

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

KATARINA ROJKO

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

**ZVEZA NATO V BOJU ZOPER MEDNARODNI
TERORIZEM**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2008

ZAHVALA

Za neprecenljive nasvete in strokovno vodenje pri izdelavi magistrskega dela se najlepše zahvaljujem svojemu mentorju doc. dr. Prezelj Iztoku.

Prav tako se za pomoč in vsebinsko lektoriranje zahvaljujem doc. dr. Vegič Vinku.

Posebna zahvala gre tudi dr. Demšar Franciju, direktorju Agencije za raziskovalno dejavnost RS in nekdanjemu obrambnemu ministru RS za izčrpen pogovor na obravnavano temo.

KAZALO

1 UVOD	4
2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	6
2.1 OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA	6
2.2 CILJI PROUČEVANJA	8
2.3 HIPOTEZE	9
2.4 UPORABLJENE METODE	10
2.5 OBRAZLOŽITEV RAZISKOVALNE RELEVANTNOSTI	11
2.6 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	12
2.6.1 Nato.....	12
2.6.2 Terorizem.....	13
2.6.3 Vojna proti terorizmu.....	16
3 TERORISTIČNE GROŽNJE DRŽAVAM ČLANICAM NATA	17
4 PREOBLIKOVANJE ZVEZE NATO	22
4.1 ZVEZA NATO PO KONCU HLADNE VOJNE.....	23
4.2 ZVEZA NATO PO 11. SEPTEMBRU.....	24
5 ZVEZA NATO V BOJU ZOPER MEDNARODNI TERORIZEM	31
5.1 AKTIVNOSTI ZVEZE NATO PO 11. SEPTEMBRU 2001	34
5.2 SPREJETE POLITIKE ZVEZE NATO NA PROTITERORISTIČNEM PODROČJU	35
5.2.1 Strateški koncept z leta 1999	36
5.2.2 Vojaški koncept za obrambo pred terorizmom	37
5.2.3 Program dela za obrambo proti terorizmu	39
7 PROTITERORISTIČNE OPERACIJE ZVEZE NATO	43
7.1 Operacija Eagle Assist	45
7.2 Operacija Active Endavour.....	45
7.3 Operacije na Balkanu	49
7.4 Operacija ISAF	50
7.5 Misija zveze Nato v Iraku	54

8 PROTITERORISTIČNO SODELOVANJE ZVEZE NATO S TRETJIMI DRŽAVAMI IN MEDNARODNIMI ORGANIZACIJAMI	58
8.1 SODELOVANJE ZVEZE NATO S TRETJIMI DRŽAVAMI.....	61
8.1.1 Sodelovanje z Rusijo	61
8.1.2 Sodelovanje z Ukrajino.....	67
8.1.3 Sodelovanje z državami Sredozemskega dialoga	69
8.2 SODELOVANJE Z MEDNARODNIMI ORGANIZACIJAMI	71
8.2.1 Sodelovanje z EU.....	74
8.2.2 Sodelovanje z OVSE.....	81
8.2.3 Sodelovanje z OZN	84
9 VPLIV ZDA NA PROTITERORISTIČNO DELOVANJE ZVEZE NATO IN DILEME VOJNE PROTI TERORIZMU	86
10 PRIHODNJI RAZVOJ ZVEZE NATO IN PRIPOROČILA ZA NADALJNJO DELOVANJE NA PROTITERORISTIČNEM PODROČJU.....	94
11 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	99
12 LITERATURA.....	105
12.1 PISNI VIRI	105
12.2 INTERNETNI VIRI.....	109
12.3 DRUGO	121
13 PRILOGE	122
13.1 SEZNAM KRATIC	122

1 UVOD

Konec hladne vojne je prinesel temeljite spremembe severnoatlantskega varnostnega okolja ter številne dileme glede bodoče varnostne ureditve v Evropi in vloge posameznih institucij v tej ureditvi. Posebej aktualno je postalo vprašanje Nata, obrambnega zavezništva, ki je s koncem hladne vojne izgubilo prvotni razlog svojega obstoja. Ker so nekateri menili, da bo zato prišlo do slabitve kohezivnosti ali celo do dezintegracije zveze Nato, je bila nujna učinkovita prilagoditev zveze Nato novim razmeram, ki obsega spremembe v strukturi, politikah, širitvi funkcij in širitvi članstva, kar naj bi prispevalo k ohranjanju varnosti in stabilnosti v sodobnem varnostnem okolju. S spremembami v mednarodnem okolju so se tako naloge Nata razširile tudi na zoperstavljanje novim oblikam groženj, kot so etnični konflikti, politična in gospodarska nestabilnost, širjenje jedrskega, biološkega in kemičnega orožja ter terorizem.

Sodobni terorizem je tema mnogih razprav saj postaja globalna grožnja. Odziva nanj ni mogoče omejiti na državno raven, zato je potrebno sodelovanje na mednarodni ravni, kjer lahko mednarodne organizacije odigrajo zelo veliko vlogo¹. Številnim mednarodnim mehanizmom zoperstavljanja terorističnemu ogrožanju se pridružuje tudi zveza Nato, ki je v boju zoper terorizem lahko zelo učinkovit in koristen instrument.

Vloga zveze Nato v boju zoper terorizem sproža zelo različne odzive in mnenja. Nato je bila do sedaj edina mednarodna organizacija, ki je zoper terorizem uporabila vojaško silo (Bebler, 2005:15). Nekateri avtorji (glej Van Ham, 2005; Bardaji, 2006) so mnenja, da je boj zveze Nato zoper terorizem nujen. Drugi pa so mnenja (Bebler, 2004-2005; Keohane, 2006), da Zveza nima ustreznih vzvodov za uspešen boj zoper mednarodni terorizem.

¹ Organizaciji ZN in Mednarodna organizacija za kontrolo letenja (ICAO) sta se prvi spopadli z mednarodnim terorizmom. Sledile so jim Organizacija ameriških držav (OAS), Svet Evrope in OVSE. Najbolj viden rezultat delovanja teh organizacij je več kot 20 mednarodnih konvencij in mnogo drugih pravnih in političnih dokumentov, ki pokrivajo različne aspekte boja proti terorizmu. Kljub temu pa danes še vedno ni sprejeta vsestranska mednarodna protiteroristična konvencija. Eden od glavnih razlogov za to je odsotnost dogovora o splošno sprejeti definiciji terorizma (Bebler, 2005:14).

Nato v boju zoper terorizem deluje v sodelovanju s svojimi partnericami, Rusijo, Ukrajino, državami Sredozemskega dialoga in z drugimi mednarodnimi organizacijami². Ker postaja v okviru protiterorističnega sodelovanja zveze Nato politični vidik zveze Nato vedno bolj pomemben segment vzdrževanja sodobnega varnostnega okolja, bi zavezništvo moralo postati forum za odprt dialog o grožnjah sodobne varnosti (glej Eide, 2005).

»Svet je vedno bolj nevaren«³, kar pomeni, da sta verjetnost in tudi število katastrofičnih dogodkov danes še večja kot nekoč. Družba namreč postaja z razvojem informacijske in drugih tehnologij vedno bolj zapletena in ranljiva. Živimo v družbi vedno večjega tveganja, saj imajo pozitivne razsežnosti razvoja tudi mnoge izjemno negativne posledice, ki se v ekstremni obliki lahko izrazijo s stopnjevanjem ogrožanja posameznikove, nacionalne ali mednarodne varnosti (Prezelj, 2005:14).

V zvezi z vprašanjem značilnosti sodobnega varnostnega okolja je potrebno izpostaviti terorizem kot pereč problem ogrožanja. Sodobni terorizem uvrščamo med kompleksne, transnacionalne in značilno asimetrične pojave ogrožanja. Asimetrija se nanaša na neproporcionalnost subjekta, ki ogroža, sredstva, ki jih le ta uporablja in na posledice, ki presegajo same neposredne posledice terorističnega napada. Kompleksnost terorističnega ogrožanja je velika zaradi številnih vzrokov, metod in posledic. Naraščanje kompleksnosti terorističnega ogrožanja je skladno z naraščanjem spoznavanja o lastni nezmožnosti zoperstavljanja z običajnimi sredstvi in načini delovanja ter razumevanja njenih dejanskih pojavnih vidikov in njene celote, medtem ko transnacionalnost označuje upadajočo prostorsko omejenost stopnjevanja ogrožanja varnosti v posamezni dimenziji. Transnacionalnost ogrožanja dodatno zahteva meddržavni odziv, kar pomeni sodelovanje prek meja, česar je po koncu hladne vojne vedno več (Prezelj, 2006). Poleg tega pa je po

² Z Evropsko unijo in OVSE (še posebej glede prenosnih sistemov zračne obrambe, ekonomskih vidikov terorizma in vprašanj nadzora meja) potekajo aktivna posvetovanja in izmenjava informacij o terorizmu in tudi o širjenju orožja za množično uničevanje. Nato na tem področju sodeluje tudi z organizacijo EUROCONTROL, z Mednarodno organizacijo civilnega letalstva (ICAO) in z Mednarodnim združenjem letalskih prevoznikov (IATA), ker želi izboljšati civilno-vojaško usklajevanje pri nadzoru zračnega prometa. Nato prav tako sodeluje z Odborom ZN za boj proti terorizmu ter s specifičnimi agencijami ZN, še posebej na področju civilnokriznega načrtovanja.

³ Temu oporeka Todd (2006: XIV): »...senzacionalistična in selektivna osredotočenost medijev na terorizem in majhne konflikte zbuja vtis nenehnega stopnjevanja kaosa...«, ki z zgornjo trditvijo krivi medije za problem povečevanja nevarnosti terorizma.

tej družbenopolitični prelomnici očitno tudi vedno večje sodelovanje med mednarodnimi organizacijami pri reševanju mednarodnih kriz (Vegič, 2002).

Po terorističnih napadih 11. septembra 2001 so se v odločno »vojno proti terorizmu« prve podale ZDA⁴. S tem v povezavi vidijo nekateri (glej Junaid, 2005: 204) zvezo Nato podrejeno politiki ZDA, čeprav je v vseh uradnih dokumentih zveze Nato poudarek na soglasnem odločanju in skupnih iniciativah ter politikah⁵. V svojem delu bom zato tudi proučila nekatere dileme »vojne proti terorizmu«, kot so navedbe, da so »ZDA okupirale Irak (Junaid, 2005: 205)« in da je »svetovna vojaška sila nasilno preventivno udarila vojaškega pritlikavca (Todd, 2006)«. Poleg tega pa izražene dileme prikazujejo zaskrbljenost mnogih avtorjev, da bi »vojna proti terorizmu« (glej Junaid, 2005; Jackson, 2005: 188) lahko vodila k celo večji teroristični aktivnosti, nevarnosti in globalni nestabilnosti⁶.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA

Sodobno varnostno okolje s svojimi spreminjajočimi značilnostmi vpliva na nujnost transformacije Nata. V tem smislu magistrsko delo raziskuje prilagoditev zveze Nato novim grožnjam, predvsem teroristični grožnji, ki predstavlja eno najpomembnejših groženj za varnost v svetu, saj se njenih dejanj na da predvideti, posledice pa so tragične in v ljudeh zbujajo zelo močne občutke strahu, ranljivosti in nemoči. Da bi bilo terorističnih napadov čimmanj si prizadeva tudi zveza Nato s svojim delovanjem. Poleg zveze Nato so

⁴ Soederberg (v Colas in Saul, 2006:174) tudi navaja, da je v nasprotju z retoriko »vojne proti terorizmu« postalo jasno, da naraščajoča skrb za varnost ZDA leži v potrebi po stalni intervenciji v državah tretjega sveta, da bi zaščitila svoje interese, ne pa v poskusu širjenja demokracije, ekonomske rasti in svobode v najrevnejših regijah sveta.

⁵ To je po mnenju Todda (2006) povzročilo padec ugleda Nata, zato se je zveza Nato, kljub osnovnemu načelu, da podpira odločitve ZDA, odločila, da njeni najvišji nacionalni interesi ne vključujejo sodelovanja z ZDA.

⁶ »Prišlo je do poslabšanja situacije« za kar Jackson (2005: 181) Colas in Saull (2006:20), Soros (2006: XXVI) in Todd (2005: XXIV) krivijo retoriko Busheve administracije.

na področju protiterorizma aktivne tudi druge mednarodne organizacije, pred katerimi pa ima zveza Nato določene komparativne prednosti ali pa tudi pomanjkljivosti.

Zastavlja pa se vprašanje ali je zveza Nato prava organizacija za boj proti terorizmu, kakšna je njena vloga v tem boju, kakšne izkušnje si je do sedaj nabrala na tem področju in katere so dileme v zvezi s protiterorističnim delovanjem.

Temeljni raziskovalni problem je torej ugotoviti v kolikšni meri je protiteroristično delovanje zveze Nato vplivalo na njeno preoblikovanje, oblikovanje politik ter izvajanje operacij in v kolikšni meri lahko zveza Nato sploh vpliva na omejitev te grožnje.

Predmet proučevanja v magistrskem delu je: (1) preoblikovanje zveze Nato v smislu prilagajanja sodobnemu varnostnemu okolju, (2) politični odzivi zveze Nato na teroristične grožnje, (3) operativno protiteroristično delovanje zveze Nato, (4) sodelovanje zveze Nato na področju boja proti terorizmu z državami nečlanicami in drugimi mednarodnimi organizacijami in (5) vpliv protiterorističnega delovanja ZDA na zvezo Nato. Na koncu magistrskega dela se bom osredotočila tudi na o dileme boja oz. vojne proti terorizmu in možnih ugodnih rešitvah za ohranjanje varnosti v sodobnem okolju.

(1) Čeprav je postala beseda »preoblikovanje« moderna šele v zadnjih letih, se Nato sooča s potrebo po preoblikovanju že vse od razpada Sovjetske zveze. Za preoblikovanje Nata v okolju po hladni vojni je značilna vrsta pobud, ki pomenijo konkretne odgovore na nove varnostne izzive. Te vključujejo Partnerstvo za mir, posebne odnose z Rusijo in Ukrajino, dialog s sredozemskimi državami, sodelovanje s tretjimi državami ter drugimi mednarodnimi organizacijami, Akcijski načrt za članstvo, aktiviranje 5. člena Severnoatlantske pogodbe, Praške zmogljivostne obveze, Celovite politične usmeritve, kot tudi druge nove koncepte in programe ter širjenje operacij zveze Nato na nova področja.

Po 11. septembru 2001 je Nato začel terorizem obravnavati kot eno največjih groženj 21. stoletja. V luči tega dogodka se je nadaljevalo preoblikovanje zveze Nato in njegovo prilagajanje novim varnostnim izzivom, med katerimi najbolj izstopa boj zoper terorizem.

(2) Zveza se je po 11. septembru 2001 zavzela za boj proti terorizmu s številnimi političnimi, vojaškimi, operacijskimi in konceptualnimi iniciativami. Takojšen odgovor Nata na 11. september v obliki aktiviranja 5. člena, je bil nadalje okrepljen z odločitvami

ter obvezami članic zveze Nato, med katerimi sta najpomembnejši Vojaški koncept obrambe pred terorizmom in Program dela za obrambo pred terorizmom.

(3) Po 11. septembru 2001 so operacije zveze Nato posredno ali neposredno pokazale pripravljenost in odločenost zavezništva, da proti grožnji terorizma odločno ukrepa. S tovrstnim delovanjem je Nato začel takoj po dogodkih 11. septembra z operacijo Eagle Assist in z operacijo Active Endeavour. Med kasnejše protiteroristične operacije spadajo operacija v Afganistanu, operacija, ki se izvaja v Iraku, prav tako pa se kot delno protiteroristične označujejo tudi operacije na Balkanu.

(4) Sodobni terorizem je tema mnogih razprav saj postaja globalna grožnja. Odziva nanj ni mogoče omejiti na državno raven, zato je potrebno sodelovanje na mednarodni ravni, kjer lahko mednarodne organizacije odigrajo zelo veliko vlogo. Spremenjen koncept obrambe vključuje tudi dialog in sodelovanje z državami zunaj zavezništva kot najboljše sredstvo za utrditev evroatlantske varnosti, saj so v boju proti terorizmu zavezništva in koalicije ključnega pomena.

(5) Glede povezave zveze Nato in ZDA v boju zoper sodobni terorizem vidijo nekateri zvezo Nato podrejeno politiki ZDA, čeprav je v vseh uradnih dokumentih Zveze poudarek na soglasnem odločanju in skupnih iniciativah ter politikah. Po 11. septembru se je stališče ZDA glede uporabe sile hitro razvijalo in vrhunec doseglo leta 2002 v Strategiji nacionalne varnosti, ki zagovarja preventivno vojno. To stališče je šlo precej dlje od konsenza znotraj Nata. Razlog je v tem, da so pogledi Združenih držav in Evrope na vojno proti terorizmu zelo različni. Te razlike so velike in zapletajo odnose med ZDA in ostalimi članicami v Natu.

2.2 CILJI PROUČEVANJA

Glavni cilj magistrskega dela bo na enem mestu strniti in analizirati odzive zveze Nato na 11. september 2001, ki pomeni prelomnico v obravnavanju vprašanja sodobne varnosti.

Snovanje magistrskega dela bo sledilo naslednjim konkretnim vsebinskim ciljem:

- povzemanje teoretičnega okvirja za razumevanje sodobnega varnostnega okolja in izpostavitve teroristične grožnje kot perečega mednarodnega problema;

- analitično pojasnjevanje pomena in značilnosti prilagajanja zveze Nato novim varnostnim razmeram;
- analiziranje protiterorističnega delovanja zveze Nato: politični in operativni vidik;
- analiziranje sodelovanja zveze Nato z drugimi mednarodnimi akterji v boju proti terorizmu (EU, OZN, OVSE, Rusijo, Ukrajino in državami Sredozemskega dialoga);
- ugotoviti ali ZDA vplivajo na protiteroristično delovanje zveze NATO;
- povzeti dileme boja in vojne zoper terorizem in oblikovati nekatera priporočila za nadaljnje postopke zveze Nato na tem področju.

2.3 HIPOTEZE

V magistrskem delu si zastavljam naslednje hipoteze:

H1: Preoblikovanje zveze Nato je bilo nujno za utemeljitev relevantnosti njenega obstoja in za prilagoditev grožnjam v sodobnem varnostnem okolju, kot je mednarodni terorizem.

H2: Od 11. septembra 2001 je bil skorajda sleherni vidik dela znotraj Nata obravnavan tudi v luči teroristične grožnje, saj je le-ta vplivala na oblikovanje politik, konceptov, zmogljivosti in partnerstev.

H3: Operacije zveze Nato so se po 11. septembru razširile tudi izven območja članic in prevzele nove naloge, med drugim tudi boj zoper mednarodni terorizem.

H4: Uspešnost Nata v protiterorističnem delovanju in tudi pri zagotavljanju varnosti svojih članic ter stabilnosti v širšem mednarodnem okolju je v veliki meri odvisna od sodelovanja zveze z državami nečlanicami in drugimi mednarodnimi organizacijami.

H5: Na protiteroristično delovanje zveze Nato so v veliki meri vplivale tudi odločitve ZDA, da se podajo v »vojno zoper terorizem«.

2.4 UPORABLJENE METODE

Za doseganje zgoraj zastavljenih ciljev in verifikacijo hipotez bom v magistrskem delu uporabila več različnih znanstvenih metod, njihova izbira pa bo prilagojena predmetu in namenu raziskovanja. Uporabljene metode družboslovnega raziskovanja so analiza vsebine selekcioniranih pisnih virov, metoda študije primera, primerjalna analiza, zgodovinska primerjalna analiza, intervju ter metoda sinteze spoznanj. Omenjene metode bodo omogočale povezovanje teoretične in empirične ravni raziskovanja.

Analiza vsebine selekcioniranih pisnih virov se bo prepletala skozi celotno magistrsko delo. Z analizo vsebine bom proučila predvsem teoretične predpostavke o obravnavani problematiki, stališča političnih in drugih akterjev, različne dokumente zveze Nato ter drugo relevantno dokumentacijo. Analiza bo potekala na več ravneh:

- a) na teoretični ravni, kjer se bom najprej osredotočila na definicijo terorizma;
- b) na ravni analize konceptov, politik, doktrin in programov ter protiterorističnih operacij, kjer bom na specifični ravni proučevala vpliv Nata na boj zoper mednarodni terorizem;
- c) na ravni proučevanja sodelovanja Nata s tretjimi državami in drugimi mednarodnimi organizacijami;
- č) na ravni analize mnenj političnih akterjev ter teoretikov, ki se nanašajo na protiteroristično vlogo zveze Nato in na problematiko protiterorističnega delovanja.

Kljub temu, da bo naloga usmerjena v obravnavo procesov v sodobnosti, je nujno upoštevanje določenega zgodovinskega konteksta, zato bom v poglavju o preoblikovanju zveze Nato uporabila tudi zgodovinsko primerjalno analizo.

S pomočjo primerjalne analize bom v raziskavi primerjala protiteroristično dejavnost zveze Nato v obdobju od njene ustanovitve do 11. septembra 2001 in po tem obdobju. Empirični del magistrske naloge temelji na študijah primerov odzivov Nata na terorizem. Funkcije, ki jih Nato opravlja po terorističnih napadih na ZDA 11. septembra 2001, predstavljajo jedro mojega proučevanja, obravnavala pa jih bom predvsem z zornega kota protiterorističnega delovanja. Pri tem gre za analizo formalne (politike, koncepti, programi) podlage za protiteroristično delovanje, analizo protiterorističnih operativnih

posegov in analizo protiterorističnega sodelovanja Nata z nekaterimi partnericami in mednarodnimi organizacijami. Metoda študije primera se bo mestoma prepletala s primerjalno analizo, z namenom preverjanja bolj splošnih teoretičnih predpostavk v izbranem empiričnem kontekstu.

Z metodo intervjuja bom proučila stališča ter mnenja slovenske in ameriške strani. To metodo bom uporabila, tako pri raziskavi političnega in operativnega vidika protiterorističnega delovanja zveze Nato, kot pri analizi protiterorističnega sodelovanja zveze Nato, predvsem pa za iskanje odgovora na vprašanja glede vpliva ZDA na zvezo Nato.

Metoda sinteze spoznanj o protiterorističnem delovanju zveze Nato bo uporabljena za izdelavo zaključnega dela, ki je poleg verifikacije hipotez usmerjen v oblikovanje priporočil za nadaljnji boj zveze Nato proti terorizmu.

2.5 OBRAZLOŽITEV RAZISKOVALNE RELEVANTNOSTI

V obdobju po hladni vojni se je začela razprava o relevantnosti obstoja zveze Nato, ki se je nadaljevala ob posredovanju na Kosovu, v času med vrhunskim zasedanjem zveze Nato v Washingtonu leta 1999 in septembrom 2001. Leta 2001 se je med začetno akcijo v Afganistanu pod vodstvom ZDA in Kanade razprava znova razvnela, še bolj pa so jo podžgale priprave na vojno v Iraku leta 2003, ko so se v evroatlantski skupnosti prvič pojavila zelo močna trenja. Toda po letu 1999 se je Nato dvakrat razširil, nato je prek sil ISAF posegel v Afganistan, v Iraku vzpostavil enote za urjenje in se lotil zelo različnih operativnih nalog in misij, od operacije sil KFOR na Kosovu do pomoči ob potresu v Pakistanu in po orkanu Katrina v ZDA (Grizold, 2006).

Relevantnost teoretičnega raziskovanja predlagane teme magistrskega dela se bo izkazala v analizi relevantnosti obstoja zveze Nato v obdobju po hladni vojni in proučitvi prilagoditve zveze Nato novim grožnjam, s poudarkom na analizi protiterorističnega delovanja zveze Nato, saj je prav zveza Nato naredila nekaj pomembnih korakov v smeri sodobnega zoperstavljanja tej grožnji.

Poleg tega pa znanstvena relevantnost proučevanega problema izhaja tudi iz potrebe po temeljiti obravnavi protiterorističnega delovanja, ker gre za preučitev delovanja zoper verjetno najbolj relevantno grožnjo sodobnega varnostnega okolja. Preučevanje te teme je prav tako pomembno iz teoretičnega stališča, ker gre za spremljanje oblikovanja novih pristopov v razvoju zagotavljanja sodobne varnosti.

Magistrsko delo odpira tudi vprašanja, kateri so temeljni mehanizmi zoperstavljanja terorističnemu ogrožanju ter vprašanje vloge oboroženih sil v sodobnem sistemu kriznega menedžmenta in v tem okviru tudi, kakšen je najprimernejši vojaški odziv na teroristično ogrožanje varnosti.

2.6 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.6.1 Nato

Nato (angl. North Atlantic Treaty Organization, slov. Organizacija severnoatlantske pogodbe) je mednarodna vojaško-politična organizacija držav za sodelovanje na področju obrambe. Osnovni namen zveze, v kateri je šestindvajsetih držav iz Evrope in Severne Amerike, je s političnim in varnostnim oz. vojaškim sodelovanjem zagotavljati skupno varnost svojih članic.

Zveza je uradno nastala 4. aprila 1949, ko je dvanajst držav (Belgija, Danska, Francija, Islandija, Italija, Kanada, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Velika Britanija in Združene države Amerike) v Washingtonu podpisalo Severnoatlantsko pogodbo. Grčija in Turčija sta se zvezi pridružili leta 1952, leta 1955 pa se je pridružila še Zvezna republika Nemčija. Kot zadnja je v obdobju hladne vojne leta 1982 pristopila Španija. Leta 1999 so k zvezi Nato pristopile Češka republika, Madžarska in Poljska, v zadnjem krogu širitve marca 2004 pa so se zvezi pridružile še Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija (NATO 4, 2006).

Ključni cilj zveze Nato je s pomočjo političnega vpliva in vojaške zmogljivosti zavarovati svobodo in varnost vseh članic v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov.

Nato svoje poslanstvo uveljavlja s pomočjo naslednjih temeljnih varnostnih nalog (NATO, 2001):

- varnost: zagotavlja varnost svojim članicam in prispeva k stabilnosti v širšem evroatlantskem prostoru;
- posvetovanje: zveza Nato je ključni čezatlantski akter za posvetovanje in usklajevanje med zaveznicami glede kakršnekoli varnostne problematike;
- odvrčanje in obramba: skladno s 5. in 6. členom Washingtonskega sporazuma zveza Nato odvrča in brani članice pred napadom;
- krizno upravljanje: sodelovanje zveze Nato pri preprečevanju konfliktov;
- mirovno posredovanje;
- nadzor oborožitve;
- partnerstvo: zveza Nato podpira sodelovanje in dialog s tretjimi državami.

2.6.2 Terorizem

Zveza Nato definira terorizem kot nezakonito uporabo grozeče sile ali nasilja nad osebami ali tujo lastnino z namenom zastrašiti ali prisiliti vlade ali družbe, da doseže politične, verske ali ideološke cilje (NATO's military concept for defence against terrorism, 2003).

Terorizem⁷ je vsako organizirano nasilno dejanje, ki je usmerjeno proti civilistom oz. civilnim ustanovam z namenom doseganja družbeno-političnih ciljev. Tarče terorizma so zato simbolične, njegove žrtve pa so pogosto naključne. Termin terorizem se uporablja tudi za označevanje nasilja, ki ga izvaja ali podpira država. Terorizem je večinoma javno dejanje, s katerim hočejo teroristi doseči čim večje število ljudi in tako vplivati na širše javno mnenje. Značilnost terorizma je, da so pričakovani rezultati nesorazmerni tako s sredstvi, ki jih izvajalci posedujejo, kakor tudi s tveganjem. Opredelimo ga lahko (Prezelj, 2006) kot načrtovanje, organiziranje, izvajanje in podpiranje nasilnih dejavnosti

⁷ Terorizmu podobne in z njimi povezane druge oblike nasilja so bile znane več stoletij, še preden so pojem teror začeli uporabljati v sodobnem političnem besednjaku. Izpeljan je bil iz francoske besede »la ter-reur« (slov. strah), ki se je uporabljal za označevanje ene izmed najbolj razvpitih lastnosti velike francoske revolucije iz zadnjega desetletja osemnajstega stoletja (Bebler, 2006: 25).

večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem za doseganje političnih ciljev. K terorizmu lahko uvrstimo še grožnje s terorizmom in podporne dejavnosti, kot so financiranje, usposabljanje, rekrutiranje teroristov itd.

OZN v poročilu Visokega panela za reformo svetovne organizacije, terorizem opredeljuje kot vsako dejanje (poleg tistih že opisanih v obstoječih konvencijah o razsežnostih terorizma, v ženevskih konvencijah in v resoluciji 1566 (iz leta 2004) Varnostnega sveta OZN), katerega namen je povzročiti smrt ali resne telesne poškodbe civilistom, kadar je cilj tega dejanja (ali glede na ozadje) prestrašiti prebivalstvo ali prisiliti neko vlado ali mednarodno organizacijo izvršiti neko dejanje ali od njega odstopiti (Bebler, 2006: 26).

Evropski svet⁸ je teroristična dejanja definiral kot dejanja, ki imajo namen resno zastrašiti prebivalce ali nezakonito izsiliti, da vlada ali mednarodna organizacija vrši ali ne izvrši dejanja, ki bi resno destabiliziralo ali uničilo fundamentalne politične, ustavne, ekonomske ali socialne strukture države oz. mednarodne organizacije (Council Of Europe Treaty, 2005).

Definicija ZDA navaja, da je terorizem naklepno, politično motivirano nasilno dejanje, ki ga vršijo skupine ali tajni agenti nad civilnimi tarčami. Mednarodni terorizem pa ZDA označujejo kot terorizem, ki vključuje državljane teritorija več kot ene države (United States Department of State Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2006: 9).

Med tradicionalnim in mednarodnim terorizmom ni več ostre meje in bolj ko teroristična skupina deluje na mednarodni ravni, večjo grožnjo predstavlja. Uspešno soočenje z mednarodnim terorizmom je zato mogoče le z združevanjem številnih pristopov in sredstev. Tako boj proti terorizmu zahteva sodelovanje obveščevalnih, političnih in vojaških struktur, meddržavno, mednarodno in regijsko sodelovanje ter tesnejše sodelovanje na makroekonomskem, finančnem in socialnem področju.

Čeprav je do najodmevnejšega terorističnega napada prišlo 11. septembra 2001, terorizem ni nov pojav. V Evropi (v Španiji, Italiji, Nemčiji, na Hrvaškem in na Irskem) se s to grožnjo soočajo že od konca šestdesetih let prejšnjega stoletja.

Danes je mogoče zaznati naslednje glavne značilnosti oz. trende modernega mednarodnega terorizma: porast versko motiviranih terorističnih napadov, zmanjšanje

⁸ Evropski svet je najvišje politično telo EU.

števila vseh terorističnih napadov⁹, porast smrtnosti v terorističnih napadih in porast števila napadov naperjenih proti Američanom (Cronin, 2004: 454).

Sodobni terorizem predstavlja eno izmed ključnih groženj nacionalni in mednarodni varnosti zaradi številnih vzrokov, motivov, metod in posledic. Neposredne posledice terorizma so človeške žrtve, trpljenje in strah, spodkopavanje načel pravne države in drugih temeljev sodobne demokracije, ogrožanje družbene povezanosti, politične stabilnosti, materialna škoda itd. Od posrednih vplivov terorizma pa je v zadnjem času najbolj problematično poseganje varnostnih organov v človekove pravice (Prezelj, 2006: 177).

Sodobni terorizem postaja vse bolj globalen, saj mu obstoječa komunikacijska sredstva olajšujejo mednarodno sodelovanje, organiziranje akcij in financiranje. Demokratične družbe v izhodišču ne zatirajo različnih ideoloških in političnih gibanj, kot to večinoma počnejo totalitarne družbe. Zato lahko rečemo, da je terorizem v nekem smislu bolezen sodobne demokracije, ki spretno izkorišča prednosti odprte družbe (Prezelj, 2002: 63). Da bi premagali mednarodni terorizem, mora biti njegova definicija povezana z njegovo absolutno zavrnitvijo. Zagotoviti je potrebno, da je popolnoma neopravičljiv iz moralnega, vzorčnega ali političnega ozira.

⁹ Ameriško zunanje ministrstvo je leta 2007 objavilo letno poročilo o mednarodnem terorizmu, v katerem ugotavlja, da je število terorističnih napadov po svetu v preteklem letu glede na leto 2005 naraslo za 25 odstotkov. Napadi so zahtevali okoli 20.000 smrtnih žrtev, od tega 13.000 v Iraku. Tam se je leta 2006 zgodilo prbl. 6600 terorističnih napadov, kar predstavlja 45 odstotkov vseh napadov po svetu (Teroristi ne počivajo, 2007). Letno poročilo Ameriškega zunanjega ministrstva pa je v letnem poročilu o terorizmu za leto 2007 ugotovilo, da je lani po svetu v terorističnih napadih umrlo za osem odstotkov več ljudi kot leta 2006. Kar 60 odstotkov vseh smrtnih primerov je bilo v Iraku. Terorističnih napadov je bilo leta 2007 skupaj 14.499, kar je malce manj kot leta 2006, ko jih je bilo 14.570, vendar pa je število smrtnih žrtev poraslo z 20.872 na 22.658. V Iraku je bilo 6200 terorističnih napadov oziroma 43 odstotkov vseh napadov (State Department: Lani več kot 22.000 žrtev terorizma, 2008).

2.6.3 Vojna proti terorizmu

Vojna proti terorizmu (angl. War on Terror) je sklop globalnih ukrepov za nevtralizacijo mednarodnih terorističnih skupin (predvsem radikalnih fundamentalistično-islamističnih skupin, kot je Al Kaida) ter sklop ukrepov za zagotovitev, da določene države ne bodo več podpirale terorističnih dejavnosti. Vojna proti terorizmu je bila sprejeta kot glavni ukrep ZDA po terorističnih napadih 11. septembra (Bennett, 2007). Zaradi ohlapne definicije pojmov »terorizem« in »terorist« na mednarodni ravni ter dvoumne vojne proti terorizmu prihaja do problemov, ki se posebno odražajo v množičnih protestih in napadih mnogih kritikov.

Ker ima terorizem globoke socialne in psihološke korenine, Bebler (2005: 29), Jackson (2005: 184) in Junaid (2005: 204) menijo, da je izkoreninjenje terorizma z vojno le malo verjetno. Omejitev terorizma zahteva pomembne dolgoročne in neomajne napore na socialnem, ekonomskem, zakonodajnem, sodnem in ostalih področjih. Zato imajo prevladujoča vojaška sredstva lahko le omejene in kratkoročne efekte. Terorizem v vseh oblikah ne mora biti izkoreninjen za vedno in povsod in »vojna« s tako radikalnim ciljem ni realistična. Potreben je sistematični boj zoper mednarodni terorizem, ki bi vključeval koordinirano preventivo in sodelovanje široke koalicije držav.

Največ polemik v zvezi z vojno proti terorizmu sproža vojna v Iraku. Začelo se je s trditvijo predsednika ZDA Georgea W. Busha mlajšega, da režim Sadama Huseina nudi zatočišče teroristom in poseduje orožje za množično uničevanje. Ta izjava ostaja nedokazana. Kljub vsem pooblastilom v Iraku niso našli orožja za množično uničevanje. Velik del javnosti in poznavalcev je zato mnenja, da so napadu na to državo botrovali drugi vzroki, kot je morebitna strateška potreba po zalogah nafte ali drugi geopolitični interesi za nadzor nad tem območjem.

3 TERORISTIČNE GROŽNJE DRŽAVAM ČLANICAM NATA

Nato je leta 1949 nastal zaradi bojazni pred sovjetsko vojaško grožnjo in da bi preprečil prevzem oblasti na zahodu s strani komunistov. Takratna geopolitična situacija je močno vplivala na oblikovanje členov Severnoatlantske pogodbe. Le-ta kot edino grožnjo miru in varnosti omenja le oborožen napad, kar je odraz takratnega razmišljanja, da bi do morebitnega množičnega vojaškega napada lahko prišlo le s strani oboroženih sil sovražnih držav izven območja držav članic.

Da terorizem ni bil predmet Severnoatlantskega sporazuma, lahko razberemo tudi iz 6. točke sporazuma, ki opredeljuje ozemlja in predmete, za katere veljajo določila 5. člena, saj so med predmeti omenjena le vojaška sredstva (kopenske sile, ladje in letala), ne pa tudi civilni objekti, ki so pogoste tarče teroristov (Bebler, 2003).

Teroristična dejanja so najverjetneje izvzeli zaradi takratne majhne destruktivne moči v primerjavi z množičnim oboroženim napadom rednih vojaških sil, poleg tega pa so imele vlade držav članic do terorizma dokaj ambivalenten odnos, ki je segal od tolerance domačih protikomunističnih, rasističnih in verskih ekstremistov, ki so redno ali občasno uporabljali teror, prikrite dopustitve državnega ali s strani države financiranega desničarskega terorja v nekaterih državah članicah (med diktaturo na Portugalskem, v Grčiji in Turčiji) in v prozahodno usmerjenih državah (v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji), do pooblastitve lastnih varnostnih služb za izvajanje terorizmu podobnih dejanj (npr. francoska razstrelitev plovila Greenpeace na Novi Zelandiji, nelegalne aretacije, ugrabitve, umori itd.). Nekaterе vlade so organizacijam in gibanjem, ki so se borila proti levičarskim režimom v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji, dajala tudi finančna sredstva, logistično pomoč in orožje, čeprav so te organizacije in gibanja izvajala atentate in bombardiranja¹⁰ (Bebler, 2003).

Terorizma tako med pomembnimi grožnjami, s katerimi bi se morala zveza Nato spopadati, v dokumentih zaveznitva dolgo ni zaslediti. Šele Strateški koncept zaveznitva iz leta 1991 navaja, da je nevarnost splošne vojne v Evropi praktično izginila,

¹⁰ Eden takšnih prejemnikov zahodne pomoči je bil tudi Osama bin Laden in njegova fundamentalistično-islamistična skupina v Afganistanu.

da pa obstajajo druga tveganja in negotovosti, s katerimi se bodo morale soočiti članice zavezništva in druge države evroatlantske regije, kot so nenadzorovana širitev orožja za množično uničevanje, pomanjkanje naravnih bogastev, terorizem in sabotaje. V sprejetem konceptu so države članice poudarile pomen že obstoječih sporazumov za posvetovanje med zaveznicami v skladu s 4. členom Washingtonske pogodbe in usklajevanje ukrepov in odgovorov na tovrstne grožnje, tudi v sodelovanju z državami nečlanicami.

Leta 1995 je generalni sekretar Nata Willy Claes prvi javno označil islamistični terorizem¹¹ za največjo grožnjo zahoda in zavezništva, vendar je izjavo kmalu umaknil zaradi diplomatskega razburjenja, ki ga je ta povzročila v muslimanskih državah (Bebler, 2003).

Šele na Washingtonskem vrhu leta 1999 je bil terorizem prepoznan kot resna grožnja miru, varnosti in stabilnosti. Države članice zveze Nato so obsodile terorizem in poudarile svojo odločenost, da se bodo proti njemu borile v skladu z mednarodnimi obveznostmi in nacionalnimi zakonodajami.

V strateškem konceptu iz leta 1999 je zapisano, da lahko varnost zavezništva ogrozijo grožnje širšega obsega kot so: terorizem, sabotaje, organizirani kriminal, pomanjkanje naravnih bogastev in nekontrolirano gibanje velikega števila prebivalstva, predvsem kot posledica oboroženih konfliktov. Zapisano je tudi, da se bodo zaveznice v primeru tovrstnih groženj posvetovale v skladu s 4. členom Washingtonske pogodbe, po potrebi pa bodo uskladile svoje ukrepe in odgovore. Koncept navaja, da bodo države članice za vsak oboroženi napad na ozemlje zavezništva, ne glede na to, od kod bo prišel, uporabile 5. in 6. člen Washingtonske pogodbe. Poleg tega pa je zapisana tudi potreba po zavarovanju zavezniških sil in njihove infrastrukture pred terorističnimi napadi (The Alliance's Strategic Concept, 1999).

Od Washingtonskega vrha leta 1999 dalje so članice zveze Nato na srečanjih obsojale terorizem v vseh oblikah in izražale zaskrbljenost nad njegovimi pojavi (npr. v Čečeniji).

¹¹ Islamistični terorizem je oznaka za teroristične skupine, ki v imenu islama, torej v imenu religije, napadajo ljudi in premoženje povsod po svetu, kjer vidijo svoje sovražnike (Breznik, 2007).

V svojih dokumentih¹² so poudarjale, da terorizem predstavlja grožnjo tako notranji kot mednarodni varnosti, mirnim meddržavnim odnosom in njihovi teritorialni celovitosti, razvoju in funkcioniranju demokratičnih institucij po svetu, človekovim pravicam ter civilnim svoboščinam. Iz njih je razbrati tudi trdno odločenost, da se bodo proti terorizmu borile v skladu z mednarodnimi obveznostmi in nacionalnimi zakonodajami preko učinkovitega sodelovanja, s katerim bodo poskušale preprečiti in zatreti terorizem. Članice so v boju zoper terorizem dale tudi polno podporo delu OZN (Organizacija združenih narodov, angl. United Nations – UN), na sedežu Nata pa so tudi ustanovile Enoto za raziskovanje terorističnih groženj.

Prelomnico v zaznavanju teroristične grožnje so za zvezo Nato in celotno mednarodno skupnost pomenili napadi 11. septembra 2001. Teroristični napadi v zadnjih letih v Veliki Britaniji, Španiji, Turčiji, Izraelu, Egiptu, Jordaniji, Savdski Arabiji, Afganistanu, Indiji, Pakistanu, na Šrilanki, v Indoneziji in drugje, kakor tudi nadaljevanje nasilja v Iraku, so potrdili navzočnost grožnje svetovni varnosti, ki jo povzroča mednarodni terorizem (Bebler, 2006: 25).

Kljub vsem terorističnim napadom pa Bebler (2006: 38) navaja: »Če uporabimo objektivna merila, mednarodni terorizem vsaj do zdaj ni pomenil resne grožnje svetovni varnosti. Resne zaskrbljenosti pa je lahko deležna povezava mednarodnega terorizma z uporabo orožij za množično uničevanje. Ta kombinacija se je sicer že pojavila na Japonskem, kjer je napad z bojnim živčnim plinom na potnike podzemne železnice povzročil nekaj več kot sto civilnih žrtev. Podoben napad na prebivalstvo nekega velemesta, npr. prek sistema javnega vodovoda, bi bil tehnično izvedljiv in bi lahko povzročil več tisoč smrtnih žrtev.«

Tudi globalizacija vpliva na to, da se teroristične grožnje članicam Nata spreminjajo. Sedaj predstavljajo terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, regionalni spori, organiziran kriminal in države, v katerih državne strukture ne delujejo, ključne grožnje globalni varnosti. Vse te grožnje so bolj raznolike kot v preteklosti, manj vidne in manj predvidljive, a tudi vedno bolj povezane med seboj.

¹² V dokumentih kot so Nemška protiteroristična strategija, Britanska protiteroristična strategija, Protiteroristična strategija ZDA itd.

V času globalizacije in odprtosti prihaja bolj kot doslej v ospredje soodvisnost mednarodne skupnosti in nedeljivost mednarodne varnosti. Procesi odprtosti in transparentnosti prinašajo tudi negativne učinke, med katere sodi tudi olajšano delovanje terorističnih skupin in organiziranega mednarodnega kriminala. Globalizacija je torej eden od dejavnikov, ki olajšuje pot modernemu mednarodnemu terorizmu¹³.

Nekateri sodobni teroristi so profesionalno izurjeni, dobro opremljeni in uporabljajo napredno tehnologijo, zato se je treba v boju zoper terorizem posluževati sodobne tehnologije in metod, ki temeljijo na sodelovanju in izmenjavi podatkov. Mednarodni odziv na terorizem s sodelovanjem organizacij in držav in s pomočjo sodobne informacijske tehnologije je lahko učinkovito sredstvo za preprečevanje širjenja terorizma.

V enem zadnjih poročil zveza Nato med največje potenciale novih groženj uvršča (Fotoreportaža: številke in obrazi novih varnostnih groženj, 2007) dezertifikacijo, povečanje porabe vode, taljenje ledu, povečano povpraševanje po energiji, terorizem¹⁴ in mednarodno kibernetiko vohunjenje. Steinhäusler (2007) pa navaja, da so sodobni varnostni izzivi, s katerimi se zavezništvo sooča, svetovni džihad¹⁵, terorizem s samomorilskimi napadi¹⁶, nacionalni terorizem, radiološki napadi¹⁷ in orožje za množično uničevanje¹⁸.

¹³ Olajšan je dostop do orožja za množično uničevanje, globalnih medijev in različnih možnosti finančnih ter komunikacijskih sredstev.

¹⁴ »Teroristi so vse bolj zainteresirani za pridobivanje jedrskega orožja. In ne morem stoddostno trditi, da so to ni že zgodilo (Fotoreportaža: številke in obrazi novih varnostnih groženj, 2007).«

¹⁵ V enem svojih zadnjih sporočil (15. aprila 2006) je Osama bin Laden znova potrdil svojo strategijo za svetovni džihad, ter pozval vse, naj se prostovoljno javijo za samomorilske napade, pri tem pa konkretno omenil Afganistan in Irak.

¹⁶ Samomorilske napade na javni promet v Londonu leta 2005 so izvedli britanski državljani. V tem času pa so britanske varnostne sile prekrizale načrte morilcem, ki so načrtovali uporabo ricina v teroristične namene in preprečile nekaj terorističnih napadov na civilna letala.

¹⁷ V ugotovitvah in priporočilih na sestanku raziskovalne delavnice zveze Nato in Rusije (decembra 2006) so med drugim zapisali, da bi v terorističnem napadu lahko prišlo do uporabe radioaktivnega materiala, ki bi povzročil nenadzorovano izpostavljenost ionizirajočemu sevanju. Glede na to, da je radiološko razpršilno napravo relativno enostavno sestaviti, so možnosti, da bi teroristi poskusili izvesti tovrsten napad na pomembne cilje v eni od držav članic Nata, toliko večje.

¹⁸ Teroristi so že večkrat pokazali svoj namen in delno usposobljenost za uporabo orožja za množično uničevanje (OMU). Na Japonskem je bil leta 1994 in 1995 izpuščen sarin, v ZDA je leta 2001 večkrat

Poleg tega pa se v naslednjih 10 do 15 letih pričakuje, da se bodo države članice Nata nadalje soočile z grožnjami kot so (Steinhäusler, 2007): globalno delujoče teroristične mreže, vse večja razpoložljivost sofisticiranega konvencionalnega orožja, zloraba novih tehnologij za izdelavo orožja, motnje v oskrbi z osnovnimi surovinami zaradi napadov na mrežo oskrbe z energenti in širjenje radiološkega orožja ter orožja za množično uničevanje, bodisi jedrskega, biološkega ali kemičnega. Bodoči teroristični napadi lahko vključujejo tudi nekonvencionalne oblike oboroženega napada in celo orožje za množično uničevanje (OMU), zato je krepitev sposobnosti zavezništva za spopadanje z izzivi asimetričnih groženj ena glavnih prednostnih nalog zveze Nato.

Nadalje Steinhäusler (2007) pričakuje, da bo v bližnji prihodnosti svetovni terorizem postal največja grožnja za čezatlantsko obrambo in meni, da se Nato izpostavlja terorističnim napadom tudi v svojih operacijah, saj so npr. v Afganistanu samomorilski bombni napadi in improvizirane eksplozivne naprave postali vse bolj pogost način napada upornikov, povezanih s talibani, v Iraku pa se teroristi pogosto spopadajo s koalicijskimi silami pod vodstvom ZDA, s katerimi sodelujejo pripadniki zveze Nato v tej državi.

Zveza Nato mora tudi v procesu neprestanega prilagajanja spremenljivim razmeram v varnostnem okolju intenzivno spremljati temeljne značilnosti tega okolja. Za učinkovitost zveze Nato v boju zoper terorizem morajo zato zaveznice Nata skupaj razvijati nove in izboljšane tehnologije za boj proti tej vse bolj zapleteni grožnji.

prišlo do sprostitve antraksa, Al Kaida pa je izjavila, da namerava uporabiti jedrsko OMU. Odkritje črnega jedrskega trga, ki ga je vodil Abdul Kadir Khan, je razkrilo slabosti mednarodnih programov nadzora. Pobuda glede orožja za množično uničenje skuša zmanjšati tveganje ob širjenju orožja za množično uničenje z intenzivnimi posvetovanji o vprašanih razorožitve in neširjenja orožja. Pobuda je nastala na Washingtonskem vrhu aprila 1999. Center, ki usklajuje dejavnosti te pobude, so pri poveljstvu Nata ustanovili maja 2000.

4 PREOBLIKOVANJE ZVEZE NATO

Zveza Nato je bila leta 1949 ustanovljena z namenom zagotavljanja varnosti držav zaveznic s političnimi in vojaškimi sredstvi, ki vključujejo posvetovanja in usklajevanja med članicami, odvracanje napadov in kolektivno obrambo pred morebitnimi napadi.

Glavna naloga zavezništva v letih od 1949 do konca osemdesetih je bila obramba držav članic pred vsemi oblikami agresije Sovjetske zveze in Varšavskega pakta. Stabilnost, ki jo je v tem času zagotavljal Nato, je zahodni Evropi, z ustvarjanjem zaupanja in predvidljivosti, ki sta ključna pogoja za gospodarsko rast, po drugi svetovni vojni omogočila ponovno zagotoviti blaginjo.

Po koncu hladne vojne so nekateri menili, da bo zveza Nato počasi zamrla, zato je bilo nujno preoblikovanje njene strukture, ciljev in vloge. Da se je Nato moral prilagoditi, potrjujejo tudi trditve kot so: »Mednarodna teroristična grožnja se močno razlikuje od tiste, zaradi katere je bila zveza Nato oblikovana in sta jo predstavljala Sovjetska zveza in Varšavski pakt. Kot največja grožnja so sedaj identificirane Al Kaida in sorodne skupine, ki sestavljajo mrežo pripadnikov džihada. Sodobni teroristi delujejo bolj globalno, bolj prilagodljivo in imajo širšo bazo. Grožnja se stalno spreminja, saj ko države oblikujejo protiukrepe, teroristi prilagodijo svoje načine delovanja (Nelson, 2004).«

Mnenja o tem, kakšno vlogo naj ima zveza Nato po koncu hladne vojne pa so različna. Tako npr. Eide (2005) meni, da naj Nato igra bolj politično vlogo: »Zavezništvo mora znova postati forum za odprt dialog o glavnih varnostnih vprašanjih.«, Bozo (2005) pa mu nasprotuje: »Po mojem mnenju je bila Natova prihodnost zagotovljena šele, ko so zaveznice dokazale, da vitalnost vojaškega instrumenta v novem strateškem okolju ne pojema in se spopadle s spremenjenimi okoliščinami izven določb 5. člena in izven svojega ozemlja.«

Kljub pomislekom se je Nato odločil, da bo nadaljeval s svojim delovanjem in da se bo v ta namen novemu okolju ustrezno prilagodil. In čeprav je postala beseda »preoblikovanje« moderna šele v zadnjih letih, se Nato sooča s potrebo po »preoblikovanju« že vse od razpada Sovjetske zveze. Vse odtlej je zavezništvo vedno znova poslušalo svarila, da če se ne bo znalo prilagoditi, bo tvegalo tako svoj pomen kot tudi svojo sposobnost obstoja. Tako se je Nato znašel pred izzivom, naj bodisi razširi

svoje delovanje na območja izven ozemlja članic Nata ali pa naj preneha delovati. Politične procese, s katerimi je zavezništvo v poznih devetdesetih letih končno doseglo konsenz glede potrebnosti vojskovanja proti neki državi (t.j. preostanku Jugoslavije), ki dejansko ni napadla ozemlja Nata, bi lahko upravičeno opisali kot prvi velik »preoblikovalni« uspeh zavezništva po obdobju hladne vojne (Bell, 2005).

Natovo sedanje in nadaljnje preoblikovanje pa ne bi bilo mogoče, če se zaveznice ne bi odločile, da si bodo stale ob strani. Nato je z vzpostavitvijo tesnih partnerskih odnosov z državami, ki so nekdanje predstavljale glavne vire ogrožanja varnosti in s procesom širitve pomembno prispeval h krepitvi varnosti in stabilnosti v celotnem evroatlantskem prostoru. Širitev kroga nalog na področja zoperstavljanja novim oblikam groženj, kot so etnični konflikti, politična in gospodarska nestabilnost, širjenje jedrskega, biološkega in kemičnega orožja ter terorizem, zahteva prilagoditev in krepitev zmogljivosti (Buckley, 2006).

Zaporedje dogodkov v zadnjih petdesetih letih in prilagajanje Nata izzivom mednarodne varnosti kaže, da se je Nato iz strogo vojaškega zavezništva, katerega namen je bila kolektivna obramba preoblikoval v varnostno skupnost. Jedro te varnostne skupnosti je seveda še vedno kolektivna obramba, vendar je skupnost pri tem razširila in poglobila razumevanje varnosti, vzpostavila mehanizme za razvijanje potrebnih zmogljivosti, da bi tako razumevanje varnosti tudi izvajala, sklenila je partnerstva tudi zunaj evroatlantskega območja, spletla tesne vezi z EU in okreplila svojo vlogo političnega foruma za zadeve, povezane z varnostjo (Grizold, 2006: 13).

4.1 ZVEZA NATO PO KONCU HLADNE VOJNE

Po koncu hladne vojne je nevarnost splošne vojne v Evropi praktično izginila, vendar je zagotavljanje kolektivne obrambe ostalo osnovni namen zavezništva. Prišlo je do potrebe po reformi v smislu zmanjšanja vojaških dejavnosti, povečanja političnih in ostalih nevojaških dejavnosti ter razvoja vloge regionalne varnostne organizacije na širšem evroatlantskem prostoru.

Za preoblikovanje Nata okolju po hladni vojni je značilna vrsta pobud, ki pomenijo konkretne odgovore na nove varnostne izzive. Te vključujejo Partnerstvo za mir, posebne

odnose z Rusijo in Ukrajino, dialog s sredoziemskimi državami, Akcijski načrt za članstvo in sodelovanje s tretjimi državami ter drugimi mednarodnimi organizacijami.

V obdobju po hladni vojni se grožnje, ki jim Nato namenja največ pozornosti, pojavljajo predvsem na obrobjih oz. izven območja zavezništva in dejansko ne pomenijo neposredne vojaške grožnje državam članicam. To so predvsem možnosti pojava nestabilnosti in oboroženih konfliktov, kar pa bi lahko imelo občutne varnostne posledice za svet kot celoto in tudi za zaveznice. Temeljni sklopi funkcij, s katerimi Nato po hladni vojni širi področje svojega delovanja, so širitev varnostne skupnosti, krizni menedžment in mirovne operacije (Vegič, 2002).

Po koncu hladne vojne je prišlo do izbruhov manjših lokalnih vojn in oboroženega nasilja ter nenadzorovane širitve orožja za množično uničevanje, ki bi lahko v rokah nepredvidljivih terorističnih skupin povzročilo katastrofo svetovnih razsežnosti. Zaradi procesa globalizacije in njenih posledic, se je poglobljeno sodelovanje z varnostno-obveščevalnimi službami posameznih držav in mednarodnih skupnosti izkazalo kot pogoj za preprečitev novih terorističnih napadov.

Kljub temu je bil do 11. septembra boj proti terorizmu za zavezništvo »na stranskem tiru« in ni spadal med njegove pomembne dejavnosti. To je razvidno tudi iz tega, da članice zveze nikoli niso (s spremembo v strukturi, nalogah in zmogljivostih zavezništva) podprle svoje odločenosti v boju zoper domači ali mednarodni terorizem, tako znotraj kot izven svojega območja.

4.2 ZVEZA NATO PO 11. SEPTEMBRU

V več kot petdesetletni zgodovini zveze je že sam princip kolektivne obrambe uspešno odvrčal morebitne agresorje, da napadejo katerokoli državo članico. 12. septembra 2001 je bila prvič sprejeta odločitev o aktiviranju 5. člena Washingtonske pogodbe¹⁹. Tega dne je bila na zasedanju Severnoatlantskega sveta, najvišjega organa zveze Nato, sprejeta odločitev, da bo zavezništvo teroristične napade v New Yorku in Washingtonu

¹⁹ 5. člen Washingtonske pogodbe predstavlja implementacijo pravice do kolektivne samoobrambe, ki jo zagotavlja 51. člen Ustanovne listine OZN.

obravnavalo kot napad na zaveznico v smislu 5. člena Washingtonske pogodbe. Ta obvezuje vse države članice, da obravnavajo napad na katerokoli izmed njih, kot napad na vse in določa, da so v primeru napada vse članice dolžne priskočiti na pomoč napadeni državi, vključno z uporabo oborožene sile.

Po terorističnih napadih 11. septembra je še bolj postalo očitno, da se mora zveza Nato preoblikovati in ustrezno sodobnemu varnostnemu okolju prilagoditi. Za doseg tega cilja zveza Nato prevzema vse več nalog in sprejema vedno bolj prilagodljive, inovativne in pragmatične načine reševanja zadev. V ta namen so se oblikovale tri vodilne ideje za prihodnje delovanje zavezništva:

- nove članice: Zadnja širitev zavezništva z državami srednje in vzhodne Evrope je bila najboljšejša doslej in je dokončno ukinila nekdanjo »železno zaveso« med državami zahodne in vzhodne Evrope. Obetajo pa se nove širitve. Trenutno so v Akcijski načrt za članstvo vključene Albanija, Hrvaška in Makedonija. Željo po vstopu v zvezo Nato sta izrazili tudi Ukrajina²⁰ in Gruzija, ki pa še nista vključeni v ANČ;

- nove zmogljivosti: Posebna pozornost je namenjena izboljšanju zmogljivosti na podlagi sprejema Praških obvez za doseganje zmogljivosti (angl. Prague Capabilities Commitment – PCC) in reformi poveljniške strukture. V zvezi s tem so članice podale odločne in zavezujoče politične zaveze glede izboljšanja zmogljivosti na področju kemične, biološke, radiološke in jedrske obrambe, izmenjave obveščevalnih podatkov, opazovanja in določanja ciljev, poveljevanja, komunikacij, strateškega transporta, oskrbe letal v zraku ter namestitve in vzdrževanja vojaških enot;

- novi odnosi: Novim izzivom mednarodni varnosti in stabilnosti se zveza Nato prilagaja tudi z okrepitevijo in vzpostavitvijo novih odnosov. Po terorističnih napadih 11. septembra so se odnosi z Rusijo²¹, Ukrajino, državami JV Evrope, sredozemskimi državami,

²⁰ Ena od glavnih ovir za vključitev Ukrajine v ANČ je precejšnja nepripravljenost javnosti, da bi naredili korak naprej. Po javnomnenjskih raziskavah le približno 20 odstotkov prebivalstva podpira članstvo v zvezi Nato, medtem ko okoli 54 odstotkov temu nasprotuje (Perepelicia, 2007).

²¹ Svet zveze Nato in Rusije (angl. Nato-Russia Council - NRC) se je razvil v forum za razpravo o sodobnih varnostnih vprašanjih. Vzporedno s političnim dialogom potekajo tudi obsežne operativne dejavnosti in praktično sodelovanje. Spričo vztrajnih terorističnih groženj in širjenja orožja za množično uničevanje, se je Svet zveze Nato in Rusije osredotočil na prihodnost in na nove načine sodelovanja pri spopadanju z novimi grožnjami (Fritch, 2007).

kavkaškimi državami, državami osrednje Azije, EU, OZN, OVSE in drugimi, poglobili ter marsikje presegli prejšnjo raven sodelovanja.

Po 11. septembru 2001 je Nato začel terorizem obravnavati kot eno največjih groženj 21. stoletja²². 4. oktobra 2001 so zaveznice v okviru izvajanja 5. člena Washingtonske pogodbe sprejele osem ukrepov za boj proti terorizmu (De Mora-Figueroa, 2005):

- pospeševanje sodelovanja na področju obveščevalnih dejavnosti in izmenjave obveščevalnih podatkov o terorističnih aktivnostih;
- zagotavljanje pomoči zaveznicam ali drugim državam, ki bi lahko bile žrtve terorističnih dejanj;
- sprejetje vseh potrebnih ukrepov za zagotavljanje varnosti objektov ZDA (oz. ostalih zaveznic) na njihovem ozemlju;
- zagotavljanje ustreznih sil za morebitno podporo v protiterorističnih operacijah;
- zagotavljanje prostega prehoda za letala ZDA oz. drugih zaveznic;
- dostop in uporaba pristanišč in letališč na ozemlju članic za operacije proti terorizmu;
- zaveznice so izrazile pripravljenost za aktiviranje dela svojih stalnih pomorskih sil v vzhodnem Sredozemlju za potrebe izvajanja vojaške prisotnosti, kontrole prometa in demonstriranja pripravljenosti (operacija Active Endeavour – od 26. oktobra 2001);
- zaveznice so izrazile pripravljenost za aktiviranje dela svojih zračnih sil za namene zgodnjega opozarjanja (angl. Airborne Early Warning Force) oz. nadziranja zračnega prostora nad ZDA, saj so ZDA del lastnih letal tipa AWACS napotile na območja izvajanja protiterorističnih operacij (operacija Eagle Assist – od oktobra 2001 do maja 2002).

Ker so države članice prišle do soglasja, da bo zgolj dobro opremljen in pripravljen Nato lahko učinkovito odgovoril na izzive sodobne varnosti, med katerimi je tudi terorizem, je bila na vrhu v Pragi leta 2002 posebna pozornost namenjena izboljšanju zmogljivosti (angl. Prague Capabilities Commitment – PCC) in reformi poveljniške strukture. Članice zavezništva so v Pragi podale odločne in zavezujoče politične zaveze glede izboljšanja zmogljivosti na področju kemične, biološke, radiološke in jedrske obrambe, izmenjave obveščevalnih podatkov, opazovanja in določanja ciljev, poveljevanja, komunikacij,

²² »Pravijo, da nam ne bo več treba iskati imena za obdobje po hladni vojni. To obdobje bomo imenovali obdobje terorizma (Rupel, 2004).«

strateškega transporta, oskrbe letal v zraku ter namestitve in vzdrževanja vojaških enot. Na vrhu v Pragi je bila tudi sprejeta odločitev o ustanovitvi tehnološko naprednih, fleksibilnih, mobilnih in interoperabilnih sil, ki bi bile sposobne izvajati operacije tako na kopnem kot v zraku in na morju, t.i. silah za hitro posredovanje (angl. NATO Response Force - NFR). Potrjen je bil tudi vojaški koncept obrambe proti terorizmu, ki dopolnjuje ukrepe za izboljšanje zavezniških zmogljivosti na tem področju (Prague Summit Declaration, 2002).

Nadalje je bila na vrhu v Istanbulu leta 2004 poudarjena zaveza, da se namerava zavezništvo odločno boriti proti grožnjam, kot so terorizem in širjenje orožja za množično uničenje, razširiti svojo prisotnost v Afganistanu, pomagati Iraku z urjenjem vojske, objavili pa so tudi novo partnersko iniciativo in sprejeli ukrepe za izboljšanje operativnih sposobnosti zveze Nato (Istanbul Summit Communiqué, 2004).

Da bi se lahko Nato uspešno spopadel s sodobnimi varnostnimi izzivi se je zavezništvo začelo intenzivno prilagajati. Oblikovale so se nove strukture poveljstva, Sile za hitro posredovanje in obrambni bataljon proti kemičnemu, biološkemu, radiološkemu in jedrskemu orožju, ki skupaj predstavljajo okrepljene in hitrejše vojaške zmogljivosti zveze Nato.

Kljub mnogim spremembam pa notranji ustroj zveze Nato še vedno nosi pečat obdobja hladne vojne. To se, med drugim, kaže v prevelikem številu in dejavnostih odborov in pododborov, ki bi jih lahko v radikalno spremenjenem varnostnem okolju močno zmanjšali z združevanjem in ukinjanjem. Na drugi strani pa bi kazalo okrepiti organe, ki bi se bolj intenzivno ukvarjali z nevojaškimi grožnjami svetovni varnosti, vključno s terorizmom (Bebler, 2006: 40).

Na podlagi spremenjenega pojma mednarodne varnosti so se članice Nata lotile preoblikovanja zavezništva v dveh povezanih smereh: politični in vojaški. Medtem ko je bil do vrhunskega zasedanja o zmogljivostih v Pragi v ospredju vojaški vidik, je vedno širši razkorak med politično zavezo in zmogljivostmi sprožil potrebo po močnejši politični vlogi Nata, predvsem kot foruma za širšo strateško razpravo (Grizold, 2006).

Danes obstajajo tri agende za preoblikovanje Nata, od katerih se je vsaka začela iz različnih vzrokov in ob različnem času, vendar pa se sedaj vse prekrivajo in med seboj povezujejo. Prva je Praška agenda, za katero je leta 2002 dal pobudo nekdanji generalni

sekretar George Robertson, kot odziv na izkušnje iz Kosova in na 11. september. Ta se osredotoča na spremembe zmogljivosti, nalog in struktur. Druga je Norfolška agenda, za katero je leta 2004 dal pobudo sedanji generalni sekretar Jaap de Hoop Scheffer, kot odziv na izkušnje iz Afganistana in se osredotoča na spremembe obrambnega načrtovanja, oblikovanja sil in skupnega financiranja. Tretja pa je Münchenska agenda, za katero je leta 2005 dal pobudo nemški kancler Gerhard Schröder, kot odziv na izkušnje iz iraške krize in se osredotoča na (nezadostne) spremembe vloge zveze Nato, saj Nato ponuja možnost za pristno čezatlantsko strateško posvetovanje in odločanje (Bell, 2005).

Vezano na to Joyce (v Grizold: 2006: 19) meni: »Medtem ko poteka razvoj zmogljivosti, operativni program Nata pa se širi, je videti, da je projekt preoblikovanja dosegel drugo stopnjo, na kateri reformam, ki potekajo, sledi prizadevanje Nata, da se uveljavi kot glavni prenosnik za širše tokove preoblikovanja. Stopnjevanje do iraške vojne in širitev sil ISAF v Afganistanu sta potisnili v ospredje vse večji pomen Natove dejavne politične razsežnosti.«

Na vrhu v Rigi, novembra 2006, so predsedniki vlad in držav članic Nata objavili dokument temeljnega pomena za preoblikovanje z naslovom Celovite politične usmeritve (CPU)²³, ki predstavlja usklajeno vizijo in prednostne naloge za Natovo nadaljnjo preoblikovanje.

CPU predstavljajo okvir in politično usmeritev za trajajoče preoblikovanje Nata in določajo prednostne naloge za vsa vprašanja glede zmogljivosti zavezništva, posamezna področja načrtovanja in zbiranje obveščevalnih podatkov. Izvajanje CPU naj bi pripeljalo do oblikovanja bolj uporabnih zmogljivosti za bodoče operacije in misije, s čimer bi

²³ Pretekla prizadevanja za izboljšanje in usklajenost postopkov obrambnega načrtovanja znotraj zveze Nato so bila le delno uspešna, saj so bila običajno osredotočena na posamezna področja načrtovanja. Tako se je v času priprav na vrh v Istanbulu in v prizadevanjih za bolj celovit pristop v okviru revidiranja postopkov načrtovanja pojavila ideja, da bi te ambicije Nata podprli tudi predsedniki držav in vlad članic zavezništva in jih nato objavili. Veljalo je namreč prepričanje, da bi bil dogovor na visoki ravni koristen za zagotavljanje skupnega pristopa vseh zaveznic, saj bi različna področja načrtovanja usmeril v isti cilj ter tako olajšal pridobivanje finančne podpore. Predsedniki držav in vlad članic Nata so na vrhu v Istanbulu prepoznali priložnost za pomemben korak naprej, zato so stalnemu zasedanju Svetu naročili, naj pripravi celovite politične usmeritve v podporo Strateškemu konceptu za vsa vprašanja glede zmogljivosti zavezništva in za vsa področja načrtovanja. CPU so bile usklajene decembra 2005 in so bile vse od takrat podlaga za precej prizadevanj znotraj Nata. Dokument je bil objavljen šele novembra 2006 na vrhu v Rigi, potem ko so ga podprli vsi predsedniki držav in vlad.

zagotovili, da bo zavezništvo v 21. stoletju ostalo učinkovito, verodostojno in relevantno. CPU analizirajo predvideno varnostno okolje, a hkrati priznavajo tudi možnost, da pride do nepredvidljivih dogodkov. Na podlagi analize določajo vrste operacij, ki jih mora biti zavezništvo sposobno izvajati v prihodnje, na podlagi Strateškega koncepta iz leta 1999 ter zmogljivosti, ki jih bo zavezništvo potrebovalo. Ker konkreten način nastajanja teh zmogljivosti ni določen, je članicam samim prepuščeno, da se o tem odločajo tako individualno kot kolektivno s pomočjo procesov načrtovanja v zvezi Nato (Savereux, 2007).

CPU so nastale zaradi prizadevanja za revidiranje postopkov obrambnega načrtovanja v zvezi Nato konec leta 2003 in v začetku leta 2004. Namen obrambnega načrtovanja je postaviti okvir, znotraj katerega je mogoče uskladiti načrtovanje držav članic, kar omogoča čim bolj učinkovito izpolnjevanje dogovorjenih zahtev zavezništva. Tako skuša obrambno načrtovanje²⁴ zagotoviti, da bo zveza Nato imela vse sile, sredstva in zmogljivosti, ki jih bo potrebovala za izvajanje celotnega razpona svojih nalog.

Med ukrepe CPU spadajo (Savereux, 2007):

- CPU opredeljujejo terorizem in širjenje orožja za množično uničevanje kot najverjetnejši grožnji za zavezništvo v naslednjih letih; zavezništvo mora ohraniti sposobnost učinkovitega odzivanja na grožnje, tveganja in izzive v 21. stoletju, ne glede na to, od kod prihajajo;
- CPU tudi poudarjajo potrebo po tem, da sile zveze Nato ostanejo uravnotežene, prožne in okretne ter hkrati usposobljene za izvajanje celotnega spektra svojih misij, od visokointenzivnih do nizkointenzivnih;
- CPU poudarjajo verjetnost, da bo zveza Nato morala izvajati več manjših, zahtevnih in raznolikih operacij; vse večji pomen dobivajo stabilizacijske operacije in vojaške podpore prizadevanjem za obnovo;

²⁴ Proces obrambnega načrtovanja poteka po sedmih »tradicionalnih« področjih načrtovanja: oborožitev, civilne in krizne razmere, posvetovanje, poveljevanje in kontrola, načrtovanje sil, načrtovanje logistike, jedrsko načrtovanje ter načrtovanje virov. Poleg sodijo tudi druge dejavnosti, kot je zbiranje obveščevalnih podatkov, standardizacija, zračna obramba in operativno načrtovanje, ki prav tako podpirajo obrambno načrtovanje. Do oblikovanja CPU je prišlo zaradi potrebe po zagotavljanju koherentnosti in usklajenosti združenih prizadevanj vseh teh dejavnikov, čeprav ni nobenega organa na višji ravni, ki bi bil odgovoren za vse. Severnoatlantski svet je sicer pristojen za številne med njimi, toda načrtovanje sil, jedrsko načrtovanje ter tudi nekatere vidike načrtovanja logistike in virov izvaja Odbor za obrambno načrtovanje ali Skupina za jedrsko načrtovanje, ki se sestajata v sestavi 25 članic (vseh članic zveze Nato razen Francije, ki ni vključena v integrirano vojaško strukturo).

- CPU izražajo potrebo po širokem pristopu do varnosti, kar se ne nanaša le na lastne instrumente upravljanja kriznih razmer, temveč tudi na izboljšanje sodelovanja z državami nečlanicami ter drugimi institucijami in organizacijami, kar bi povečalo učinkovitost pri načrtovanju in izvajanju operacij;
- CPU določajo tudi celo vrsto²⁵ podrobnejših zahtev glede zmogljivosti, ki jih morajo zaveznice obravnavati posamično in kolektivno;
- dokument tudi opredeljuje glavne prednostne naloge Nata, kot so skupne ekspedicijske sile, zmogljivost za njihovo napotitev in dolgotrajno logistično oskrbo ter pravično porazdelitev bremena obrambe.

CPU predstavljajo tudi temelj upravljalškega mehanizma, v praksi vzpostavljenega februarja 2006, za uresničitev CPU znotraj zavezništva (Savereux, 2007). CPU so po statusu pod Strateškim konceptom iz leta 1999, a nad drugimi usmeritvenimi dokumenti, ki se nanašajo na zmogljivosti, kot so na primer ministrske smernice za načrtovanje sil, saj zagotavljajo enotno in celovito usmeritev, ki se v zavezništvu uporablja za vsa načrtovanja v zvezi z zmogljivostmi, ne glede na organ ali sestavo, v kateri načrtovanje poteka.

Usmeritve so tudi katalizator preoblikovanja postopkov zveze Nato. S svojim upravljalškim mehanizmom CPU namreč poudarjajo koristnost enotnega, konsolidiranega seznama zahtev glede zmogljivosti ter prednostnih nalog, kot sredstva za čim večjo koherentnost in usklajenost v procesu razvoja zmogljivosti. Uresničevanje CPU naj bi pripeljalo do razvoja bolj uporabnih zmogljivosti za bodoče operacije in misije ter s tem zagotovilo, da bo zavezništvo v 21. stoletju ostalo učinkovito, verodostojno in relevantno. CPU bo treba redno pregledovati, da bodo ostale relevantne, zato bo dokument najverjetneje znova pregledan po tem, ko bo zveza Nato objavila svoj naslednji strateški koncept, najverjetneje leta 2009 (Savereux, 2007).

²⁵ Kot so:

- sposobnost izvajanja in dolgotrajne logistične oskrbe operacij daleč stran od domačega ozemlja z malo ali brez podpore države gostiteljice;
- sposobnost odvratanja in zatiranja terorizma, obramba in zaščita pred njim ter zaščita informacijskih sistemov kritičnega pomena za zavezništvo pred kibernetскими napadi;
- sposobnost prepoznavanja sovražnih elementov, za izvajanje operacij na način, ki bo čim bolj zmanjšal stransko škodo in tveganje za lastne sile;
- sposobnost napotitve sil z najvišjo možno stopnjo interoperabilnosti in standardizacije med zaveznici in partnericami.

Zavezništvo sedaj razpolaga tudi z Natovimi odzivnimi silami (NRF)²⁶, ki so dosegle polno operativno sposobnost. NRF naj bi tudi služile kot katalizator za preoblikovanje in interoperabilnost in s tem povečale kakovost zavezniških oboroženih sil. Na srečanju v Rigi so zato države članice podprle mehanizme za dolgoročno oblikovanje sil in za omogočanje vzdržnega in preglednega pristopa, s katerim bi ohranili bodoče zmogljivosti NRF. Kljub temu, da NRF in pobuda za preoblikovanje sil za posebne operacije niso namenjene izključno za uporabo v protiteroristične namene, vseeno krepijo sposobnost zavezništva za boj zoper terorizem (Steinhäusler, 2007). Bebler (2006: 34) pa meni, da je najbolj pomembna organizacijska sprememba v vojaškem delu zveze Nato, ki je bila izrecno naravnana na potrebe protiterorističnega boja, ustanovitev NRF v juliju 2003.

5 ZVEZA NATO V BOJU ZOPER MEDNARODNI TERORIZEM

Po terorističnih napadih na ZDA je bila 12. septembra 2001 na zasedanju Severnoatlantskega sveta (NAC), najvišjega organa zveze Nato, sprejeta izjava, da bo

²⁶ Na vrhu v Pragi je bila sprejeta odločitev o ustanovitvi Sil za hitro posedovanje (angl. Nato Response Force – NFR). Koncept NFR so nato v Bruslju junija 2003 odobrili še ministri za obrambo. NFR so dosegle svojo začetno operativno sposobnost le štiri mesece kasneje z 9.500 zavezniškimi vojaki. Na neformalnem zasedanju ministrov za obrambo oktobra 2004 v Romuniji, je generalni sekretar Nata formalno oznanil, da so NFR dosegle operativno sposobnost in da štejejo 17.000 mož. Svojo popolno operativno usposobljenost pa so napovedale na vrhu v Rigi. Vzpostavljanje sil za hitro posredovanje je potekalo v usklajenosti s temeljnimi obrambnimi usmeritvami EU (z angl. Helsinki Headline Goals), pri čemer je bila upoštevana avtonomija in posebnost obeh organizacij, na podlagi 16. decembra 2002 sprejete skupne deklaracije zveze Nato in EU.

NFR naj bi bile opremljene z najmodernejšo opremo in sposobne izvajati operacije tako na kopnem, v zraku in na morju. Ob podpori kolektivnih sredstev zveze Nato, kot so na primer sile za zgodnje opozarjanje in nadzor iz zraka, naj bi NRF usposabljali, opremljali in preverjali v skladu s skupnimi standardi, ki bi jih določala oba strateška poveljnika, vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo (angl. Supreme Allied Commander Europe – SACEUR) in vrhovni poveljnik zavezniških sil za preoblikovanje.

NRF naj bi služile tudi kot katalizator za uresničevanje Praške zaveze za doseganje zmogljivosti (PCC), ki združuje več kot 40 trdnih političnih zavez posameznih zaveznic za izboljšanje zmogljivosti na številnih specifičnih področjih, kot so nadzor kopnega iz zraka, strateški zračni in pomorski prevoz, oskrba z gorivom v zraku, natančno vodeno strelivo, bojna podpora in zagotavljanje bojnega delovanja ter zadušitev sovražnikove zračne obrambe. Tovrstne zmogljivosti so ključnega pomena za celoten razpon misij zavezništva, še posebej pa za tiste, ki so v spektru konfliktov med najzahtevnejšimi.

V Istanbulu junija 2004 so se v zavezništvu dogovorili o večji specifičnosti načrtov iz Prage, med drugim tudi, da so med naloge NRF vključili samostojne sile za kolektivno obrambo v smislu 5. člena. Kljub jasnim izjavam na vrhu v Rigi, ki so slavile razpoložljivost NRF za celoten razpon misij zveze Nato, pa v specifičnih primerih nesoglasja še vedno obstajajo, tako glede ustreznosti NRF za določene misije, kot tudi glede financiranja (Bell, 2006).

zavezništvo teroristične napade v New Yorku in Washingtonu obravnavalo kot napad na zaveznico v smislu 5. člena Washingtonske pogodbe, če bo ugotovljeno, da je bil napad usmerjen iz tujine. Izjava Severnoatlantskega sveta je bila podlaga, da so ZDA v okviru 5. člena zaprosile za pomoč zavezniške države. Kljub temu, da so 5. člen Washingtonske pogodbe podpisnice predvidele kot mehanizem, ki bi ZDA obvezal k pomoči evropskim zaveznicam, so bile evropske zaveznice tiste, ki so ponudile podporo po terorističnih napadih 11. septembra.

Nato je v okviru izvajanja 5. člena Washingtonske pogodbe usmeril svoje stalne pomorske sile za Sredozemlje na območje vzhodnega Sredozemlja. Prav tako je zveza Nato ZDA ponudila pet letal tipa AWACS (angl. Airborne Warning and Control System), za nadzor zračnega prostora nad ZDA, saj so ZDA del lastnih letal tipa AWACS napotile na območja izvajanja protiterorističnih operacij v Aziji.

Aktiviranje 5. člena je sprožilo neprekinjeno preoblikovanje Nata, v okviru katerega je zavezništvo razvilo zmožnosti za boj proti terorizmu. Nekateri analitiki so mnenja, da je 5. člen neposredno relevanten za odziv zaveznic na nove in razvijajoče se izzive (Gorka, 2006).

Aktiviranje 5. člena pa je bilo v takratni situaciji za marsikoga nenavadno. Tako meni tudi Bebler (2006: 31): »Tega koraka ni zahtevala napadena država. Njen predstavnik (namestnik obrambnega ministra ZDA) je bil na seji Severnoatlantskega sveta do tega predloga zadržan in ni predlagal nobenih konkretnih protiukrepov zoper napadalce. Sklep so soglasno sprejeli na predlog generalnega sekretarja Nata Georgea Robertsona.« Nadalje je bilo aktiviranje 5. člena nenavadno, ker narava in razsežnosti napadov 11. septembra 2001 niso ustrezale izvornemu razumevanju 5. člena: dogodek ni bil množičen vojaški napad prek državnih meja in v skladu z opredelitvami v 6. členu Washingtonskega sporazuma.

Začetna negotovost o tem, kdo je usmerjal napade, je sprožila vprašanja, ali so napadi izvirali iz tujine. Poleg tega njihova narava – popoln primer asimetričnega bojevanja – ni omogočala enostavnega aktiviranja 5. člena, kot je v Washingtonski pogodbi predvideno. Ko je bilo odločeno, da uporaba letal kot orožja predstavlja oborožen napad v smislu 5. člena in da so se napadi po svojih značilnostih razlikovali od »normalnega« domačega

terorizma, je zveza Nato pripravila dokument, s katerim je bil aktiviran 5. člen ter ga je Severnoatlantski svet kmalu sprejel (Buckley, 2006).

Odločitev o aktiviranju 5. člena je ustvarila precedens, ki usmerja zavezništvo v novo smer. Tako se je zveza Nato aktivno vključila v boj zoper mednarodni terorizem. Peter van Ham (2005) tako pravi: »Čeprav je Strateški koncept iz leta 1999 grožnjo mednarodnega terorizma omenjal le mimogrede²⁷, pa je »globalna vojna proti terorju« za vse zaveznice Nata hitro postala vodilna varnostna paradigma.« Zaradi sledečih terorističnih napadov v Istanbulu (novembra 2003), Madridu (marca 2004), Londonu (julija 2005) in Turčiji (avgusta 2006) je boj zoper terorizem postal permanentna agenda in prioriteta zveze Nato. To se odraža v Vojaškem konceptu za obrambo proti terorizmu, ki skupaj s 4. in 5. členom Washingtonske pogodbe tvori osnovo za boj Nata proti terorizmu. Aktiviranje 5. člena Washingtonske pogodbe je omogočila podporo zaveznic ZDA (Riga Summit Guide, 2006).

Razloge za to, da Nato boja proti terorizmu vse do 11. septembra 2001 ni štel med svoje pomembne naloge, med drugim najdemo v zgodovinskih okoliščinah, v katerih je zavezništvo nastalo. Poleg tega so se vsi teroristični napadi do 11. septembra dogajali ali izven meja držav članic (v Afriki, na Balkanu, na Bližnjem vzhodu, v Čečeniji, napadi islamskih skrajnežev na ameriške (pogosto vojaške) cilje na Arabskem polotoku) ali pa so jih države članice štejele za notranja vprašanja določene članice (Grčije, Italije, Nemčije, Turčije, VB, Španije, Francije) in zato niso bila v »pristojnosti« zveze.

²⁷ Strateški koncept v 24. členu navaja (The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999, 1999): »Kakršen koli napad iz katere koli smeri na zavezniško ozemlje pokrivata 5. in 6. člen Washingtonske pogodbe. Vendar je treba pri varnosti zavezništva upoštevati globalne razmere. Na varnostne interese zavezništva lahko vplivajo druga tveganja širšega značaja, vključno s terorističnimi dejanji, sabotажami, organiziranim kriminalom ter ustavljenim pretokom življenjsko pomembnih virov. Varnost in stabilnost zavezništva lahko ogrožajo nenadzorovani premiki več ljudi, zlasti tisti, ki so posledica oboroženih spopadov. Po 4. členu Washingtonske pogodbe znotraj zavezništva obstajajo dogovori o posvetovanju med zaveznicami in o usklajevanju prizadevanj, vključno z odgovorom na takšna tveganja.«

Glede vprašanja posodobitve Strateškega koncepta zveze Nato Ponsard (2005) meni, da je čas za posodobitev Strateškega koncepta, ker je zdajšnji strateški koncept nastal pred dogodki, kot je bil teroristični napad na ZDA in je nastala potreba po opredelitvi skupnih groženj in tveganj, na osnovi razvoja skupnih standardov za uporabo sile in oblikovanja boljšega odnosa med EU in zvezo Nato. Nasprotno trdi Yost (2005): »Prezgodaj začeta revizija bi odprla pot ostrim nesoglasjem ali pa pripeljala zgolj do bledega ugotavljanja splošnih dejstev, ki bi se izzivom bolj umikalo, kot pa se z njimi spopadalo.«

Poleg tega je bil nedržavni terorizem, ki je po letu 1949 zahteval največje število žrtev v državah članicah, pogosto tesno povezan z gibanji, ki so se (ali so vsaj trdila, da se) borila proti »višjim« ciljem, kot so: svoboda, narodna osvoboditev, emancipacija, človekove pravice itd. Nasilno zatiranje tovrstnih gibanj je v mnogih primerih postalo predmet močnih kritik in nasprotovanj, tako znotraj države kot s strani mednarodne skupnosti. Javno mnenje o teh gibanjih se je v državah članicah zelo razlikovalo glede na to, ali je šlo za domači ali za tuji terorizem. Zaradi teh razlik in dojemanja terorizma kot pojava izven pristojnosti delovanja zveze Nato, v zavezništvu ni prišlo do zaznavnega organiziranega meddržavnega sodelovanja v boju proti terorizmu (Bebler, 2003).

Tako je imel 11. september je imel zelo velik vpliv na preoblikovanje zveze Nato, saj ima po mnenju mnogih boj zoper terorizem odločujočo vlogo za današnjo podobo zavezništva. Tako meni tudi De Mora-Figueroa (2005): »Od 11. septembra 2001 je bil skorajda sleherni vidik dela znotraj Nata obravnavan v luči teroristične grožnje, ki je bila vključena v oblikovanje politik, konceptov, zmogljivosti in partnerstev«.

5.1 AKTIVNOSTI ZVEZE NATO PO 11. SEPTEMBRU 2001

Za evroatlantsko skupnost je mednarodni terorizem zapletena in stalna grožnja, ki zahteva obsežen in večstranski odziv. Toda obseg, v katerem naj zveza Nato sodeluje v teh prizadevanjih, je sprožal velike polemike, saj nekatere zaveznice zagovarjajo širše udejstvovanje, medtem ko se druge s tem ne strinjajo.

Začetna razprava o ustreznih vlogah in nalogah zveze Nato je odražala dva nasprotujoča si pristopa do terorizma: pristop »vojne« in pristop »obvladovanja tveganj«. Pristop vojne, ki ga zagovarjajo predvsem Združene države, zahteva množično mobilizacijo sredstev v skupnih prizadevanjih, z omejevanjem osebnih svoboščin in s sprejemanjem žrtev. Za številne evropske zaveznice pa je tak pristop nesprejemljiv, ker so mnenja, da je terorizem moč »premagati« le, če se odpravi temeljne razloge zanj, česar po njihovem mnenju ni mogoče doseči z vojaškimi sredstvi. S tega stališča je terorizem nevarno, neizbežno tveganje, ki ga je treba obvladovati (Nelson, 2004). Medtem ko pristop vojne

običajno narekuje strategijo, ki poudarja ofenzivne in preventivne ukrepe, obvladovanje tveganj zahteva strategijo, ki poudarja le defenzivne ukrepe.

Razprava o vlogi Nata v boju proti terorizmu se je še bolj zapletla zaradi različnih mnenj glede vojne v Iraku in domnevne povezanosti režima Sadama Huseina s teroristično mrežo Al Kaida. Kljub tem razlikam pa je zavezništvo mnenja, da je grožnja mednarodnega terorizma resna in se je odločilo, da se bo z izzivom spopadlo. Veliko je že bilo narejenega, da bi se zavezništvo lahko učinkovito soočilo s varnostnimi izzivi 21. stoletja, boj proti terorizmu pa se je začel obravnavati kot glavna naloga zveze Nato (Nato seeks new allies, vows to fight global terrorism, 2006).

5.2 SPREJETE POLITIKE ZVEZE NATO NA PROTITERORISTIČNEM PODROČJU

Leta 1995 je generalni sekretar zveze Nato Willy Claes kot prvi med vidnimi zahodnimi politikami imenoval »islamistični« terorizem kot resno varnostno grožnjo celotnemu Zahodu. Zelo kmalu pa je Claes svojo izjavo preklical, potem ko so zoper njo ostro protestirali diplomatski predstavniki arabskih držav v Bruslju. Preklical jo je, čeprav se je ta ocena pokazala kot utemeljena. Terorizem kot pojav so sicer bežno omenjali v Strateških konceptih zveze Nato, sprejetih leta 1991 in leta 1999, vendar boj zoper terorizem ni bil uvrščen med pomembne varnostne naloge zavezništva.

Strateški koncept iz leta 1999 je vključil terorizem med drugotne varnostne izzive skupaj z organiziranim kriminalom, sabotажami in nezakonitim priseljevanjem. V predhodnih odstavkih je dokument obravnaval med drugimi pojavi tudi širjenje orožij za množično uničevanje in ranljivost informacijskih sistemov, toda tudi teh pojavov dokument ni obravnaval v morebitni povezavi s terorizmom (Bebler: 2006: 29, 30).

Zveza se je po 11. septembru 2001 zavzela za boj proti terorizmu s številnimi političnimi, vojaškimi, operacijskimi in konceptualnimi iniciativami. Takojšen odgovor Nata na 11. september je bil nadalje okrepljen z odločitvijo, sprejeto na srečanju zunanjih ministrov maja 2002 v mestu Reykjavik, da bo zveza delovala kadarkoli in kjerkoli bo potrebno zoper terorizem. Na vrhunskem zasedanju zveze Nato v Pragi novembra leta 2002 so voditelji držav članic izmenjavo informacij označili kot enega ključnih aspektov kooperacije med zaveznicami in izrazili odločenost odvracati, varovati in zaščititi svoje

ozemlje, prebivalce in sile pred vsakim oboroženim napadom, vključno s terorističnim napadom. Na sedežu Nata je bila konec leta 2003 ustanovljena tudi Enota za boj proti terorizmu (angl. Terrorist Threat Intelligence Unit) ki je zamenjala enoto, ustanovljeno takoj po 11. septembru. Ta enota analizira splošne teroristične nevarnosti in nevarnosti, ki se nanašajo na zavezništvo samo.

Nadalje je bila na Istanbulskega vrhu junija leta 2004 sprejeta podpora Programu za obrambo proti terorizmu in povečan paket meril za boj zoper terorizem, ki bi nadalje okrepil prispevek zveze v boju proti terorizmu. Tudi na vrhunskem srečanju v Rigi novembra 2006 so med prioriteta za naslednjih 15 let izpostavili boj zoper terorizem, poleg tega je Partnerski akcijski načrt proti terorizmu vsako leto revidiran. Na vrhu v Rigi pa je zavezništvo podprlo tudi Celovite politične usmeritve, ki med drugim opisujejo grožnje terorizma in širjenje orožja za množično uničevanje.

5.2.1 Strateški koncept z leta 1999

Prvi strateški koncept, ki se je imenoval Strateški koncept za obrambo severnoatlantskega območja, je bil sprejet leta 1950. Ta dokument je bil revidiran v letih 1957, 1968, 1991 in nazadnje leta 1999. Namen strateškega koncepta je določiti širši okvir programske politike za delo zavezništva, njegove redne posodobitve pa so bile vedno odraz potrebe po prilagajanju načrtov in pristopov zveze Nato novim izzivom. Različica iz leta 1999 je strategije prilagodila takratnim novim okoliščinam obdobja po hladni vojni. Ohranila je zagotovilo iz 5. člena, a hkrati priznala, da so za učinkovito kolektivno obrambo potrebni ukrepi, drugačni od tistih, zasnovanih za čas hladne vojne in obdobje takoj po njej. Upoštevala je grožnje, ki jih predstavljajo »malopridne« in »propadle« države, širjenje orožja za množično uničevanje in druge večnacionalne grožnje, kot so etnični ali verski spori. Ni pa predvidela obsega grožnje terorizma. In čeprav so od 11. septembra dalje zaveznice pripravile pomembne dokumente, vključno z Vojaškim konceptom za obrambo pred terorizmom, Partnerskim akcijskim načrtom proti terorizmu, Akcijskim načrtom Rusije in zveze Nato na področju terorizma ter drugimi, morajo vseeno posodobiti svojo

splošno oceno tveganj ter prilagoditi potrebne zmogljivosti in strategije v novem strateškem konceptu (Ponsard, 2005).

5.2.2 Vojaški koncept za obrambo pred terorizmom

Osnovni pristop, orisan v Vojaškem konceptu za obrambo pred terorizmom, ki je bil sprejet novembra 2002, vsebuje štiri komponente (Nelson, 2004):

- protiteroristične obrambne ukrepe za zmanjševanje ranljivosti sil, posameznikov in premoženja, obvladovanje posledic, vključno z oblikovanjem reakcijskih ukrepov, ki blažijo negativne učinke;
- protiteroristične ofenzivne ukrepe, ki jih zveza Nato vodi ali podpira in ki vključujejo tudi psihološke in informacijske operacije;
- usklajevanje z mednarodnimi organizacijami kot so Evropska unija, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi ter Združeni narodi.

Države članice se zavedajo, da bo zgolj dobro opremljeno in pripravljeno zavezništvo lahko učinkovito odgovoril na izzive sodobne varnosti. Posebna pozornost je zato namenjena izboljšanju zmogljivosti in reformi poveljniške strukture. Članice zavezništva so podale odločne in zavezujoče politične odločitve glede izboljšanja zmogljivosti na področju kemične, biološke, radiološke in jedrske obrambe, izmenjave obveščevalnih podatkov, opazovanja in določanja ciljev, poveljevanja, komunikacij, strateškega transporta, oskrbe letal v zraku ter namestitve in vzdrževanja vojaških enot.

Od 11. septembra dalje zveza Nato spodbuja posvetovanja o terorizmu in o sorodnih temah med svojimi članicami in tudi z nečlanicami, saj je bila, na vrhunskem zasedanju zveze Nato v Pragi, izmenjava informacij označena kot ena ključnih aspektov kooperacije med zaveznicami. Vodje držav članic so prav tako izrazili odločnost odvrniti, varovati in zaščititi svoje ozemlje, prebivalce in sile pred vsakim oboroženim napadom, vključno s terorističnim napadom. Potrjen je bil tudi Vojaški koncept obrambe proti terorizmu, ki dopolnjuje ukrepe za izboljšanje zavezniških zmogljivosti na tem področju.

Vojaški koncept za obrambo proti terorizmu skupaj s 4. in 5. členom Washingtonske pogodbe tvori osnovo za boj zveze Nato proti terorizmu. V deklaraciji z vrha v Pragi so

se predsedniki držav in vlad odločili podpreti dogovorjeni Vojaški koncept za boj proti terorizmu. Ta koncept je del paketa ukrepov za okrepitev zmogljivosti zveze Nato na tem področju, vključuje pa tudi izboljšave pri izmenjavi podatkov obveščevalnih služb in ukrepe kot odgovor na krizo. Predsedniki članic so se v Pragi prav tako zedinili, da terorizem pomeni resno in naraščajočo grožnjo za prebivalstvo držav v zvezi, vojaške sile in ozemlje, kakor tudi za mednarodno varnost: »Odločeni smo se boriti proti tej kugi toliko časa, kolikor bo potrebno. Da bi se uspešno borili proti terorizmu, mora biti naš odziv večplasten in vsestranski (Deklaracija s Praškega vrha, 2002)«.

V Praški deklaraciji so se predsedniki držav in vlad nadalje obvezali, da bodo v sodelovanju s partnerji v celoti uresničevali tudi Akcijski načrt za civilno krizno načrtovanje (angl. Civil Emergency Planning (CEP) Action Plan), da bi izboljšali pripravljenost na morebitne napade na civilno prebivalstvo s kemičnimi, biološkimi ali radiološkimi (KBR) snovmi. Poleg tega pa so se odločili, da bodo povečali zmožnost zveze Nato zagotavljati podporo državnim organom, da se spopadejo s posledicami terorističnih napadov, vključno z napadi na odločilno infrastrukturo s KBRJ orožjem, kot je predvideno v Akcijskem načrtu za civilno krizno načrtovanje.

V Praški deklaraciji so tudi podprli uresničevanje petih obrambnih pobud proti jedrskemu, biološkemu in kemičnemu orožju, ki povečujejo obrambne sposobnosti zveze proti orožju za množično uničevanje in vključujejo:

- Analitski laboratorij za razvijanje prototipov JBK (jedrsko, bakteriološko in kemično; angl. Nuclear, Bacteriological and Chemical - NBC) orožja (angl. Prototype Deployable NBC Analytical Laboratory);
- Skupino za odzivanje na dogodke s prototipi JBK orožja (angl. Prototype NBC Event Response team);
- virtualni Center odličnosti za obrambo proti JBK orožju (angl. Centre of Excellence for NBC Weapons Defence);
- Natovo zaloga za biološko in kemično obrambo (angl. NATO Biological and Chemical Defence Stockpile);
- Sistem za nadzor bolezni (angl. Disease Surveillance system).

Prav tako so se v Praški deklaraciji odločili okrepiti zmogljivosti Nata v boju proti napadom na računalniške informacijske sisteme in obvezali preučiti možnosti za obvladovanje naraščajoče grožnje balističnih izstrelkov na uspešen in učinkovit način, s pomočjo primerne mešanice političnih in obrambnih naporov. Prav tako so poudarili, da razorožitev, nadzor nad orožjem in njegovo neširjenje odločilno pripomorejo k preprečevanju širjenja in uporabe OMU ter načina njegove dobave.

5.2.3 Program dela za obrambo proti terorizmu

Na vrhu v Istanbulu, junija 2004, so poleg odločitev, sprejetih za okrepitev zmogljivosti zavezništva v boju proti terorizmu, voditelji zveze Nato podprli tudi Program dela za obrambo pred terorizmom. Predstavili so ga nacionalni direktorji zveze Nato za oborožitev, ki se uradno srečajo dvakrat letno na konferenci nacionalnih direktorjev za oborožitev (angl. Conference of National Armaments Directors - CNAD), njegov cilj pa je uporaba nacionalnih ekspertiz in raziskovalnih programov kot vzvod za razvoj novih in izboljšanih tehnologij za boj proti terorizmu.

Program dela za DAT (angl. Defence Against Terrorism, slov. Obramba pred terorizmom) se v prvi fazi osredotoča na razvoj sistemov za preprečevanje specifičnih oblik terorističnih napadov ter na oskrbovanje oboroženih sil z novimi, najbolj naprednimi tehnologijami za odkrivanje, oviranje in preganjanje teroristov. Pobuda omogoča oboroženim silam zveze Nato:

- boljše načine za preprečevanje delovanja terorističnih eksplozivnih naprav (kot so avtomobili-bombe in obcestne bombe) ter za odkrivanje bomb in njihovih izdelovalcev;
- izboljšuje sposobnosti strokovnjakov za odstranjevanje eksplozivnih sredstev ter za obvladovanje učinkov bombnega napada;
- ščiti letala pred prenosnimi izstrelki;
- varuje helikopterje pred granatami na raketni pogon ter pristanišča in ladje pred hitrimi čolni, napolnjenimi z eksplozivom in pred potapljači;
- izboljšuje zaščito pred kemičnim, biološkim, radiološkim in jedrskim orožjem;

- izboljšuje natančno spuščanje posebnih operativnih enot in njihove opreme iz zraka;
- omogoča zbiranje obveščevalnih podatkov o teroristih, opazovanje in opredeljevanje ciljev;
- omogoča odvrčanje napadov z minometi.

Za vodenje teh prizadevanj je Nato imenoval koordinatorja za protiteroristično tehnologijo. Glavne skupine v CNAD (Skupina za oborožitev letalstva, mornarice in kopenske vojske, Organizacija zveze Nato za raziskave in tehnologijo ter Svetovalna skupina Zveze za industrijo) so gonilna sila programa (Billingsle, 2004).

Na Istanbulske vrhu junija 2004 je bila ponovno poudarjena zaveza, da se namerava zavezništvo odločno boriti proti grožnjam, kot so terorizem in razširjanje orožja za množično uničenje: »Naloga Nata je, da se bori proti terorizmu in krepi varnost in stabilnost v številnih regijah sveta. Članice Nata so se zavezale, da se bodo z nevarnostmi, ki pretijo ozemlju in prebivalstvu njenih članic, učinkovito spopadale. Nato izvaja zaveze, sprejete na Praškem vrhu in preoblikuje svoje vojaške zmogljivosti, da bi se prilagodil spremenljivemu strateškemu okolju. Oblikovanje nove strukture poveljstva, NRF in obrambnih bataljonov proti kemičnemu, biološkemu, radiološkemu in jedrskemu orožju je napredovalo. Te predstavljajo okrepljene ter hitreje vojaške zmogljivosti Nata.«

Anonimnost in sposobnost izvajanja napadov ob poljubnem času in na poljubnem kraju so taktične prednosti, ki se jih poslužujejo teroristi. Zveza Nato si zato prizadeva, da bi te prednosti zmanjšala ali odpravila. V fazi proučevanja je vrsta novih senzorjev in sistemov odkrivanja, prav tako pa potekajo razmišljanja o novi programski opremi, računalniških modelih in analitičnih orodjih, kar bi vladam zaveznic omogočila, da identificirajo teroriste, ne glede na to, kako močno si teroristi prizadevajo, da bi se pomešali v družbi ter jih izsledijo in naredijo vse potrebno, da grožnjo odstranijo (Billingsle, 2004).

Poleg tega pa je Program dela za boj proti terorizmu pomemben za varovanje tako vojaških enot zveze Nato kot civilnega prebivalstva in infrastrukture. Strokovnjaki zveze Nato za oborožitev si prizadevajo za razvijanje boljših načinov oboroževanja in opremljanja zavezniških sil za onesposabljanje in uničevanje terorističnih mrež ter za

preprečevanje načrtovanih terorističnih napadov in tako igrajo vedno pomembnejšo vlogo v boju proti terorizmu.

Širok obseg programa prispeva k stabilnosti in varnosti mednarodne skupnosti ter tako krepi vezi z drugimi organizacijami, kot so Evropska unija, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi ter Združeni narodi.

Najpomembnejše tehnike, ki se jih poslužujejo teroristi in kjer se najbolje odraža protiteroristično delovanje zveze Nato so (Billingsle, 2004):

- improvizirane eksplozivne naprave ali doma narejene bombe so najbolj priljubljeno orožje teroristov in najpogostejši vzrok za žrtve med zavezniškimi silami in civilnimi prebivalci v terorističnih napadih. Nameščajo in uporabljajo jih različno, kot avtomobilске bombe, obcestne bombe in kot samomorilske pasove ali telovnike z razstrelivom. Prav tako pa so se zaloge ubojnih sredstev in neeksploziranega streliva velikokrat pokazale kot vir oborožitve terorističnih skupin. Npr. v Iraku je najpogostejša obcestna bomba tako imenovani »venček marjetic« iz artilerijskih granat, ki so med seboj povezane z eno samo detonacijsko vrvico. Z ameriško podporo zveza Nato vzpostavlja bazo podatkov, v kateri bodo dokumentirane vse vrste neeksploziranih ubojnih sredstev, ki so bile najdene na ključnih območjih delovanja. Poleg tega zavezniški bombni strokovnjaki na skupnih srečanjih razpravljajo o tem, katere nove tehnologije, vključno z robotiko, novimi lahкими vlakni in digitalnimi pripomočki, lahko izboljšajo zaščitno opremo in povečajo zmogljivosti za onesposabljanje;

- strokovnjaki zveze Nato izvajajo testne in analitične programe, da ugotovijo, kako iskalci raketnih izstrelkov izsledijo in spremljajo določeno letalo. S tem znanjem bi bilo mogoče optimizirati obrambne sisteme in tako zмести, onemogočiti ter uničiti raketne izstrelke napadalcev, ker je že prišlo do uporabe prenosnih izstrelkov zemlja-zrak (angl. MAN-Portable Air Defence Systems - MANPADS) s strani terorističnih skupin. Prav tako je mogoče zagotoviti dodatno zaščito letalom z uporabo netehnoloških načinov. Vojaško in civilno letalstvo ima na voljo številne proceduralne protiukrepe, npr. usposabljanje pilotov s simulatorjem letenja. S kombinacijo tehničnih in netehničnih metod namerava zveza Nato zagotoviti velikim in počasnim letalom dodatno zaščito pred prenosnimi izstrelki;

- napadov na helikopterje z granatami na raketni pogon in malokalibrskim orožjem je prav tako dosti, zato je zveza Nato začela za helikopterje razvijati rešitve za samozaščito in zaznavanje groženj, kot tudi protisredstva za tovrstne grožnje. V zavezništvu proučujejo, kako bi lahko v helikopterje vgradili tehnologije, kot so zračni mehi ter sedeži, odporni na protiletalski ogenj in zaščitne plasti in materiale, odporne na granate na raketni pogon, ki so bili prvotno izdelani za oklepne transporterje. Teroristične organizacije napadajo tudi z uporabo raketnih izstrelkov in minometov, zato je zveza Nato oblikovala tudi Program za obrambo pred izboljšanimi minometi (angl. Countering Improved Mortars Programme) in ga oktobra 2004 vnesla v Program dela za boj proti terorizmu. S tem naj bi zvezi Nato zagotovili opremo, kot so recimo lokacijski radarji in laserske tehnologije, potrebno za samodejno zaznavanje položajev minometnega ognja in to dovolj hitro ter natančno za učinkovito vračanje ognja;

- teroristi so prav tako sposobni načrtovati in izvršiti napade na vojaške ladje (npr. na ameriško ladjo USS Cole ob obali Jemna leta 2002), na trgovske ladje (npr. na francoski tanker Limburgh ob obali Jemna leta 2002) ter na pristaniške objekte (npr. na naftovode v bližini Basre v Iraku). Zveza Nato zato spremlja trgovska plovila skozi Gibraltarsko ožino v okviru operacije Active Endeavour, posebne misije zavezništva za oviranje, preprečevanje in obrambo pred terorističnimi dejavnostmi v Sredozemlju. Zavezništvo tam izvaja vrsto preskusov na morju z uporabo najbolj sodobnih tehnologij. Natov program tako med drugim proučuje možnost za izdelavo površinskih in podpovršinskih senzorskih mrež, ki bi lahko zaznale in onesposobile teroriste ter oblikuje nove mehanizme za razminiranje morskega dna, ki naj bi na eksponenten način pospešili zdajšnji dolgotrajen in delovno intenziven postopek. Zveza proučuje tudi inovativne tehnologije, s katerimi bi onesposobili hitre čolne ter razvija nove postopke za izboljšanje obrambnih zmogljivosti vojaških ladij pred napadom s površja;

- teroristične skupine so sposobne razviti in uporabiti kemično in morda celo biološko, jedrsko in radiološko orožje. Dokumenti Al Kaide (najdeni v Afganistanu) in druge informacije, ki so jih pridobile vlade držav članic zveze Nato, kažejo na osnovno, a vendar razvijajočo se sposobnost teroristov, da v prihodnjih napadih uporabijo orožje za množično uničevanje. Najdeni so bili namreč dokazi o programu testiranja s spojinami cianida, kot tudi o razvijanju surovih postopkov za izdelavo iperita, sarina in živčnih

bojnih strupov. V podporo Natovemu večnacionalnemu obrambnemu bataljonu za kemično, biološko, radiološko in jedrsko orožje (KBRJ) so odgovorni za oborožitev v zavezništvu začeli razvijati zmogljivosti za odkrivanje nevarnosti, ki jih povzroča sproščanje snovi KBRJ, z namenom obrambe pred njimi in za njihovo obvladovanje. Zaveznice so pripravile dokumente, ki določajo skupno doktrino, postopke in standardno opremo za zaščito pred tem orožjem ter za dekontaminacijo po napadu. Raziskave potekajo tudi na področju razvoja tehnologij za zaznavanje prisotnosti teh snovi na daljavo;

- poleg proučevanja tehnoloških ukrepov Organizacija zveze Nato za raziskave in tehnologijo ter Znanstveni odbor tudi raziskujeta ključna področja behaviorističnih ved, kot sta npr. analiza človeških dejavnikov ter psihološki vidiki terorizma.

7 PROTITERORISTIČNE OPERACIJE ZVEZE NATO

Širjenje operacij OZN v zgodnjih devetdesetih letih 20. stoletja seveda ni zaobšlo zveze Nato in razprava o varnosti, osredotočeni na ljudstva, ne na države, je vplivala na njeno delovanje. Nato je krenil »zunaj svojega ustaljenega območja« v geografskem smislu in v smislu tipa operacij, ki jih je do takrat izvajal. S tem je okrepil stališče, da je pomen njegovega obstoja in delovanja postal veliko širši in globlji (Grizold, 2006). Valižanska šola ta dva procesa prepoznava kot poglobljanje (angl. deepening) in širjenje (angl. widening) varnosti. Zaznava varnosti je torej prešla iz čisto vojaške razsežnosti v gospodarsko, družbeno, okoljsko in kulturno razsežnost.

Zveza Nato skuša že vse od leta 1999 obvladati vedno bolj zapleteno naravo varnosti, saj se njene enote na terenu soočajo z nalogami, ki daleč presegajo vojaški domet, vendar so bistvenega pomena za ohranjanje miru in varnosti (Grizold, 2006). Premik od pristopa, ki je v bistvu temeljil na grožnji (iz obdobja hladne vojne), do pristopa na podlagi učinkov (z nestatičnimi silami, ki jih je mogoče uporabiti in ohranjati), je bil postopen, sprožil pa ga je večinoma nov razvoj sil, kot odziv na nove vrste groženj in konfliktov. Natova operacija Načrtna sila (angl. Deliberate Force) v Bosni in Hercegovini leta 1995 ni bila le

prva zračna akcija, ki se je zavezništvo lotilo, ampak je pomenila tudi praktično stran razprave »zunaj območja«, ki je v zvezi Nato potekala vse od zgodnjih devetdesetih let. Operacija Načrtna sila je bila tako začetek novega obdobja za zavezništvo in je vzpostavila temelje za veliko večji razpon operacij, ki ne sodijo v 5. člen Severnoatlantske pogodbe. S to operacijo je zveza Nato pričela obdobje, ki daleč presega golo vzdrževanje lastne kolektivne obrambe (Hendrickson v Grizold, 2006:15).

Van Ham vezano na zgornje meni (2005): »Od aktiviranja 5. člena, klavzule o kolektivni obrambi, dan po terorističnih napadih 11. septembra 2001, se je Nato razvil v »svetovnega policaja« z zahoda, ki pomaga ustvarjati varen svet za demokracijo in globalizacijo. Danes se od njega vedno bolj pričakuje, da se bo ukvarjal z vsem, od boja proti mednarodnemu terorizmu do preprečevanja širjenja orožja za množično uničevanje, prispevanja k demokratizaciji širšega Bližnjega vzhoda, usposabljanja iraških varnostnih sil in podpiranja operacij Afriške unije za ohranjanje miru v Darfurju.«

Po 11. septembru 2001 so operacije Nata posredno ali neposredno pokazale pripravljenost in odločenost zavezništva, da proti grožnji terorizma odločno ukrepa. S tovrstnim delovanjem je zavezništvo pričelo takoj po dogodkih 11. septembra z operacijo Eagle Assist, ki je Združenim državam med oktobrom 2001 in majem 2002 zagotovila podporo z zgodnjim opozarjanjem iz zraka. Glede operacij zveze Nato de Mora-Figueroa meni (2005): »Operacija Active Endeavour je jasen dokaz odločenosti in sposobnosti zavezništva, da se odzove na terorizem.« in »Operacije pod vodstvom Nata v Afganistanu in na zahodnem Balkanu pomagajo preprečevati, da bi teroristične skupine ali skrajneži spodkopali prizadevanja za vzpostavitev miru in stabilnosti.«

Nato namerava tudi v prihodnje nadaljevati operacije na Balkanu, v Sredozemlju, v Afganistanu in v Iraku. Poleg tega pa predvideva poglobljeno in razširjeno sodelovanje z državami, ki so članice programa Partnerstvo za mir, državami Sredozemskega dialoga in drugimi mednarodnimi organizacijami. Zveza Nato bo tako v prihodnosti, zaradi udeležbe v tovrstnih operacijah, še dodatno okrepila stike in sodelovanje z državami nečlanici Nata, saj so njihovi prispevki ključnega pomena pri oblikovanju enot, ki sodelujejo v operacijah.

V nadaljevanju so opisane operacije zveze Nato, ki so ključnega pomena za zoperstavljanje mednarodnemu terorizmu po 11. septembru 2001.

7.1 Operacija Eagle Assist

Operacija Eagle Assist, za elektronsko opazovanje zračnega prostora ZDA, se je pričela 9. oktobra 2001, potem ko je Severnoatlantski svet 4. oktobra sprejel odločitev o izvajanju 5. člena Severnoatlantske pogodbe.

To je bila prva protiteroristična operacija zveze Nato, v kateri so letala zaveznic tipa AWCAS pomagala nadzorovati zračni prostor ZDA, saj so ZDA namenila del svojih letal za protiteroristično delovanje v Aziji.

Do 16. maja 2002, ko se je operacija zaključila, je 830 članov posadke iz 13 članic zveze Nato izvedlo 360 poletov nad zračnim prostorom ZDA. Odločitev, da se operacija zaključi, je bila sprejeta na osnovi izboljšanja zračne obrambe ZDA, povečanja obsega sodelovanja med civilnimi in vojaškimi oblastmi ZDA in na podlagi obvezujočega izvajanja domovinskih varnostnih zahtev ZDA (Statement by the Secretary General on the conclusion of Operation Eagle Assist, 2002).

7.2 Operacija Active Endavour

Prva operacija kolektivne obrambe na podlagi 5. člena se je razvila iz manjše napotitve sil, ki so zagotavljale skromno vojaško prisotnost, v obsežno in nenehno prilagajajočo se protiteroristično operacijo v celotnem Sredozemlju. Zavezništvo je v tem času vseskozi prispevalo k ohranjanju miru, stabilnosti in varnosti v tej strateško pomembni regiji, pridobilo neprecenljive izkušnje na področju prestrežanja na morju ter razvilo učinkovitejše postopke za zbiranje obveščevalnih podatkov in izmenjavo informacij, ki so pomembne za širši boj proti mednarodnemu terorizmu (Operation Active Endeavour, 2007).

Stalne mornariške sile zveze Nato v Sredozemlju so bile na območje vzhodnega Sredozemlja napotene 6. oktobra 2001, dan pred začetkom operacije Enduring Freedom pod vodstvom ZDA, katere cilj je bil izgnati talibanske sile in Al Kaido iz Afganistana. Cilj tega ukrepa, sprejetega na zahtevo ZDA po terorističnih napadih 11. septembra 2001

in na podlagi Natovega aktiviranja 5. člena dan kasneje, je bil v ključnem trenutku zagotoviti prisotnost za preprečevanje terorističnih aktivnosti in nadzor v strateško pomembnih mednarodnih vodah. Kasneje se je operacija preimenovala v Active Endeavour in se vseskozi razvijala, saj je zavezništvo povečalo svojo protiteroristično vlogo in v operacijo sproti vgrajevalo pridobljene izkušnje. Mandat operacije Active Endeavour so tako redno proučevali, njeno nalogo in sestavo sil pa vseskozi prilagajali učinkovitejšemu boju proti terorizmu v Sredozemlju.

Februarja 2003 so ob širitvi operacije med njene naloge vključili spremljanje trgovskih plovil iz držav zaveznic skozi Gibraltarsko ožino. To je bil previdnostni ukrep, sprejet na podlagi obveščevalnih podatkov, ki so kazali, da so ladje, ki plujejo skozi, potencialne tarče teroristov. Do maja 2004, ko je bilo spremstvo ukinjeno, ker se je število zahtevkov po njem zmanjšalo, so pod španskim vodstvom plovila držav Španije, Danske, Norveške, Nemčije in španska, portugalska ter ameriška letala, spremila skozi ožino 488 plovil (Operation Active Endeavour, 2007).

Aprila 2003 je zveza Nato v operacijo Active Endeavour vključila tudi operacije dovoljenega vkrcanja, namreč vkrcanja s privoljenjem kapitanov ladij in držav, pod zastavo katere plujejo, v skladu z mednarodnim pravom.

Marca 2004 je Nato razširil geografsko območje delovanja operacije Active Endeavour na celotno Sredozemlje. Do 12. aprila 2006 je bilo tako opazovanih skoraj 79.000 trgovskih ladij (Operation Active Endeavour, 2007).

Oktobra 2004 je Nato vzpostavil nov operativni vzorec. Od takrat je težišče operacije na zbiranju in obdelavi informacij in obveščevalnih podatkov za ugotavljanje zanimivih plovil. Na ta način je mogoče kot odzivne enote napotiti površinske sile, ki opravljajo posebne naloge, na primer sledenje ladjam in vkrcanje nanje. Nov operativni vzorec ohranja proaktivno usmeritev. Poleg tega je v operacijah ob občasnih stopnjevanjih napetosti vire mogoče dopolniti, tako da se dopolnilne sile pridružijo namenski skupini (imenovani Task Force Endeavour) in tako zagotavljajo povečano prisotnost in intenzivnejše zmogljivosti za opazovanje.

Na vrhu v Istanbulu so bile k sodelovanju v operacijo povabljene članice Evroatlantskega partnerskega sveta, države Sredozemskega dialoga in zainteresirane države širšega Bližnjega vzhoda ter posamezne kontaktne države. Na vabilo k sodelovanju so se odzvale

Rusija (decembra 2004), Ukrajina (aprila 2005) in Izrael (oktobra 2006). Interes za sodelovanje v operaciji sta izrazili tudi partnerski državi Finska in Hrvaška ter članice Sredozemskega dialoga Egipt, Alžirija in Maroko (Operacija Active Endeavour (OAE), 2008).

Operacija Active Endeavour se zdaj ukvarja s štirimi konkretnimi področji (Cesaretti, 2005):

- pomaga odvrčati in ovirati morebitna dejanja v podporo terorizmu na morju ali z morja;
- s pomočjo iskalcev min, iz ene od stalnih Natovih skupin za protiminske ukrepe, nadzira ozka grla, najpomembnejše prehode in pristanišča v Sredozemlju ter tako opravlja pripravljalne preglede morskih poti;
- po potrebi zagotavlja spremstvo določenim plovilom pri plovbi skozi Gibraltarsko ožino;
- krepi tekoči program Sredozemskega dialoga in druge programe za spodbujanje dvostranskih in večstranskih odnosov.

Natove enote v operaciji Active Endeavour tako patroljirajo po Sredozemskem morju, zbirajo informacije in ocenjujejo stanje v svoji bližini. Že sama fizična navzočnost pri ohranjanju varnosti veliko pomeni. Po Sredozemlju patroljirajo fregate in korvete, ki so jih zaveznice prostovoljno odstopile operaciji Active Endeavour. Po potrebi jim podporo zagotavljata pomorski enoti v visoki pripravljenosti. Poleg teh površinskih enot pa dodatno opazovanje zagotavljajo tudi podmornice, ki diskretno nadzirajo specifična območja in skušajo odkriti sumljiva dogajanja. Območje nadzorujejo tudi pomorska patroljna letala, ki uporabljajo različne senzorje za zaznavanje in razvrščanje plovil ter drugih objektov.

Generalštab poveljstva pomorske komponente zavezniških sil v Neaplju (angl. Component Command Maritime – CC MAR Neapelj) nadzira celotno operacijo s pomočjo Centra za pomorske operacije, ki dela 24 ur na dan. Ta center, ki je v tesnih stikih in izmenjuje informacije z nacionalnimi agencijami številnih držav članic zveze Nato, je v bližini Natovega centra za usklajevanje pomorskih obveščevalnih podatkov. Še en pomemben vir podatkov je eksperimentalni Skupni center za informacije in analize

(angl. Joint Information and Analysis Centre - JIAC). Ta je oblikovan kot zbirni center za vse razpoložljive informacije ter za njihovo učinkovito preverjanje, analizo in pošiljanje na ustrezna poveljstva v obliki uporabnih obveščevalnih podatkov. JIAC deluje v okviru Natovega skupnega poveljstva sil zveze v Neaplju in spremlja celotno področje funkcionalne odgovornosti. Vse te agencije skupaj zagotavljajo analizo informacij, ki omogoča čim učinkovitejše usmerjanje omejenih virov (Cesaretti, 2005).

Patruljne pomorske enote in letala zveze Nato vsak dan signalizirajo trgovskim ladjam, ki plujejo po Sredozemlju, da z njimi stopijo v stik ter zahtevajo, da identificirajo sebe in svojo dejavnost. Informacije nato posredujejo v CC MAR Neapelj in v Natov center za pomorski promet v Northwoodu, v Veliki Britaniji. Če se kar koli zdi nenavadno ali sumljivo, se lahko skupine 15 do 20 posebej usposobljenih ljudi vkrcajo na plovilo in preverijo dokumentacijo in tovor. V primeru, da naletijo na verodostojne obveščevalne podatke ali trdne dokaze o dejavnosti, povezani s terorizmom, je namenska skupina »Task Force Endeavour« pripravljena napotiti sile na konkretno območje in ustrezno ukrepati v skladu s pooblastili Severnoatlantskega sveta (Cesaretti, 2005).

Pregledi plovil potekajo z dovoljenjem tako države, pod zastavo katere ladja pluje, kot njenega kapitana. Rezultate pregledov prouči CC MAR Neapelj. Če odkrije morebitne nepravilnosti, ki niso nujno povezane s terorizmom, bo te informacije posredoval pristojnim organom pregona v pristanišču, kjer bo ladja naslednjič pristala, pod pogojem, da je z državo tega pristanišča določen za to poseben postopek. Osumljeno plovilo nato spremljajo, dokler pristojna agencija ne ukrepa, oziroma dokler ne zapluje v ozemeljske vode neke države. Če bi plovilo zavrnilo vkrcanje, bi zveza Nato sprejela vse ustrezne ukrepe, da zagotovi pregled plovila takoj, ko to zapluje v ozemeljske vode katerekoli države članice zveze Nato (Cesaretti, 2005).

Izkušnje, ki si jih je zveza Nato nabrala z operacijo Active Endeavour in z drugimi operacijami prestrezanja na morju, so dale zavezništvu neprimerljivo strokovno znanje na tem področju. To znanje je pomembno za širša mednarodna prizadevanja v boju proti terorizmu, še posebej pa za preprečevanje širjenja in tihotapljenja orožja za množično uničevanje. S pripravljenimi silami pa ima zveza Nato tudi možnost, da reagira na širok spekter okoliščin in izrednih razmer, kot so človekoljubne operacije, operacije iskanja in reševanja ter operacije odpravljanja posledic nesreč (Operation Active Endeavour, 2007).

7.3 Operacije na Balkanu

Kljub temu, da operacija v Bosni in Hercegovini ni bila protiteroristična je, po prenosu pogloblitve odgovornosti za varovanje miru s sil SFOR na sile EUFOR decembra 2004, zavezništvo se vedno obdržalo v tej državi enoto specialcev, ki je uporabna tudi za protiteroristične akcije (NATO v Bebler, 2006: 35).

Operacija Nata na Kosovu, ki vsebuje bistveno več protiterorističnih elementov se je pričela 10. junija 1999, ko so bile pod pokroviteljstvom Združenih narodov na Kosovo poslani mednarodne sile za Kosovo (KFOR) v skladu z varnostno resolucijo Združenih narodov 1244. V pričakovanju rešitve spora je Nato namestil sile, ki naj bi pripravile prihod sil KFOR v Makedonijo. Ob začetku zračnih napadov zveze Nato konec marca 1999 so bile te enote pod operativnim vodenjem poveljnika Korpusa za hitro posredovanje v sestavi ACE (Poveljstva zavezniških sil za Evropo). V odgovor na vse hujšo begunsko krizo so bile kasneje preusmerjene v izvajanje humanitarnih nalog. Z dodatnimi silami, ki so bile poslani na to območje, so izpolnile vse bistvene naloge pri zagotavljanju neposredne pomoči beguncem v Makedoniji, ter pomoči mednarodnim humanitarnim organizacijam.

Po varnostni plati je nekaj zaskrbljenosti sprožilo zmanjšanje števila manevrskih enot v silah KFOR pod načrtovano raven na dan 13. avgusta 2006. Nacionalne omejitve sodelujočih kontingentov so se pomembno zmanjšane. KFOR je sredi leta sklenil preoblikovanje v t.i. strukturo Task Force. S pomočjo skupin za zvezo in nadzor naj bi KFOR imel boljši vpogled v varnostne razmere na terenu.

Posebno pozornost KFOR namenja severu pokrajine in pri načrtovanju upošteva dinamiko političnih in drugih odločitev, ki bi lahko imele varnostne implikacije. Operacija, ki jo izvaja KFOR, je primer sodelovanja zveze Nato s partnerskimi državami in EU na višji ravni.

Sile zveze Nato na območju Balkana delujejo proti terorističnim skupinam, ki so povezane z mrežo Al Kaida. S svojo prisotnostjo na tem območju prispevajo h kampanji proti terorizmu, s poudarkom na preprečevanju ilegalnega tihotapljenja ljudi, orožja in

drog, pri čemer zveza Nato pri varovanju meja sodeluje z lokalnimi oblastmi (5th high level meeting between UN and regional organizations: Nato's contribution to the fight against terrorism, 2003).

7.4 Operacija ISAF

Zaradi vse bolj globalnega vidika mednarodne varnosti po terorističnih napadih 11. septembra se je zveza Nato nepreklicno usmerila v operacije izven svojega tradicionalnega območja delovanja, torej izven svojega prvotnega evroatlantskega gravitacijskega prostora.

V Afganistanu je zveza Nato prevzela odgovornost za varovanje prestolnice Kabul. To nalogo, ki vključuje tudi protiteroristično delovanje, izvajajo Mednarodne sile za varnost in podporo - ISAF (Bebler, 2006: 34) in predstavlja prvo in največjo operacijo zveze Nato na ozemlju izven Evrope.

V Afganistanu deluje več mednarodnih organizacij, vključno s koalicijskimi silami operacije Enduring Freedom (slov. operacija Trajna svoboda), ki se je začela oktobra 2001 pod vodstvom ZDA, kot odgovor na teroristične napade 11. septembra. V operaciji, ki je izključno protiteroristična, z ZDA sodeluje še sedem zaveznic. Operacija Enduring Freedom deluje na jugu in vzhodu Afganistana in se skupaj z afganistansko vojsko bori proti Talibanom in ostankom Al Kaide. Čeprav ISAF deluje neodvisno od operacije Enduring Freedom, ju povezuje koordinacija aktivnosti na jugu in vzhodu države (Šoštarić, 2006).

Prvi cilji operacije Enduring Freedom, kot je navedel George W. Bush 20. septembra in 7. oktobra 2001, so bili uničenje infrastrukture in vadišč teroristov znotraj Afganistana, ujeti voditelje Al Kaide in preprečiti teroristične aktivnosti v Afganistanu. Takratni minister za obrambo Donald Rumsfeld je 7. oktobra 2001 izjavil, da so cilji ZDA: pokazati talibanskim voditeljem, da je podpiranja teroristov nedopustno, pridobiti informacije o vseh virih Al Kaide, razviti odnose s skupinami, ki nasprotujejo Talibanom, preprečiti uporabo Afganistana kot zatočišča za teroriste in uničiti talibansko

vojsko. Poleg tega naj bi vojaške sile tudi pomagale pri dostavi humanitarne pomoči Afganistancem (Operation Enduring Freedom - Afganistan, 2005).

Tudi Britanci so 16. oktobra definirali cilje njihove udeležbe, ki so jo poimenovali operacija Resnica (angl. Operation Veritas). Definirani kratkoročni cilji so vključevali: ujeti Osama bin Lada in ostale voditelje Al Kaide, preprečiti nadaljnje napade Al Kaide, uničiti zatočišča, vadišča in infrastrukturo teroristov ter odstranitev Mullah Omarja in talibanskega režima. Dolgoročni cilji, ki so si jih postavili Britanci v okviru te operacije, pa so vključevali: izkoreninjenje terorizma, konec državnega sponzorstva terorizma in reintegracijo Afganistana v mednarodno skupnost (Operation Enduring Freedom - Afganistan, 2005).

Na pobudo Nemčije, Nizozemske in Kanade, vodilnih držav v operaciji ISAF, se je 16. aprila 2003 zavezništvo odločilo, da bo prevzelo glavno vlogo v operaciji ISAF. Zveza Nato je takrat že imela pomembno vlogo pri načrtovanju podpore ISAF III pod skupnim vodstvom Nemčije in Nizozemske. Prevzem strateškega vodenja in poveljevanja ter koordinacije sil ISAF je bilo samo nadaljevanje tega procesa. Slovesni prevzem vodenja misije s 5.500 člani je potekal 11. avgusta 2003 v Kabulu, ime, mandat in poslanstvo operacije pa se po prevzemu poveljevanja niso spremenili. Še vedno gre za mirovno operacijo OZN, ki pa jo s svojimi zmogljivostmi izvaja zveza Nato (Grizold, 2006).

Ker si odgovornost za napredek pri uresničevanju t.i. Bonskega procesa²⁸ delijo OZN, EU, G-8 in donatorske države, predvsem pa je zanj odgovorna afganistanska vlada (oblikovana po volitvah leta 2004), je zveza Nato oblikovala celovito strategijo angažiranja v Afganistanu. Na ta način naj bi Nato »mobiliziral« politično voljo in vojaške zmogljivosti držav članic za širitev sil ISAF in to uskladi z delovanjem ostalih akterjev v Afganistanu²⁹ (Çetin, 2006).

²⁸Çetin (2006): »Štiri leta in pol, ki so minila odkar so se v Bonnu decembra 2001 sestale afganistanske frakcije, da bi začele Bonski proces, predstavljajo zelo kratko obdobje v življenju države. Kljub temu je bilo v tem času nekaj velikih dosežkov, še zlasti na področju izgradnje države. Leta 2001 Afganistan ni imel predsednika, ne vlade, parlamenta in ne ustave. Danes imajo Afganistanci predsednika, ki ga je prvič izvolilo ljudstvo. Prav tako imajo ustavo, izvoljen parlament in delujočo vlado.«

²⁹ Konstruktivno sodelovanje z vsemi elementi afganistanske vlade je bistvenega pomena za napredovanje misije. Obsežnost boja na operativni ravni je zahtevala sodelovanje poveljstva z najvišjimi vojaškimi in političnimi voditelji. Zasnovan je bil načrt sodelovanja s ključnimi voditelji, ki zagotavlja, da so srečanja pravilno usmerjena in da so namere zveze Nato pravilno izražene.

Glavni cilj operacije ISAF je vzpostavitev miru in zagotovitev dolgoročne stabilnosti Afganistana. Misija v Afganistanu je težka preizkušnja za zvezo Nato, ki pa ob vsem pomeni tudi preizkus sposobnosti zavezništva, da se ustrezno prilagodi asimetričnim varnostnim izzivom 21. stoletja. Kljub občutnemu napredku na številnih področjih vsakdanjega življenja Afganistancev, pa državo še vedno pretresa nasilje, tako s strani pripadnikov nekdanjega talibanskega režima, kot tudi s strani skupin organiziranega kriminala, skoraj praviloma povezanega s pridelavo, tihotapljenjem in trgovino z opijem ter heroinom. Največ težav silam novih afganistanskih oboroženih in varnostnih sil ter silam ISAF predstavljajo samomorilski bombni napadi, ki jih je težko ali povsem nemogoče predvideti in tudi preprečiti, posledice s številnimi žrtvami predvsem med civilisti pa v medijskih poročilih praviloma zasenčijo dosežene uspehe na drugih področjih (Dakič Prelec, 2007).

Generalni sekretar Jaap de Hoop Scheffer je februarja 2006 oznanil, da bo operacija razširila območje svojega delovanja: »V Afganistanu se spopadamo s terorizmom, kjer izvira«. Operacija ISAF, v okviru katere je v pričetku leta 2006 delovalo približno 10.000 vojakov, naj bi se v letu 2006 povečala na 15.000 pripadnikov, zaradi širitve na bolj nevarne južne predele države (Nato seeks new allies, vows to fight global terrorism, 2006). Do 5. oktobra 2006 se je tako območje odgovornosti zveze Nato razširilo na celotno državo³⁰.

Zveza Nato se je leta 2006 v Afganistanu izkazal kot izjemna bojna sila, ki je sposobna tako visokointenzivnih konvencionalnih operacij kot tudi zagotavljanja varnosti, potrebne

Pomen je pridobilo tudi sodelovanje s plemenskimi poglavarji in tradicionalnimi strukturami. S pomočjo »šur« (islamskih posvetovalnih svetov) je zveza Nato začela ločevati med ideološko motiviranimi in nespravljalivimi talibani in tistimi, ki so pripravljeni na spravo in jih je mogoče ponovno pritegniti pod okrilje vlade. Z dajanjem pooblastil plemenskim strukturam je ponekod zvezi Nato uspelo razbiti uporniško gibanje. Izkazalo se je, da je potrebno operacije izvajati na podlagi obstoječih struktur, da se okrepi vplivno območje vlade.

³⁰ Največja korist take razširitve je bilo poenotenje vojaškega poveljevanja v državi, kar je na celotnem vojskovališču omogočilo operacije v podporo Afganistanskim narodnim varnostnim silam (ANVS). Razširitev je omogočila tudi več povezanosti med silami ISAF, afganistanskim ministrstvom za obrambo in afganistansko narodno vojsko.

Zaradi razširitve delovanja na jug in vzhod so se morale sile ISAF osredotočiti na krepitev odnosov med pakistansko vojsko, silami ISAF in afganistansko narodno vojsko s pomočjo tristranske komisije. V letu 2006 je bila uvedena operativna skupina za usklajevanje in usmerjanje dela te komisije in obveščevalno-operacijski center pri poveljstvu, v katerem sodelujejo častniki sil ISAF ter afganistanske in pakistanske vojske in omogoča častnikom vsakodnevno operativno načrtovanje in izmenjavo obveščevalnih podatkov.

za gospodarski in politični razvoj (Richards, 2007). Vloga zavezništva v državi se je razširila, narava konflikta pa spremenila. Zveza Nato je odigrala in še naprej igra pomembno vlogo v regiji s pomočjo prizadevanj pripadnikov kopenske vojske, mornarice in letalskih sil.

Kljub temu pa je še veliko področij, na katera se mora zveza Nato osredotočiti. Najprej se je potrebno zavedati obsežnosti boja proti upornikom. Razširitev delovanja je sicer poenotila varnostna prizadevanja, ne pa tudi delovanja mednarodne skupnosti. Poleg tega je število pripadnikov v letu 2006 komaj zadoščalo za obvladovanje uporniškega gibanja, z vse večjo zapletenostjo operacij pa je potrebno prilagajati tudi pripravljenost in usposabljanje.

Trud zveze Nato za razvoj, človekoljubno pomoč, upravljanje in varnost v Afganistanu, zahteva pripravo na podlagi »operacij izoblikovanja«, katerih namen je ločiti upornike in prebivalstvo, zatem pa upornike narediti ranljive za bolj tradicionalne vojaške operacije. Pridobitev in ohranjanje naklonjenosti ljudi je osrednjega pomena za uspeh. To zahteva usklajen pristop vseh sil, vključenih v boj proti upornikom, od afganistanske vlade do držav, ki prispevajo svoje pripadnike, uskladiti pa se mora tudi mednarodna javnost.

Nadalje so voditelji zveze Nato srečanje v Rigi zaključili z zavezo, da bo zavezništvo kljub težavam ostalo v Afganistanu in da bo zagotovilo, da bodo imele sile ISAF dovolj vojakov, opreme in prožnosti za uspeh misije. Ob zaključku vrha je generalni sekretar zveze Nato Jaap de Hoop Scheffer dejal, da se je vseh 26 voditeljev Nata tudi zavezalo, da si bodo v Afganistanu v nujnih primerih priskočili na pomoč, ne glede na nacionalne omejitve, kje vojaki lahko delujejo (Zadovoljni s povabilom, 2006).

Zavezanost k pomoči Afganistanu so v začetku februarja 2007 potrdili na srečanju tudi obrambni ministri držav članic Nata. V sredini februarja je nato predsednik George W. Bush pozval zvezo Nato, da pomaga ZDA pri rezultatih edine zmage nad islamističnim terorizmom, ki so jo ZDA dosegle v Afganistanu, ki pa se spreminja v ponižujoč poraz, zaradi zaostrovanja razmer v tej državi (NATO must help to sustain U.S.'s major victory against terrorism *Newsday*, 2007): »Država je na robu katastrofalnega političnega preobrata in dosežena demokracija morda ne bo preživela, če zaveznice zveze Nato ne bodo okrepile svojih sil za varovanje in se okrepile pred pričakovano spomladansko ofenzivo Talibanov in Al Kaide na meji s Pakistanom«. Kljub vse več polemikam pa

ZDA v tej državi nadaljujejo z vojno proti terorizmu. V vojni, ki je terjala že ogromno žrtev na obeh straneh in za katero so bila namenjena ogromna finančna sredstva, je eno od zadnjih zmag slavila ameriška vojska, ko je januarja 2008 v napadu ubila pomembnega poveljnika vodje Al Kaide Abu al Libija³¹ (ZDA zahtevajo vojaške okrepitve, 2008).

Trenutno Nato vodi operacijo v kateri je udeleženih približno 43.250 vojakov (vključno z nacionalnimi podpornimi elementi) iz 40 držav in iz 25 pokrajinskih skupin za obnovo (mednarodnih skupin s civilnim in vojaškim osebjem) (International Security Assistance Force (ISAF), 2008).

Na vrhu Nata, ki bo aprila 2008 v Bukarešti, bo zveza Nato ponovno odločala o operaciji v Afganistanu, kamor želi napotiti še dodatnih 7.500 vojakov, ki naj bi jih namestili na nemirnem jugu države³².

7.5 Misija zveze Nato v Iraku

Irak je tema, ki je zavezništvo močno razdelila³³. Članice namreč spomladi leta 2003 niso uspele doseči soglasja o podpori ameriško-britanski koaliciji sil, ki je napadla Irak, da bi zrušila režim Sadama Huseina. S pomočjo pri usposabljanju in opremlenju so se zaveznice po več kot letu dni spet poenotile, čeprav se nekatere med njimi, predvsem Nemčija in

³¹ Abu al Libi je bil eden izmed šestih sodelavcev terorističnega vodje Al Kaide, Osame bin Ladna, poleg tega pa je bil eden izmed prvih, ki je medijem sporočil, da je Osama bin Laden preživel napad, ki so ga leta 2001 na Afganistan izvedle ameriške sile. »Postal je mučenik, skupaj z drugimi brati, ki se borijo na področju islamskega Pakistana«, je smrt Al Libija komentiral predstavnik organizacije Al Fajr, ki je povezana z Al Kaido. Pakistanski časopisi so poročali, da je napad ameriških sil meril na Obaidaha al Masrija, drugega moža Al Kaide, predstavniki lokalnih plemen pa so dejali, da je bil med mrtvimi le namestnik Al Libija, ki se je nahajal na področju napada. Al Libi se je nazadnje pojavil na televiziji novembra 2007 skupaj z Al Zavahirijem, drugim najpomembnejšim v teroristični mreži Al Kaida (ZDA zahtevajo vojaške okrepitve, 2008).

³² Ameriški obrambni minister Gates je od Nemčije in Danske zahteval, naj na jug Afganistana pošljeta več vojakov. Tudi dansko obrambno ministrstvo v Koebenhavnu je potrdilo, da so dobili Gatesovo pismo, v katerem naj bi ameriški obrambni minister pozival »specifične zaveznike«, naj podprejo zahtevo po povečanju vojaških sil na jugu Afganistana (ZDA zahtevajo vojaške okrepitve, 2008).

³³ Slovenija je leta 2004 v sklopu zveze Nato vstopila v ta konflikt (Vižintin v Lokovšek, 2007: 11 in Praprotnik v Lokovšek, 2007:11) skozi stranska vrata, kot graditeljica novih ISF.

Francija, ki sta napadu na Irak najbolj nasprotovali, niso nikdar odločile za napotitev inštruktorjev v to državo (Drnovšek: Odločitev je pravilna, 2006).

Večina ljudi v Iraku, kjer vlada državljanska vojna, danes ne ve, komu verjeti, komu zaupati in skoraj nihče ni pripravljen kaj narediti ali se žrtvovati za varen ter stabilen Irak. Vsi pričakujejo, da je vzdrževanje varnosti naloga nekoga drugega, ne njihova. Na žalost tako misli tudi večina pripadnikov Iraških varnostnih sil (angl. Iraqi Security Forces, ISF). Največkrat to breme v današnjem času pade na koalicijske sile. Praktično so razmere več kot ugodne tako za delovanje terorističnih organizacij³⁴ kot odpornikov. Na te nestabilne razmere negativno vplivajo še tuji vplivi in interesi, med katerimi prednjačijo sosednje države, predvsem Sirija, Iran in seveda vodja koalicijskih sil – ZDA (Lokovšek, 2007:10).

Varnost v Iraku ogrožajo uporniki in teroristi. Večjih razlik med delovanjem teroristov in upornikov v Iraku praktično ni. Razlike med njimi so izredno majhne, jih pa lahko najdemo, če pogledamo vire njihovega financiranja, vodenja, cilje in delno tudi posamezne metode delovanja³⁵. Vsem je danes skupna predvsem borba proti koalicijskim silam. Enako želeni cilj napadalcev v današnjem Iraku pa so tudi Iraške varnostne sile (MNF-I v Lokovšek, 2007: 11). Lokovšek (2007: 11) navaja: »Sam delim teroriste v Iraku na pripadnike, ki se zavzemajo predvsem za cilje, med katerimi ni celovitosti Iraka v sedanjih mejah in se borijo za »višje« cilje in odporiške skupine, ki bi jih opisal kot borce za lastne cilje znotraj meja Iraka.«

³⁴ Osrednji akter med terorističnimi skupinami je še vedno Al Kaida. Organizacijska strategija Al Kaide je oblikovanje kaligata (katerega del je bil tudi Irak) ter izgon vseh tujih sil iz države. Spoštujejo stroga islamska pravila. Ta skupina protiiraških sil je običajno še vedno odgovorna za velike napade, ki povzročajo največ žrtev med civilisti, na koalicijo, med pripadniki ISF ter med državnimi uslužbenci. Za Al Kaido so povsem legitimne tarče predvsem šiitski prebivalci, ki jih zaradi verske usmerjenosti štejejo med nevernike. Dodobra izrabljajo sektaško napetost in napade, s čimer dosegajo svoje cilje. Do junija 2006 jo je vodil Abu Musab al-Zarkawi, ki je bil ubit v letalskem napadu koalicijskih sil na hišo blizu mesta Bakube (Strmčnik v Lokovšek, 2007: 67). Zanimivo je, da se po uboju Zarkawija delovanje skupine oz. varnostno stanje ni spremenilo, prav nasprotno, v avgustu 2006 je dejavnost teroristov začela občutno naraščati in varnostno stanje se je začelo slabšati (Lokovšek, 2007: 67). Ostale teroristične skupine so še Ansar al-Sunna (druga najdejavnejša skupina, ki ima določene stične točke z Al Kaido, predvsem na taktični in operativni ravni) in z njo povezane Ansar al Islam, Jaish al Mohammed ter druge. Pod njihovim okriljem delujejo tudi borci (t.i. džihadisti), ki prihajajo iz tujine (Lokovšek: 2007: 68).

³⁵ Čeprav je predvsem ta zadnja razlika, ki naj bi bila najopaznejša, vedno manj izrazita.

Kasneje je bila, na prošnjo prehodnega iraškega ministrskega predsednika Ijada Alavija, na vrhu v Istanbulu sprejeta odločitev, da bo zveza Nato v skladu z resolucijo OZN 1546³⁶ ponudil pomoč pri urjenju iraških varnostnih sil. Ta odločitev je sledila uradnemu prenosu suverenosti v Iraku na prehodno iraško vlado prvi dan zasedanja na vrhu. Sodelovanje pri usposabljanju varnostnih sil naj bi se nanašalo predvsem na usposabljanje policijskih enot, mejne policije, častniškega in podčastniškega kadra, osebja v vojaških poveljstvih, standardizacijo opreme ter zagotavljanje ustreznih komunikacijskih poti.

Po vrhu v Istanbulu je v Irak kot predhodnica odšla Natova skupina iz poveljstva združenih sil v Neaplju. Na podlagi poročila te skupine se je Severnoatlantski svet 30. julija odločil za oblikovanje misije za izvajanje usposabljanja v Iraku. Prve naloge misije za izvajanje usposabljanja v Iraku³⁷ (angl. Nato Training Mission – Iraq oz. NTM – I) so vključevale vzpostavitev stikov s predhodno iraško vlado in z večnacionalnimi silami ter opredelitev najboljših načinov za izvajanje usposabljanja, tako zunaj kot znotraj Iraka³⁸. Misija se je na začetku osredotočila na sodelovanje z iraškimi oblastmi pri razvijanju njihovih varnostnih struktur, s posebnim poudarkom na ministrstvu za obrambo in generalštabu oboroženih sil, ter na pripravo poročila s podrobnejšimi predlogi za usposabljanje, svetovanje in sodelovanje zveze Nato.

Severnoatlantski svet je nato na podlagi poročila odobril zasnovo operacij za razširjeno misijo, ki določa posamezne faze vključevanja zveze Nata v usposabljanje iraških varnostnih sil. V prvo fazo sodi oblikovanje mehanizmov poveljevanja in nadzora znotraj

³⁶ Resolucija 1546, ki države članice ter mednarodne in regionalne organizacije prosi, naj prispevajo pomoč, je bila soglasno sprejeta 8. junija 2004. Dva tedna kasneje je takratni kandidat za iraškega predsednika vlade Ajad Alavi pisal generalnemu sekretarju zveze Nato in ga prosil za nujno pomoč mednarodne skupnosti in še posebej zveze Nato na ključnih področjih usposabljanja v Iraku, pri opremljanju in drugih oblikah tehnične podpore, saj je iraška vlada menila, da je treba nastajajoče varnostne institucije usposobiti za premagovanje grožnje terorizma in zmanjšati zanašanje na tuje sile (Speckhard, 2004).

³⁷ Kasneje se je preimenovala v Natovo misijo za usposabljanje v Iraku.

³⁸ Tesno usklajevanje med večnacionalnimi silami in Natovo misijo za usposabljanje v Iraku je kritičnega pomena, ker so večnacionalne sile glavne pri zagotavljanju varnosti na terenu in bodo kot take ščitile tudi območje, na katerem deluje osebje zveze Nato. Poleg tega so večnacionalne sile že bile vključene v usposabljanje Iraških varnostnih sil prek Prehodnega večnacionalnega poveljstva zveze Nato za varnost v Iraku.

države ter krepitev usposabljanja in mentorstva za člane iraških varnostnih sil. Druga faza vključuje nudenje pomoči iraškim varnostnim silam pri vzpostavljanju Centra za usposabljanje, izobraževanje in doktrino, z nalogo usposabljanja srednjih in visokih vodstvenih kadrov. Naloge zavezništva ne vključujejo bojnih nalog. Podpora pri izvajanju teh programov vključuje tudi pomembne finančne prispevke (donacije) v obliki opreme ali financiranja izvajanja programov izobraževanja v in izven Iraka.

Če govorimo o upravičenosti oz. zakonitosti prisotnosti v Iraku, je NTM – I tam na povabilo iraške vlade in skladno z resolucijo VS OZN. Ker pa ima le koalicija (katere prisotnost je od leta 2003 prav tako pokrita z resolucijo VS 1483, sam napad koalicije pa ni imel pokritja z resolucijo) omejeno izdelano in delujočo obveščevalno dejavnost, je NTM – I je odvisen od »dobre volje« koalicije, direktna povezava z iraško stranjo pa praktično ne obstaja oz. ne deluje (Lokovšek, 2007:62): »Povezanost med koalicijskim silami in NTM – I je popolna, lahko govorimo o tem, da je NTM – I organizacijski del enot koalicijskih sil; navedeno ugotovitev še bolj potrjuje ocena operativne in logistične zmogljivosti primerjanih subjektov, ki so popolne samo s strani koalicije, saj ima te zmogljivosti NTM – I razvite le delno, SIKON NTM –I (kontingent Slovenske vojske, ki sodeluje pri Natovi mednarodni vojaški operaciji NTM-I) pa je popolnoma odvisen od koalicije.«

Kljub temu pa »invazija« koalicije na Irak sproža pogoste polemike. Leta in leta je Busheva administracija prepričevala Američane, da bo spopad s teroristi v Iraku prispeval k večji varnosti v njihovi domovini. Sedaj se na podlagi najnovejših projekcij ameriške Obveščevalne službe kaže, da je resnica ravno obratna (Bush policies stoke terrorism threat: Missteps allow Al Kaida to regroup, weaken international cooperation, 2007): »Irak se je spremenil v drugo fronto in vadišče za Al Kaido, teroristi pa se skrivajo v zavetju pakistanske severozahodne puščave. Tamkajšnja vojna je tudi razvnela večino muslimanskega sveta in povzročila rekrutiranje tujih ekstremistov, ki vidijo v prisotnosti ZDA napad na Islam. Poleg tega je tudi preusmerila fokus od ciljev, ki bi morali biti primarni: baze Al Kaide in njeni voditelji, Osama bin Laden in Ayman al Zawahiri. Namesto tega se Amerika vedno manj osredotoča na nenehno in razvijajočo se teroristično grožnjo, Busheva »nepremišljena igra« v Iraku pa je povzročila, da je Amerika še bolj ranljiva, namesto manj.«

Koalicijske sile so zaradi vedno večjih zunanjih pritiskov 7. septembra 2006 nadzor nad iraškimi oboroženimi silami predale iraški vladi (Irak (NTM-I), 2008). Za prihodnost Iraka pa bi bila najboljša rešitev postopni umik koalicijskih sil.

Za umiritev razmer v tej državi je potrebno soglasje vseh vpletenih strani ter tudi podpora Irana in Sirije. Le tako bi lahko prišlo do boljše varnostne situacije v regiji, kar pa bo izredno težko dosegljivo. Vloga NTM – I pri rešitvi iraškega vprašanja je politično lahko velika, realno pa je iz varnostnega vidika, žal, zanemarljiva, saj NTM – I na območju Iraka deluje pod močnim vplivom koalicijskih sil ZDA, ker glede na varnostne okoliščine, ki so v Iraku, drugače tudi ne gre (Lokovšek, 2007: 81).

Ker pa v sodobnem varnostnem okolju in delovanju zveze Nato na področju protiteroristične dejavnosti prevladujeta dva koncepta, ki prispevata k varnosti (in sicer koncept preventivne dejavnosti ter koncept učinkovitega multilateralizma (Nelson, 2004)) v nadaljevanju povzemam in analiziram s kom in kako zveza Nato sodeluje v boju zoper terorizem.

8 PROTITERORISTIČNO SODELOVANJE ZVEZE NATO S TRETJIMI DRŽAVAMI IN MEDNARODNIMI ORGANIZACIJAMI

Zgodovinsko diferencirani mehanizmi za zoperstavljanje ogrožanju varnosti v sodobni državi so: oborožene sile (za spopadanje z vojaškim ogrožanjem varnosti), policija (za spopadanje predvsem s kriminalnim ogrožanjem varnosti), enote ter štabi zaščite in reševanja (za spopadanje z naravnimi in drugimi nesrečami), zdravstvene organizacije (za odzivanje na nalezljive bolezni in oskrbo poškodovanih), obveščevalne službe (za odkrivanje terorističnega ogrožanja) itd. Povezanost posameznih dimenzij ogrožanja varnosti pa poleg delovanja posameznih organov in organizacij kriznega menedžmenta na nacionalni ravni zahteva tudi intenzivno medorganizacijsko sodelovanje (Perzelj, 2004).

Ker je sodobni terorizem transnacionalna grožnja, je meddržavno in mednarodno sodelovanje postalo nujno potrebno. V boju proti »globalnemu sovražniku 21. stoletja« je

potrebno delovanje na več ravneh in sicer v okviru sodelovanja na mednarodni, regionalni in nacionalni ravni, v obliki ustrezne zakonodaje in dogovorov ter njihovi učinkoviti implementaciji. Zelo pomembno je tudi ozavestiti družbo o pravi podobi terorističnih dejanj, ki jih je potrebno brez zadržkov obsoditi. Prav tako mora celotna družba podpreti prizadevanja v boju zoper terorizem, kljub temu pa ne smejo biti prizadete človekove pravice in temeljne svoboščine.

Po 11. septembru so na sedežu zveze Nato in v vseh strukturah zavezništva poostriili preventivne varnostne ukrepe. Izboljšalo se je sodelovanje med državnimi varnostnimi službami članic ter med njimi in varnostnimi službami partnerskih držav v okviru Akcijskega protiterorističnega načrta Partnerstva za mir (Bebler, 2006: 34).

Sodelovanje zveze Nato je nujno za zoperstavljanje teroristični in drugim grožnjam. Tako menita Eide (2005): »V okviru protiterorističnega sodelovanja zveze Nato postaja politični vidik vedno bolj pomemben segment vzdrževanja sodobnega varnostnega okolja, zato bi zavezništvo moralo postati forum za odprt dialog o grožnjah sodobne varnosti. Nato lahko veliko pripomore v boju proti terorizmu, če dosledno uporabi svojo moč in vpliv, ki izhaja iz povezav med članicami, povezav z drugimi državami in sodelovanjem z mednarodnimi organizacijami.« in Yost (2007) »Zavezništvo ima nekaj nevojaških civilnih zmogljivosti, še posebej na področju civilnokriznega načrtovanja, obrambnih vidikov reforme varnostnega sektorja ter programov partnerskega sodelovanja. Toda zveza Nato nikakor ni sposobna prevzeti celotnega razpona nalog, ki so potrebne za boj proti terorizmu. Nekatere zaveznice imajo tudi pomisleke o novih političnih vlogah zavezništva. Zanje je formalizacija in poglobljanje odnosov zavezništva z ZN, OVSE, EU in drugimi organizacijami v nasprotju s tradicionalno usmerjenostjo zavezništva na kolektivno obrambo in vojaške operacije.«

Države članice Nata sodelujejo z drugimi državami v okviru Partnerstva za mir (angl. Partnership for Peace - PfP)³⁹, katerega namen je ustvariti zaupanje in sodelovanje med zvezo Natom in drugimi državami v Evropi in azijskem delu bivše Sovjetske zveze. Po terorističnih napadih na ZDA pa se je partnerstvo v okviru Partnerskega akcijskega načrta

³⁹ Ustanovljeno na vrhunskem sestanku NAC (angl. North-Atlantic Council, slov. Severnoatlantski svet) januarja 1994 v Bruslju; vključenih je 23 držav, Slovenija od 30.3.1994.

proti terorizmu⁴⁰ temeljito posvetilo tudi temu problemu, ki ga prej ni bilo na dnevnem redu partnerstva in EAPC⁴¹ (angl. Euro-Atlantic Partnership Council, slov. Evroatlantski partnerski svet). Poleg tega so se članice odločile, da bodo okrepile posvetovanja na političnem in varnostnem področju, zajele širši pristop k varnosti in na relevantnih področjih partnericam omogočile tesnejše sodelovanje znotraj procesa odločanja zveze Nato. Posredno pa je teroristični napad 11. septembra 2001 vplival tudi na odločitev o razširitvi zaveznitva s sedmimi državami, ki naj bi okrepile sposobnost za spopad z grožnjami 21. stoletja.

⁴⁰ Partnerski akcijski načrt so sprejeli na vrhu v Pragi 22. novembra 2002. Partnerski akcijski načrt proti terorizmu je okvir za sodelovanje zveze Nato s partnericami, v sodelovanje pa se lahko vključijo tudi države Sredozemskega dialoga. Države EAPC so v preambuli akcijskega načrta zapisale, da bodo v boju proti vsem oblikam terorizma naredile vse, kar je v njihovi moči v skladu s splošno veljavnimi normami in načeli mednarodnega prava, ustanovne listine OZN in resolucije VS OZN 1373, pri čemer bodo spoštovale osnovne človekove pravice in svoboščine. Države EAPC so tudi poudarile svojo odločenost, da bodo podpisale, ratificirale in implementirale ustrezne konvencije OZN, povezane z bojem proti terorizmu. V akcijskem načrtu so navedeni cilji, mehanizmi in specifične dejavnosti, ki naj bi jih povzeli v boju zoper terorizem, uresničevali pa naj bi jih v skladu z nacionalno zakonodajo in pravili, specifičnimi varnostnimi in obrambnimi politikami držav EAPC, načeli vključenosti ter medsebojnega razlikovanja. Dejavnosti, ki jih predvideva načrt so (Partnership Action Plan against Terrorism, 2002):

- okrepitev posvetovanj in izmenjave informacij, kar naj bi dosegli s političnimi posvetovanji, izmenjavami informacij o oborožitvi, znanstvenim sodelovanjem pri identificiranju novih varnostnih groženj in izzivov ter civilno kriznim načrtovanjem;
- okrepitev pripravljenosti za boj proti terorizmu, kar naj bi dosegli z reformami na obrambnem in varnostnem področju, načrtovanjem sil, zračno obrambo in urejanjem zračnega prometa, izmenjavo informacij o silah, usposabljanjem in vajami, sodelovanjem na področju oboroževanja ter logističnim sodelovanjem;
- preprečevanje dajanja podpore terorističnim skupinam, kar naj bi dosegli z nadzorom na mejah, ekonomskimi dimenzijami, nadzorom nad orožjem ter izmenjavo informacij o ročnem strelnem orožju in lahki oborožitvi;
- povečanje zmogljivosti za odpravo posledic, kar naj bi dosegli z dejavnostmi proti terorizmu s preprečevanjem nenadzorovanega širjenja OMU, tesnejšim sodelovanjem pri civilno kriznem načrtovanju (sodelovanjem med civilnimi in vojaškimi oblastmi, hitrim odgovorom, splošnimi smernicami, inventarjem zmogljivosti, opozarjanjem in odkrivanjem, laboratorijsko mrežo, medicinskimi protokoli, večjo vlogo EADRCC, nadzorom nad prehodi mej), vojaškim sodelovanjem pri odpravi posledic, sodelovanjem pri znanstvenih dejavnostih za zmanjšanje posledic terorizma ter sodelovanjem pri razvoju in posredovanju opreme;
- pomoč partnerskim dejavnostim proti terorizmu, kar naj bi dosegli z uporabo matičnega delovnega telesa, odgovornega za zadeve Partnerstva - PMSC (angl. Political Military Steering Committee, slov. Politično-vojaški usmerjevalni odbor), ustanovitvijo in prispevki skrbniškega fonda PzM ter programi mentorstva.

⁴¹ EAPC je bil ustanovljen maja 1997 in je nasledil Severnoatlantski svet za sodelovanje. EAPC predstavlja okvir za razširjeno politično dimenzijo Partnerstva za mir in tesnejše sodelovanje v praksi. Združuje predstavnike zaveznic in partneric Nata - skupno 50 držav (The Euro-Atlantic Partnership Council, 2008). Predseduje mu generalni sekretar Nata.

Tudi ustanovna listina Sveta Nato-Rusija⁴² opredeljuje terorizem kot ključno področje posvetovanj in praktičnega sodelovanja⁴³, boj proti terorizmu pa je prav tako pomemben del poglobljenega dialoga z Ukrajino.

Poleg tega potekajo z Evropsko unijo aktivna posvetovanja in izmenjava informacij o terorizmu in širjenju orožja za množično uničevanje. Enako velja za posvetovanja z OVSE (Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi, angl. Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE), še posebej glede prenosnih sistemov zračne obrambe (MANPADS), ekonomskih vidikov terorizma in vprašanj nadzora mej. Zveza Nato na protiterorističnem področju sodeluje tudi z organizacijo EUROCONTROL (angl. European Organisation for the Safety of Air Navigation), z Mednarodno organizacijo civilnega letalstva⁴⁴ in z Mednarodnim združenjem letalskih prevoznikov⁴⁵, s čimer želi izboljšati civilno-vojaško usklajevanje pri nadzoru zračnega prometa. Prav tako zavezništvo sodeluje z Odborom ZN za boj proti terorizmu ter s specifičnimi agencijami ZN⁴⁶.

8.1 SODELOVANJE ZVEZE NATO S TRETJIMI DRŽAVAMI

8.1.1 Sodelovanje z Rusijo

Mednarodni boj proti terorizmu je prednostno delovno področje za Svet Nato-Rusija, v okviru katerega si prizadevajo predvsem za čim več praktičnega sodelovanja (Kelin, 2005).

⁴² Maja 2002 so v Rimu Ruska federacija in države članice zavezništva ustanovile Svet Nato–Rusija in s tem prešle na novo obliko sodelovanja.

⁴³ Decembra 2004 je bil sprejet Akcijski načrt za boj proti terorizmu.

⁴⁴ ICAO (angl. International Civil Aviation Organization)

⁴⁵ IATA (angl. International Air Transport Association)

⁴⁶ De Mora-Figueroa (2005) meni, da je bila vloga zavezništva v Afganistanu kritičnega pomena za to, da se je sodelovanje z Združenimi narodi dvignilo na novo raven.

Boj proti terorizmu je bil predmet pogovorov z zvezo Nato še pred podpisom Ustanovne listine Sveta Nato-Rusija leta 1997. Že sredi 90-ih let je zveza Nato začela partnerske države vabiti na sestanke odborov, ki so obravnavali to temo. Hkrati pa je zavezništvo začelo tudi z organizacijo srečanj v sestavi »Nato plus Rusija«, na katerih so lahko sodelovali predstavniki različnih ruskih služb. Kasneje je bil protiterorizem (obrambni ukrepi za zmanjšanje ranljivosti za terorizem) v Ustanovni listini določen kot specifično področje posvetovanja in sodelovanja. Na začetku so bile razprave sestavljene pretežno iz izmenjav medsebojnih zagotovil o pomenu tovrstnega sodelovanja ter iz pozivov k njegovemu razvijanju.

Teroristični napadi 11. septembra 2001 pa so prinesli preobrat v odnosih med zvezo Nato in Rusijo. Potreba po združevanju naporov je postala očitna. Dva dneva po napadih (13. septembra 2001) je Stalni skupni svet Nato-Rusija sprejel skupno izjavo, v kateri je obsodil napade in izrazil pripravljenost na sodelovanje v boju proti tej grožnji. Mesec kasneje je bil sprejet dogovor o prvem akcijskem načrtu za sodelovanje, ki je poudarjal potrebo po boljšem sodelovanju med zvezo Nato in Rusijo pri obravnavanju novih varnostnih izzivov (Kelin, 2005).

11. september in skupna grožnja terorizma sta pripeljali do nadgradnje v odnosih med zvezo Nato in Rusijo⁴⁷. Že 3. oktobra 2001 sta ruski predsednik in generalni sekretar zveze Nato govorila o možnostih za tesnejše sodelovanje. Na sestanku zunanjih ministrov na sedežu zavezništva decembra 2001, v okviru Stalnega skupnega sveta Nato-Rusija, je bila sprejeta odločitev, da bo vzpostavljen nov odnos, ki bo okrepil zmožnost medsebojnega sodelovanja na področjih skupnega interesa in bo kos novim grožnjam in izzivom varnosti. Obsodili so terorizem v vseh oblikah in v celoti podprli resoluciji Varnostnega sveta OZN 1368 in 1373. Zavezali so se, da bodo v boju zoper nove grožnje in varnostne izzive na področjih skupnega interesa tesneje sodelovali. Ministri so na

⁴⁷ Ustanovna listina o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti med zvezo Nato in Rusko federacijo je bila podpisana 27. maja 1997 v Parizu. Predstavlja podlago za varnostno partnerstvo ter za izgradnjo stabilne, mirne in nerazdeljene Evrope, temelječo na demokratičnih vrednotah partnerstva. Prvo od štirih poglavij listine opisuje vodilna načela, na katerih temelji partnerstvo. Drugo poglavje določa vzpostavitev novega foruma za posvetovanja in sodelovanje Stalnega skupnega sveta Nato-Rusija, ki se je prvič sestel 18. julija 1997. Tretje poglavje listine navaja širok razpon vprašanj, ki so neposredno v interesu obeh strani, četrto poglavje pa pokriva vojaško-politična vprašanja, s poudarkom na politični zavezanosti držav članic zveze Nato, da nimajo nobenega namena ali razloga, da bi na ozemlju novih članic zavezništva namestile jedrsko orožje.

svojih sestankih ocenili razmere na Balkanu in poudarili pomen operativnega sodelovanja pri zagotavljanju regionalne stabilnosti in varnosti ter ugotovili, da med kontingenti na območju obstaja visoka stopnja enotnosti in skupnih interesov. Obrambni ministri so v celoti podprli odločitev zunanjih ministrov o nadgradnji partnerstva in se zavezali k okrepitvi partnerstva na varnostnem in vojaškem področju.

Na tej podlagi so v Reykjaviku maja 2002 zunanji ministri zveze Nato odobrili dokument, ki je omogočal predsednikom držav in vlad sprejetje odločitve o ustanovitvi Sveta Nato-Rusija v katerem članice zveze Nato in Rusija sodelujejo kot enakopravne partnerice na področjih skupnega interesa.

Nato so na Rimskem vrhu maja 2002 predsedniki držav in vlad zveze Nato in Rusije ustanovili Svet Nato-Rusija⁴⁸. V deklaraciji so zapisali, da bodo članice zveze Nato in Rusija na področjih skupnega interesa sodelovale kot enakopravne partnerice, kar pomeni, da stališča članic Nata pred srečanji z Rusko federacijo niso poprej dogovorjena, ampak se o vsem soglasno odloča šele na sestankih Sveta, kar je pomembna razlika v primerjavi s Stalnim skupnim Svetom Nato-Rusija (angl. Nato-Russia Permanent Joint Council - PJC) (Svet Nato-Rusija, 2008)⁴⁹.

⁴⁸ Svet predstavlja mehanizem za posvetovanje, doseganje soglasja, sodelovanje, skupne ukrepe in odločitve o širokem spektru varnostnih vprašanj, ki zadevajo evroatlantski prostor. Deluje po načelu soglasja in predstavlja glavno strukturo za nadgradnjo odnosov med Natom in Rusijo. Delo Sveta poteka na podlagi stalnega političnega dialoga o varnostnih vprašanjih med članicami z namenom hitre identifikacije nastajajočih problemov, določitve optimalnega skupnega pristopa in izvedbe ustreznih skupnih ukrepov. Člani sveta delujejo v skladu z nacionalnimi zmogljivostmi in kolektivnimi obveznostmi ter dolžnostmi. Vsaka članica Sveta lahko predlaga izvedbo skupnih ukrepov.

Na ravni zunanjih in obrambnih ministrov se Svet sestaja dvakrat letno, na ravni predsednikov držav in vlad pa enkrat na leto ali na dve leti. Sestanki Sveta na ravni veleposlanikov potekajo vsaj enkrat mesečno, po potrebi tudi večkrat, vključno z izrednimi sestanki, ki jih skličejo na zahtevo katerekoli članice ali generalnega sekretarja. V okviru Sveta se sestajajo tudi vojaški predstavniki in načelniki osebja. Sestanki načelnikov osebja potekajo najmanj dvakrat letno, sestanki vojaških predstavnikov pa vsaj enkrat mesečno ali večkrat, lahko pa se skliče tudi sestanke vojaških strokovnjakov.

Svet Nato-Rusija za posamezne teme ali področja sodelovanja ustanavlja odbore ali delovne skupine, ki so sestavljeni iz že obstoječih odborov zveze Nato. Ustanovljenih pet delovnih skupin za področje terorizma, preprečevanja širjenja oborožitve, protiraketne obrambe, obrambne reforme in upravljanja v zračnem prostoru, neposredno ali posredno vpliva na protiteroristično delovanje.

Politični pomen Sveta Nato-Rusija je za Moskvo postal očiten po terorističnem dejanju v šoli v Beslanu septembra 2004, v kateri je umrlo 344 civilistov, od tega 186 otrok. Svet Nato-Rusija je bil prvi mednarodni organ, ki je sprejel izjavo, v kateri je odločno in nedvoumno obsodil dogodke in jih opisal kot zločin in neposredno grožnjo skupni varnosti, skupnim demokratičnim vrednotam in temeljnim človekovim pravicam ter svoboščinam. Potrdil je tudi svojo odločenost, da okrepi skupna prizadevanja za boj proti terorizmu (Kelin, 2005).

⁴⁹ Rusija je na neformalnem zasedanju ministrov za obrambo v Portorožu septembra 2006, kjer je bil del zasedanja Sveta Nato-Rusija formalne narave, poudarila, da je s trenutnim sodelovanjem v okviru Sveta

Prioritete nadaljnjega razvoja odnosov med zvezo Nato in Rusijo, ki jih je določil Svet so:

- krepitev političnega dialoga;
- boj proti terorizmu⁵⁰;
- krizno upravljanje⁵¹;
- preprečevanje širjenja OMU⁵²;
- nadzor nad orožjem⁵³;
- CSBM (angl. Confidence and Security Building Measures, slov. Ukrepi za izgrajevanje zaupanja);
- protiraketna obramba⁵⁴;

Nato-Rusija, kot obliki strateškega partnerstva, načeloma zadovoljna, saj v veliki meri zadovoljuje njihove potrebe po poglobljenem sodelovanju z Natom, še posebej z nekaterimi najpomembnejšimi članicami zaveznitva (npr. z ZDA). Ruska stran pa je izrazila obžalovanje, da v NRC ni več zaupanja in mnenje, da so stališča zaveznic pogosto predhodno usklajena, kar ni v skladu z Rimsko deklaracijo. Zavzela se je za več transparentnosti glede transformacije zveze Nato, predvsem v obliki konzultacij v okviru NRC. Ruska stran je prav tako izrazila pomisleke glede širitve zveze Nato, še posebej do širitve z Ukrajino.

⁵⁰ Sem sodi skupna ocena teroristične grožnje in ocena o teroristični grožnji (na evroatlantskem prostoru), osredotočena na specifične grožnje, ki bi jo ta nevarnost lahko predstavljala silam zveze Nato in Rusije, civilnemu letalstvu ali pomembnim infrastrukturnim objektom, kot so jedrske elektrarne. O vlogi vojske v boju zoper terorizem razpravljajo v okviru konferenc. Tu je potrebno omeniti tudi iniciativo za boj proti terorizmu na osnovi znanstvenega sodelovanja in sodelovanja na civilnem področju.

⁵¹ Zveza Nato in Rusija sta se dogovorili o splošnem konceptu za skupne mirovne operacije. Na področju kriznega upravljanja poteka izmenjava mnenj in informacij o mirovnih operacijah. Rusija je sodelovala v mirovnih operacijah v BiH in na Kosovu (zadnji ruski vojaki so BiH zapustili 14. junija 2003, 2. julija 2003 pa je ruski vojaški kontingent po štirih letih zapustil tudi mirovno operacijo zveze Nato na Kosovu, v kateri je sodeloval od njenega začetka, od junija 1999). Na srečanju Sveta v Moskvi leta 2003 je ruski predsednik zvezi Nato ponudil pomoč mirovni operaciji v Afganistanu, čemur pa je Ruska federacija nasprotovala. Sporazum med zvezo Nato in Rusijo, o ruski podpori operaciji Active Endeavour (OAE), sklenjen leta 2004, določa obseg prispevka Rusije v OAE. Rusija skladno s sporazumom dovoli vojaškim ladjam OAE nadzor nad vkrcavanjem na sumljiva trgovska plovila, ki plujejo pod rusko zastavo. Sodelovanje prve ruske ladje v OAE je NAC odobril 15. septembra 2006.

⁵² Na tem področju so ustanovili delovno skupino, ki analizira globalne trende širitve jedrskih, bioloških in kemičnih materialov in poskuša z izmenjavo mnenj, strokovnih izkušenj in razprav doseči intenzivnejše praktično sodelovanje na področju zaščite pred jedrskimi, biološkimi in kemičnimi materiali.

⁵³ Zveza Nato in Rusija sta se zavezali, da bosta sodelovali pri ratifikacijskem procesu Pogodbe o konvencionalnih oboroženih silah v Evropi (podpisale so jo države članice OVSE, novembra 1990). Uvedla je pravno zavezujoče omejitve za pet kategorij opreme (bojnih tankov, oklepnih bojnih vozil, artilerijo, bojnega letalstva in bojnih helikopterjev) ter vpeljala določbe o izredno obsežni izmenjavi informacij in priglasitvah ter ureditvah glede izvajanja inšpekcij na terenu. Pogodba je privedla do občutnega zmanjšanja vojaške opreme (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 140)) in prilagoditvenega sporazuma o CFE (angl. Conventional Armed Forces in Europe, slov. Konvencionalnih oboroženih silah v Evropi), ki omogoča pristop tudi državam nečlanicam.

- SAR (angl. Search and Rescue, slov. iskanje in reševanje)⁵⁵;
- vojaško sodelovanje in obrambna reforma⁵⁶;
- civilno krizno upravljanje⁵⁷;
- sodelovanje na področju boja proti novim grožnjam in izzivom⁵⁸;
- znanstveno sodelovanje⁵⁹.

Boj proti terorizmu je prioriteta praktičnega sodelovanja v okviru NRC, kar se odraža v sprejemu Akcijskega načrta za boj zoper terorizem (angl. Action Plan on Terrorism), ki je bil sprejet 2004, da bi dopolnil prizadevanja mednarodne skupnosti. Cilj načrta je vzpodbuditi članice NRC, da skušajo preprečiti teroristične aktivnosti, se bojevat zoper terorizem in upravljati posledice terorističnih dejanj.

Eno od delovnih skupin Sveta Nato-Rusija je tudi Delovna skupina za področje terorizma na evroatlantskem območju (angl. Working group on terrorist threat to the Euro-Atlantic area - NRC(TER)). Cilj NRC(TER) je ocenjevati teroristično grožnjo na evroatlantskem območju in razvoj ter implementacija konkretnih projektov, ki spodbujajo praktično

⁵⁴ Na področju protiraketne obrambe razvijajo skupno terminologijo in koncept, za morebitno uporabo v sodelovanju v kriznih operacijah. Svet je na ravni veleposlanikov 11. junija 2002 ustanovil delovno skupino za taktično odločanje, ki se ukvarja s tehničnim delom uresničevanja skupne protiraketne obrambe.

⁵⁵ Zveza Nato in Rusija sta 8. februarja 2003 na Münchenski konferenci o varnostni politiki podpisali sporazum o medsebojni pomoči in sodelovanju pri iskanju in reševanju posadke na morju. V sporazumu je zapisano, da bosta zveza Nato in Rusija sodelovali pri standardizaciji postopkov iskanja in reševanja ter razvoju potrebne opreme, izmenjavali relevantne informacije in izvajali skupne vaje.

⁵⁶ V okviru vojaškega sodelovanja in obrambne reforme je pomembna modernizacija in prestrukturiranje oboroženih sil za učinkovito soočenje s sodobnimi grožnjami. Poudarek je tudi na tesnejšem sodelovanju na makroekonomskem, finančnem in socialnem področju obrambne reforme.

⁵⁷ Delo Sveta na tem področju je osredotočeno na tri področja: večja interoperabilnost, izboljšanje postopkov in intenzivnejša izmenjava informacij, izkušenj in znanj o zadnjih nesrečah in o spopadu s posledicami uporabe OMU.

⁵⁸ Vključuje sodelovanje v boju zoper terorizem, posvetovanja o posledicah vojne v Iraku, ruski vojaški reformi in globalnem varnostnem okolju.

⁵⁹ Znanstveni odbor Sveta Nato-Rusija je svoje prednostne naloge v zadnjih letih preoblikoval in se zdaj usmerja v spodbujanje znanstvenih raziskav, ki so pomembne za boj proti terorizmu. Na ta način je nastala strokovna skupina za družbene in psihološke posledice terorističnih dejanj, ki je analizirala teroristične napade v Rusiji, v številnih drugih evropskih državah in v ZDA ter pripravila skupna priporočila za ukrepanje v podobnih primerih. Delo pa poteka tudi na področju odkrivanja eksplozivnih snovi, ročno izdelanih eksplozivnih naprav in pasov samomorilskih napadalcev z razstrelivom. Poleg tega so v fazi oblikovanja še dodatne strokovne skupine, ki se ukvarjajo z ranljivostjo prometne infrastrukture in kibernetiko varnostjo ter z znanstvenimi in tehničnimi težavami varnosti, povezanimi z uporabo jedrskih, bioloških in kemičnih naprav s strani teroristov. Obstajajo tudi načrti za razvoj sodelovanja na področju boja proti »ekološkemu terorizmu«.

sodelovanje v boju zoper terorizem, skladno z akcijskim načrtom za boj zoper terorizem⁶⁰. V ta namen se izvajajo konference in seminarji, kjer se izmenjujejo izkušnje in razvija izmenjava informacij med članicami Sveta (Ad hoc working group on terrorist threat to the Euro-Atlantic area - NRC(TER), 2008)⁶¹.

V tem okviru so bile pod okriljem Konference nacionalnih direktorjev za oborožitev organizirane tudi razstave in predstavitve novih tehnologij, ki bi jih lahko uporabili v protiterorističnih operacijah. Poleg tega so protiteroristična vprašanja tudi predmet študije v okviru Pobude za sodelovanje v zračnem prostoru (angl. Cooperative Airspace Initiative), »ad hoc« delovnih skupin za protiraketno obrambo vojskovališča in za preprečevanje širjenja orožja za množično uničevanje ter skupine strokovnjakov za jedrska vprašanja. Čeprav so razprave na strokovni ravni za razvoj učinkovitih protiterorističnih strategij pomembne, pa mora sodelovanje v boju proti terorizmu preseči analizo. Prav zato so bile v skupnih vajah nekatere študije in ocene preverjene v praksi⁶² (Kalin, 2005).

⁶⁰ Med dokumenti, ki jih je skupina razvila in sprejela, so:

- ocene groženj in izzivov, ki jih predstavlja Al Kaida;
- ocene terorističnih groženj za varnost mirovnih sil na Balkanu;
- ocene groženj za civilna letala, vključno z grožnjami, ki jih ta letala predstavljajo za kritično infrastrukturo;
- ocene groženj, ki jih islamistični ekstremizem in radikalizem v srednji Aziji predstavlja za članice Sveta Nato-Rusija;
- ocene današnjih in prihodnjih terorističnih groženj za prevoz tovora in potnikov;
- dokument o potencialnih grožnjah za informacijske sisteme članic Sveta Nato-Rusija.

⁶¹ Za obravnavanje terorizma in razvoj praktičnih priporočil za skupne ukrepe so bile organizirane naslednja konference, delavnice in seminarji:

- na visoki ravni na temo vloge vojske v boju proti terorizmu, in sicer v Norfolku v ameriški državi Virginiji, v Rimu in v Moskvi;
- junija 2005 so se predstavniki 27 članic Sveta Nato-Rusija srečali v Ljubljani, z namenom proučiti vplive terorizma in določiti načine krepitve sodelovanja pri preprečevanju in odvratanju terorističnih dejanj ter obvladovanju njihovih posledic;
- v letu 2006 so bile organizirane delavnice in seminarji v okviru NRC (TER), kot npr. seminar o preprečevanju ideološke podpore terorizmu v Nemčiji in delavnica z naslovom »Hypermedia seduction for terrorist recruiting« v Izraelu;
- maja 2007 je bila v Ankari organizirana konferenca, katere tema je bila razvoj učinkovitega sodelovanja v razumevanju terorističnih taktik in metodologije. Udeleženci so raziskali možnosti za sodelovanje na štirih ključnih ravneh: razvoj izmenjave informacij za preprečitev ideološki podpori terorizmu, raziskava uporabe interneta za spodbujanje k terorizmu, rekrutiranje in zbiranje sredstev, izmenjava informacij glede postopkov obvladovanja krize in omogočanje učinkovite koordinacije med tistimi, ki so se odzvali na krizo.

⁶² Mednje spada npr.: vaja Kaliningrad leta 2004, katere namen je bil preskusiti postopke za idealno porazdelitev dolžnosti pri obvladovanju posledic nesreče večjih razsežnosti ter Avaria leta 2004, kjer so preskusili ukrepe za zagotavljanje varnega skladiščenja jedrskega orožja (Kalin, 2005).

Rusija sodeluje tudi v protiterorističnih operacijah zveze Nato. Sporazum med Natom in Rusko federacijo o ruski podpori operaciji Active Endeavour (OEA), sklenjen leta 2004, določa obseg prispevka in aktivno sodelovanje Rusije v OAE. Rusija skladno s sporazumom dovoli vojaškim ladjam OAE nadzor nad vkrcavanjem na sumljiva trgovska plovila, ki plujejo pod rusko zastavo (Svet Nato-Rusija, 2008). Sodelovanje Rusije v OAE je čez čas prešlo na višjo raven, ko je zveza Nato 15. septembra 2006 odobril ruski ladji Pitliviy udeležbo v operaciji. To je sledilo izmenjavi pisem med zvezo Nato in Rusijo decembra 2004 in triletnem obdobju usposabljanja. Do sedaj je Rusija sodelovala v operaciji OAE z dvema ladjama, to sodelovanje pa predstavlja zgodovinsko pomembno združenje sil partneric zveze Nato in Rusije, ki je okrepilo odločenost delovati zoper skupno grožnjo terorizma (Russian Federation Ship to Join Operation ACTIVE ENDEAVOUR, 2006).

Poleg tega v Afganistanu zveza Nato in Rusija aktivno sodelujeta v boju proti drogam (Svet Nato-Rusija, 2008). Do dogovora o sodelovanju je prišlo na srečanju Sveta Nato-Rusija, decembra 2005, ko so se zunanji ministri dogovorili za lansiranje pilotnega projekta, za usposabljanje afganistanskega osebja in osebja iz centralne Azije za boj proti drogam. Cilj pilotnega projekta je podpora mednarodnim prizadevanjem za varnost in stabilnost v Afganistanu ter njegovi okolici in še posebej tistim, ki naslavlajo grožnje, kot so trgovanje z drogami in financiranje terorizma (NATO and Russia launch Afghanistan counter-narcotics training, 2005).

8.1.2 Sodelovanje z Ukrajino

Nato in Ukrajina sta podpisali Ustanovno listino o posebnem partnerstvu leta 1997 v Madridu. Posvetovanja in sodelovanje med zvezo Nato in Ukrajino potekajo na osnovi Listine o partnerstvu in akcijskega načrta iz leta 2002. Komisija Nato-Ukrajina (angl. NATO-Ukraine Commission - NUC) se redno sestaja najmanj dvakrat letno⁶³ na ravni veleposlanikov in vojaških predstavnikov.

⁶³ Prvi sestanek med voditelji držav in predsedniki vlad držav zaveznic in Ukrajino je bil na vrhu v Washingtonu, 24. aprila 1999.

Aprila 2005 je bila Ukrajina povabljena, da poglobi svoj dialog z zvezo Nato in tako naredi naslednji korak proti izpolnjevanju pogojev za članstvo v zavezništvu. Hkrati so zaveznice Ukrajini v okviru Akcijskega načrta Nato-Ukrajina ponudile praktično pomoč pri izgradnji demokratičnih ustanov, krepitvi političnega dialoga z zavezništvom ter pri reformah obrambnega in varnostnega sektorja⁶⁴.

Glavna področja sodelovanja in posvetovanja med zvezo Nato in Ukrajino so določena v letnih načrtih in vključujejo mirovne operacije, reformo varnostnega in obrambnega sektorja in ekonomske aspekte varnosti (Enhancing cooperation with Russia and Ukraine, 2006). Skupna delovna skupina Nato-Ukrajina za znanstveno in okoljsko sodelovanje prav tako prispeva k letnemu načrtu. V letu 2006 je skupina npr. organizirala delavnico z naslovom »Kibernetski terorizem kot nova varnostna grožnja«. Kljub mnenjem, da kibernetični terorizem predstavlja zelo veliko grožnjo, pa Ranum (2008), eden od vodilnih ameriških strokovnjakov na področju varnosti IT, ocenjuje, da je grožnja kibernetičnega terorizma zelo majhna, ker teroristični napad te vrste neposredno ne terja človeških življenj, kar je običajno cilj terorističnih napadov.

Oktobra 2007 je v okviru Znanstvenega programa za mir in varnost zveze Nato, večnacionalna skupina strokovnjakov vodila izobraževanje za Ukrajinsko akademijo za varovanje meja, da bi se udeleženci poučili, kako preprečiti teroristom, da bi prišli do orožja za množično uničevanje. To naj bi dosegli tudi z izboljšanjem varnosti na mejah (Ukrainian border security and WMD terrorism, 2007).

Poleg tega pa je Ukrajina sodelovala oz. sodeluje v več operacijah zveze Nato, tudi protiterorističnih. Najprej je Ukrajina prispevala pehotni bataljon, mehaniziran pehotni bataljon in helikoptersko eskadriljo operaciji v Bosni in helikoptersko eskadriljo ter 300 vojakov operaciji na Kosovem. Ukrajina prispeva k mednarodni stabilnosti in boju zoper terorizem tudi v Afganistanu. Kot del sil ISAF ali kot del koalicijske operacije Enduring

⁶⁴ Ukrajina je zaprosila zvezo Nato za pomoč pri transformaciji naborniške vojske v manjšo, mobilno in profesionalno vojsko, ki bi lahko aktivno prispevala k evropski varnosti. Prioriteta zveze Nato je tako okrepitev demokratičnega in civilnega nadzora nad ukrajinskimi oboroženimi silami.

Sporazum o podpori države gostiteljice, ratificiran marca 2004, postavlja pravni okvir civilni in vojaški pomoči, ki jo Ukrajina nudi zavezniškim silam, ki tranzitirajo ali so nameščene na njenem teritoriju. S pomočjo projekta »PzM Trust Fund« (od januarja 2002) je bilo na ozemlju Ukrajine uničenih okrog 400.000 proti-pehotnih min. V načrtovanju je nov projekt, ki bi prispeval k nadaljnjem uničenju streliva in lahkega orožja (Komisija Nato- Ukrajina, 2008).

Freedom skrbi za izdajo dovoljenj za prelete zračnih sil, ki so namenjene v Afganistan. V letu 2007 je Ukrajina tudi poslala zdravstveno osebje za podporo skupini za obnovo provinc (angl. Provincial Reconstruction Team), ki jo vodi Litva. Prav tako Ukrajina že od marca 2005 prispeva oficirje v NTM-I. Približno 1.600 ukrajinskih vojakov je bilo v letu 2007 napotenih v Irak, kot del mednarodnih sil pod poljskim vodstvom v enem od sektorjev za stabilizacijo (NATO-Ukraine: A Distinctive Partnership, 2007).

Ukrajina, poleg naštetega, sodeluje tudi v OAE, na podlagi izmenjave pisem med zvezo Nato in Ukrajino v letu 2006. Temu je sledilo sodelovanje strokovnjakov zveze Nato iz Združenega poveljstva z ukrajinskim Navtičnim poveljstvom za zagotovitev primerne usposabljanja ukrajinskega osebja za izboljšanje interoperabilnosti z silami zveze Nato. V juniju 2007 je prva Ukrajinska ladja fregata Ternopil pričela sodelovati v OAE, novembra ji je sledila korveta Lutsk, v letu 2008 pa naj bi se operaciji pridružila tudi ukrajinska fregata Sagaidachnyi (Second Ukrainian ship supports Operation Active Endeavour, 2007).

8.1.3 Sodelovanje z državami Sredozemskega dialoga

Sredozemski dialog je bil ustanovljen leta 1994 in trenutno vključuje 7 članic: Alžirijo, Egipt, Izrael, Jordanijo, Mavretanijo, Maroko in Tunizijo (NATO's Mediterranean Dialogue, 2008).

Sodelovanje med državami Sredozemskega dialoga in zvezo Nato se izvaja na podlagi letnih delovnih programov⁶⁵, ki vključujejo seminarje, delavnice in ostale praktične

⁶⁵ Delovni program Sredozemskega dialoga iz leta 2003 je glede boja zoper terorizem predvideval (2003 Mediterranean dialogue work programme, 2003): organizacijo posvetovanj o terorizmu, vključno z izmenjavo informacij in srečanja na ravni strokovnjakov na temo teroristične grožnje in sprejetih ukrepov. Delovni program iz leta 2004 (2004 Draft Mediterranean dialogue work programme, 2004) je predvideval: srečanje na temo ekonomskih in finančnih dimenzij terorizma in protiterorističnih ukrepov, izmenjavo informacij, posvetovanja o terorizmu, vključno z izmenjavo informacij, srečanja na ravni strokovnjakov na temo teroristične grožnje in sprejetih ukrepov, vključevanje partneric Sredozemskega dialoga v aktivnosti, ki jih predvideva Partnerski akcijski načrt proti terorizmu, varnostne vidike ekonomskega razvoja in z varnostjo povezane ekonomske vidike mednarodnega boja zoper terorizem. Program dela iz leta 2005 je predvideval (2005 Mediterranean dialogue work programme, 2005): poleg načrtov iz programa dela za prejšnje leto tudi vsaj enkrat letno izmenjavo informacij s službami držav Sredozemskega dialoga, nadaljevanje dela posebnega komiteja, ki razvija odnose z varnostnimi in obveščevalnimi službami držav partneric, poglobitev programov ocenjevanja teroristične grožnje, glede na željo posamezne partnerice ter organiziranje seminarja EAPC na temo terorizem.

oblike sodelovanja na področju mednarodne diplomacije, načrtovanja kriznega menedžmenta, varnosti na mejah, lahkega orožja, reformi obrambe in obrambne ekonomije, kot tudi na področju preprečevanja terorizma in širjenja orožja za množično uničevanje (NATO's Mediterranean Dialogue, 2008).

Po 11. septembru so zaveznice poudarile pomembnost Sredozemskega dialoga in mu namenile višjo stopnjo pozornosti. Na tej osnovi se je na vrhu v Pragi zveza Nato odločila, da bo nadgradila politične in praktične dimenzije Sredozemskega dialoga. Dve leti kasneje, na vrhu v Istanbulu, je zveza Nato tako povabila sredozemske partnerice k ustanovitvi bolj ambicioznega in razširjenega okvira za Sredozemski dialog, ki bi ga vodili principi skupne lastnine in bi bil skladen interesu in potrebam. Cilj bi bil doprinesti k izboljšani varnosti in stabilnosti v regiji na osnovi močnejšega praktičnega sodelovanja, ki bi vključeval izboljšanje obstoječega političnega dialoga, dosegal interoperabilnost, razvoj reforme obrambe in prispeval k boju zoper terorizem (NATO's Mediterranean Dialogue, 2008).

Sodelovanje v okviru Sredozemskega dialoga, ki vključuje tudi protiteroristične aktivnosti, poteka na podlagi letnih načrtov aktivnosti. Od srečanja v Istanbulu se je okvir Sredozemskega programa za delo postopoma razširil iz več kot 100 aktivnosti na 200 aktivnosti v 2005, na 400 v 2006 in več kot 600 praktičnih aktivnosti in dogodkov v letu 2007 (Working Lunch with NATO and Mediterranean Dialogue Foreign Ministers, 2007). V letu 2006 so aktivnosti izhajale iz vojaškega sodelovanja (72%), kriznega načrtovanja (11%), javne diplomacije (5%) in drugih aktivnosti (12%) (Sredozemski dialog in Istanbulska pobuda o sodelovanju, 2008).

Konkretni primeri sodelovanja z državami Sredozemskega dialoga so sodelovanje teh držav v Operaciji Active Endeavour, v operacijah na Balkanu in v Afganistanu:

- »Maroko, Alžirija in Izrael se bodo pridružile Natu v operaciji v Sredozemlju, ki je v kontekstu globalne vojne zoper terorizem, je sporočil namestnik generalnega sekretarja Alessandro Minuto Rizzo (Nato-Mediterranean counter-terrorism cooperation, 2006).« Tako je Izrael 6. junija 2007 z zvezo Nato podpisal dogovor o izmenjavi informacij v pomoč operaciji Active Endeavour (Operation Active Endeavour, 2007);

- Tri države Sredozemskega dialoga – Egipt, Jordanija in Maroko so vojaško sodelovale v operaciji v Bosni (IFOR/SFOR), Maroko pa je sodeloval tudi v operaciji na Kosovem (NATO's Mediterranean Dialogue, 2008). Med državami Istanbulske pobude o sodelovanju pa so tudi Združeni arabski emirati dali pomemben prispevek v KFOR (Sredozemski dialog in Istanbulska pobuda o sodelovanju, 2008);
- V operacijah pod mandatom ZN na Balkanu in Afganistanu so nekatere od partneric pomagale zvezi Nato pri izpolnjevanju svojih nalog: Maroko v obliki dolgotrajnega sodelovanja v operaciji KFOR, Izrael pa je ponudil pomoč v Afganistanu (Final press conference with NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer, 2007).

8.2 SODELOVANJE Z MEDNARODNIMI ORGANIZACIJAMI

Danes je za zagotovitev miru ključno tesno sodelovanje varnostnih organizacij, pri čemer edino zveza Nato razpolaga z učinkovitimi vojaškimi silami, vključno z njegovim znanjem iz načrtovanja, organiziranja in izvajanja operacij ob sodelovanju oboroženih sil zaveznic in varnostnih partnerjev.

Preoblikovanje odgovornosti in nalog v zvezi Nato vse od začetka 90-ih let je pripeljalo do obsežnega sodelovanja z Združenimi narodi (ZN)⁶⁶, Evropsko unijo (EU), Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in s številnimi drugimi mednarodnimi organizacijami. Čeprav je bilo doseženega precej, so številni dejavniki, vključno z nacionalnim in medinstitucionalnim rivalstvom, občasno onemogočali razvoj še boljših odnosov (Yost, 2007).

Članice zavezništva so na vrhu v Rigi potrdile tisto, kar so v praksi ugotavljale vse od začetka 90-ih let in sicer, da imajo druge organizacije zmogljivosti in mandate, ki jih zveza Nato nima, ki pa so potrebni za doseganje ciljev, skupnih zvezi Nato in njenim mednarodnim partnerjem (Yost, 2007).

⁶⁶ Prvenstveno je za posredovanje v primeru ogrožanja svetovnega miru pristojna OZN. To določa tudi 7. člen Severnoatlantske pogodbe, ki za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti priznava prvenstveno odgovornost Varnostnemu svetu OZN. OZN ne razpolaga s samostojno vojaško strukturo, ki bi ji bila na razpolago, kot je vojaška struktura držav članic zveze na razpolago zvezi Nato. Zato so leta 1992 zunanji ministri držav članic zveze Nato izjavili, da je zavezništvo pripravljeno podpreti tudi mirovne operacije v okviru Varnostnega sveta OZN.

Varnostni svet OZN ima edinstveno vlogo pri zagotavljanju legitimne podlage za uporabo sile v situacijah, ki ne sodijo v okvir samoobrambe in jih zato ne pokriva ne 51. člen Ustanovne listine ZN ne 5. člen Severnoatlantske pogodbe. Poleg tega je vodilna vloga ZN pri usklajevanju večstranskih stabilizacijskih in obnovitvenih prizadevanj pri zaveznicah zelo zaželeno, npr. v začasni upravi ZN za Kosovo (angl. United Nations Interim Administration Mission in Kosovo - UNMIK) in v misiji ZN za pomoč v Afganistanu (angl. United Nations Assistance Mission in Afghanistan - UNAMA). Nekateri uradi in agencije ZN, npr. Oddelek ZN za mirovne operacije (angl. Department of Peacekeeping Operations - DPKO), Urad ZN za droge in kriminal (angl. United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC), Razvojni program ZN (angl. United Nations Development Programme - UNDP) ter Urad ZN za usklajevanje humanitarnih zadev (angl. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - UNOCHA), imajo zmogljivosti, ki jih nima nobena druga organizacija. ZN pa imajo tudi edinstveno sposobnost za pridobivanje sredstev z vsega sveta (Yost, 2007).

Evropska unija ima civilne zmogljivosti, ki so izven področja dejavnosti zveze Nato, vendar so temeljnega pomena za izgradnjo zmogljivosti, vključno s policijo, pravosodjem in programi za razvoj pravne države. EU ima finančna in razvojna sredstva, ki lahko pomagajo pri gospodarskem okrevanju držav, ki jih je razdejala vojna. V nekaterih primerih lahko EU ponudi tudi spodbudo za boljše sodelovanje (možnost članstva v EU), ki ima lahko večji učinek kot pa ponudba zveze Nato za partnerstvo ali članstvo. Sodelovanje med EU in zvezo Nato je v skladu z dogovorom Berlin plus, ki je bil sklenjen marca 2003, saj je zveza Nato dvakrat ponudila svoja sredstva in zmogljivosti v podporo operacijam pod vodstvom EU⁶⁷. Zveza Nato in EU usklajujeta svoja prizadevanja tudi v podporo Afriški uniji v Darfurju, na Kosovu, v Afganistanu in drugod (Yost, 2007).

Tudi dejavnost organizacije OVSE je bila večinoma drugačna od dejavnosti zavezništva, vendar se med seboj ti dve organizaciji dopolnjujeta. OVSE se ukvarja predvsem s spodbujanjem demokratizacije, pravne države, spoštovanja človekovih pravic, sprave, preprečevanja konfliktov ter obnove in izgradnje miru po konfliktu. Na politično-

⁶⁷ Od marca do decembra 2003 v operaciji Concordia v Makedoniji ter od decembra 2004 v operaciji Althea v Bosni in Hercegovini.

vojaškem področju je OVSE ponudil okvir za nadzor nad orožjem in se osredotočil na ukrepe povečevanja zaupanja in varnosti, na večjo preglednost ter na oblikovanje norm. Slednje sega od uresničevanja političnih in vojaških kodeksov ravnanja do spodbujanja spoštovanja smernic za najboljše prakse v postopkih obnove po konfliktu. Zaveznitvo pa je zagotavljalo varnost za dejavnosti organizacije OVSE na območjih, kjer so bile nameščene sile zveze Nato, te dejavnosti pa so služile širšim političnim ciljem zveze Nato v situacijah po končanem konfliktu (Yost, 2007).

Za boljše sodelovanje zveze Nato z EU, OZN, OVSE bi bile potrebne načrtovalne konference pred samimi operacijami, razprave o zbranih izkušnjah, boljše obveščanje javnosti, sodelovanje pri izobraževanju članov ter vzpostavitev osrednje internetne baze podatkov, ki bi bile dostopne vsem štirim organizacijam. Poleg tega pa Yost (2007) predlaga tudi:

- sklicevanje srečanj med zvezo Nato, EU in ZN ali med zvezo Nato, EU, ZN in OVSE, na katerih bi obravnavali tekoče operacije;
- stalno multilateralno osebje vseh večjih mednarodnih varnostnih organizacijah;
- vzpostavitev kontaktne skupine mednarodnih organizacij za vsako specifično operacijo na podlagi modela skupnega odbora za usklajevanje in spremljanje, kot je bil ustanovljen za uresničevanje dogovora o Afganistanu;
- stalno skupščino mednarodnih organizacij in nevladnih organizacij, po modelu Medresorskega stalnega odbora, ki združuje ključne humanitarne organizacije tako znotraj kot izven ZN.

Ovira sodelovanju med mednarodnimi organizacijami pa je, da mednarodne varnostne organizacije, kljub svoji različni moči in različnim mandatom, na nek način tekmujejo za sredstva in misije, saj se nekatere bojijo dogovorov, ki bi zmanjšali njihovo avtonomnost, avtoriteto in status. Nenehno tekmovanje delno izhaja tudi iz ambicij določenih držav v nekaterih organizacijah. Vlade in mednarodne organizacije imajo, poleg čim učinkovitejše uporabe sredstev in doseganja optimalnih učinkov s pomočjo sodelovanja, tako še druge interese. Poleg tega pa se je praktično sodelovanje »od spodaj navzgor« v posameznih misijah med predstavniki mednarodnih organizacij na terenu večkrat izkazalo za bolj produktivno kot odnosi na visoki politični ravni med posameznimi vladami (Yost, 2007).

8.2.1 Sodelovanje z EU

Učinkovitost zveze Nato v boju zoper mednarodni terorizem terja sodelovanje v okviru široke koalicije vključno z državami, ki niso članice Nata in z drugimi mednarodnimi organizacijami. Poleg tega pa bi se bolj ustrezno organizirana mednarodna skupnost lahko bolj uspešno spoprijela z največjimi grožnjami varnosti, med njimi tudi z mednarodnim terorizmom. Evropska unija in Nato lahko igrata in bi morali igrati aktivno vlogo v tem globalnem naporu (Bebler, 2006: 43).

Čeprav so članice Evropskih skupnosti⁶⁸ podpirale sprejetje protiterorističnih dokumentov v drugih mednarodnih organizacijah (kot sta OZN in Svet Evrope), pa so bile Evropske skupnosti in Evropska unija pri temu zelo počasne in so se zelo pozno kolektivno lotile soočenja s problemi terorizma kot pomembne sodobne varnostne grožnje (Bebler, 2006: 29, 30).

Evropska unija vse do decembra 2003 ni izdala ničesar podobnega Strateškemu konceptu zveze Nato iz leta 1999. Poglavitni razlog, zakaj so zahodne mednarodne organizacije ZEU, EU in zveza Nato tako pozno prepoznale tako resno varnostno grožnjo, je bil v razširjenem razumevanju, po katerem sta 5. člen Bruseljskega sporazuma in 5. člen Washingtonskega sporazuma relevantna le za primere množičnega oboroženega napada od zunaj. Na tej podlagi so terorizem in protiteroristične dejavnosti obravnavali kot notranjepolitične zadeve, ki ne sodijo v kolektivni okvir delovanja ZEU, EU in zveze Nato. Vlade vodilnih držav v obeh organizacijah tudi niso hotele, da bi o teh vprašanjih razpravljali v organih ZEU in zveze Nato, saj so tem predlogom večkrat izrecno nasprotovale⁶⁹ (Bebler: 2006: 29, 30).

⁶⁸ Zahodnoevropska unija (ZEU), varnostna organizacija desetih članic Evropskih skupnosti, je v juniju 1992 sprejela temeljne naloge, ki bi zahtevale uporabo oboroženih sil svojih članic. Tedaj oblikovane Petersberške naloge Zahodnoevropske unije so obsegale: humanitarne in reševalne naloge, mirovne operacije in krizno upravljanje, ki vključuje tudi vsiljevanje miru. Preprečevanje in zatiranje terorizma ni bilo na tem seznamu varnostnih nalog ZEU.

⁶⁹ Poleg tega je bil pojav nedržavnega terorizma (ki je po letu 1949 povzročil največ žrtev) pogosto povezan z delovanjem gibanj, ki so se bojevala ali so vsaj trdila, da se bojujejo, za vzvišene cilje, kot so svoboda, pravičnost, osvoboditev od kolonialne vladavine, socialna emancipacija, demokracija, človekove pravice itd. Zatiranje teh gibanj s strani vlad je večkrat izzvalo ostro levičarsko ali liberalno kritiko, sprožilo glasno notranje

Poleg tega pa je bil tudi odnos javnega mnenja do terorizma v vodilnih državah ZEU in zveze Nato zelo različen, saj so pri tem tako javnost kot državni organi uporabljali dvojna in celo trojna merila: »Obsojali so samo nekatere zvrsti domačega in tujega terorizma, nekatere pa so bodisi zamolčali bodisi celo potihno podpirali. Tovrstne razlike in mnenje, da boj proti terorizmu ne sodi med naloge ZEU in Nata, so zniževale tudi raven tovrstnega bilateralnega sodelovanja med članicami in če je do njega sploh prihajalo, so ga usmerjali v kanale zunaj obeh organizacij (Bebler, 2006: 30, 31)«.

Dialog med zavezništvom in EU pa postaja vse intenzivnejši. Organizaciji sta razvili posvetovanje in sodelovanje pri vprašanjih skupnega interesa, varnosti, obrambe in obvladovanja kriznih razmer, da bi se lahko ustrezno vojaško odzvali in zagotovili njihovo učinkovito obvladovanje. Kljub temu je generalni sekretar zveze Nato Jaap de Hoop Scheffer v začetku leta 2006 poudaril, da si želi zveza Nato tesnejše povezave z EU in dejal, da trenutni kontakti med zvezo Nato in EU v boju zoper globalni terorizem niso dovolj močni (NATO seeks new allies, vows to fight global terrorism, 2006).

Protiteroristično sodelovanje se je praktično začelo, ko se je dan po terorističnih napadih na ZDA generalni sekretar zveze Nato sestal na posvetu z visokim predstavnikom za Skupno zunanjo in varnostno politiko (SZVP; angl. Common Foreign & Security Policy - CFSP)⁷⁰. Skupaj sta obsodila teroristični napad in izrazila svojo pripravljenost za boj proti terorizmu.

Dogodki 11. septembra 2001 (v katerih je izgubilo življenja nekaj sto državljanov Evropske unije) in občutek solidarnosti z ZDA sta spodbudila tudi Svet Evropske unije, da je 21. septembra 2001 pozval svetovno javnost k ustanovitvi najširše možne globalne

in/ali zunanje nasprotovanje ter množične demonstracije. Zaradi tega je bila protiteroristična dejavnost držav članic obeh organizacij dolgo politično kontroverzna.

⁷⁰ Z željo po enotnejši in odločnejši vlogi na mednarodno političnem prizorišču je EU, z leta 1993 uveljavljeno Maastrichtsko pogodbo, formalno ustanovila Skupno zunanjo in varnostno politiko (SZVP) ter jo nadalje nadgradila v leta 1999 uveljavljeni Amsterdamski pogodbi. EU se je nato na Kölnskem vrhu junija 1999 odločila, da bo okrepila SZVP. Konkretno odločitve so sledile decembra 1999 na Helsinškem vrhu EU, ko se je EU odločila, da bo do leta 2003 vzpostavila enote za hitro in samostojno posredovanje v krizah. Načrtovano je bilo, da bo EU ob gradnji ustreznih vojaških zmogljivosti avtonomno odločala pri posredovanju ob krizah, v katerih ne bo posredovala zveza Nato. SZVP pa ne odraža želje po razvoju kolektivne obrambe (tako kot NATO, ki daje vzajemna varnostna zagotovila vsem članicam) in neodvisne varnostne politike.

protiteroristične koalicije pod pokroviteljstvom OZN. Že 21. septembra 2001 je Svet EU sprejel vrsto konkretnih ukrepov za boj zoper terorizem z nevojaškimi sredstvi⁷¹.

Po septembru 2001 je Evropska unija znatno razširila in poglobila svoje protiteroristične dejavnosti. Osrednje mesto v načrtu so dobili ukrepi, usmerjeni na onemogočanje dotoka finančnih sredstev prek registriranih bank osebam in organizacijam, osumljenim terorističnih dejavnosti. V juniju 2002 je Svet EU sprejel akcijski načrt za boj proti terorizmu. EU je vzporedno okrepila protiteroristično vlogo Europolu in Eurojusta (uradov EU za sodelovanje policij in pravosodnih organov držav članic). Pomemben premik je pomenila tudi uvedba evropskega pripornega naloga, ki je postal veljaven v januarju 2004.

Svet Evropske unije je nadalje sklenil okrepiti sodelovanje med varnostnimi službami držav članic in s tem namenom imenoval koordinatorja EU za boj zoper terorizem v Uradu visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko. Poleg tega so protiteroristične dejavnosti povezali z naporji za preprečevanje širjenja orožja za množično uničevanje (v okviru »drugega stebra«) ter s programi gospodarske in tehnične pomoči nečlanicam (prek »prvega stebra«). V juniju 2004 je Svet EU izpopolnil akcijski načrt iz leta 2002, ki je ocenil, da se je v zadnjem desetletju močno zmanjšala pomembnost konvencionalnih vojaških groženj, posledično pa tudi koristnost konvencionalnih vojaških zmogljivosti za soočenje s temi grožnjami. Toda razvrščanje varnostnih groženj z vidika njihove teže in neposrednosti, je zelo vprašljivo, saj nima opore v empiričnih dejstvih. To se nanaša na umestitev terorizma kot največje grožnje evropski varnosti, saj podatki številnih javnomnenjskih raziskav v državah članicah EU kažejo, da take ocene uradnega strateškega dokumenta EU ne deli večina državljanov. Veliko večje neposredne varnostne grožnje prebivalcem, ne samo na drugih celinah, ampak tudi na Portugalskem, v Španiji, Nemčiji, na Poljskem, v Avstriji in drugod, so v zadnjih letih objektivno pomenile naravne katastrofe, h katerim je prispevala tudi človekova dejavnost (suše, gozdni požari, povodnji itd.). Uradnemu razvrščanju groženj sploh ne ali zelo malo ustrezajo tudi dejanske prioritete varnostnih in obrambnih politik

⁷¹ Ti javno razglašeni ukrepi brez precedensa so sicer imeli svoje delno prikrito ozadje. Od leta 1975 so članice Evropskih skupnosti namreč zaupno in prikrito očem javnosti redno sodelovale na ravni ministrstev in služb, zadolženih za zatiranje terorizma, ekstremizma in mednarodnega kriminala. V okvir, imenovan »skupina TREVI«, so bile vključene tudi ustrezne švicarske varnostne službe, ki so bile večkrat gostiteljice tajnih sestankov.

držav članic Evropske unije. To veliko neskladje je razvidno iz državnih proračunov in iz uporabe redkih dobrin, vključno s kvalificiranim človeškim dejavnikom (Bebler, 2006: 33, 34).

Pod vplivom bombnih napadov v Madridu je Svet EU marca 2004 sprejel ambiciozni akcijski protiteroristični načrt, ki mu je sledila Deklaracija o protiterorističnem boju. Vendar pa že sama vsebina teh dokumentov, sprejetih dve leti in pol po izjavah in ukrepih iz leta 2001, kaže na veliko zaostajanje za takrat razglašeni sklepi⁷².

Medtem ko je bilo protiteroristično delovanje EU osredotočeno na njegovo finančno, pravosodno in civilnozaščitno razsežnost, se je zveza Nato ukvarjala predvsem z njegovo vojaško platjo. Nove protiteroristične naloge so preprosto dodali k številnim, že prej razvitim funkcijam zveze Nato (Bebler, 2006: 33, 34).

Nujnost protiterorističnega sodelovanja med zvezo Nato in EU izhaja tudi iz dejstva, da je večina članic zveze Nato tudi članic EU.

Sodelovanje med organizacijama v boju proti terorizmu se je poglobilo in razširilo na številna področja. Povečalo se je število neposrednih stikov, organizaciji pa sta sprejeli tudi nekaj pomembnih dokumentov, kot je EU–Nato deklaracija o ESDP (angl. European Security and Defence Policy, slov. Evropska varnostna in obrambna politika - EVOP)⁷³, ki je formalno uredila sodelovanje na področju kriznega menedžmenta in preprečevanja konfliktov ter EU za lastne vojaške operacije omogočila dostop do zmogljivosti

⁷² To je razvidno v nezadostnem sodelovanju med ustreznimi varnostnimi službami in v prepočasnem sodelovanju med pravosodnimi organi, kadar je šlo za izmenjavo kritičnih tajnih informacij in izročanje osumljencev na podlagi evropskega pripornega naloga. Leta 2004 je naslednja deklaracija EU še enkrat pozvala članice, naj dosežejo višjo stopnjo soglasja, okrepijo medsebojno sodelovanje ter zagotovijo uresničitev že prej sprejetih sklepov, med drugim z bolj učinkovitim nadzorom na mejah ter z izboljšano zaščito občanov in infrastrukture. Iz samega poziva je razvidno, da so bili do tedaj neuresničeni številni sklepi Sveta EU iz leta 2001.

⁷³ Po več kot dveh letih zapletov in diplomatskega pregovarjanja, najprej zaradi nasprotovanja Turčije, nato pa še zaradi pomislekov Grčije, sta generalni sekretar zveze Nato George Robertson in visoki predstavnik EU za SZVP Javier Solana 16. 12. 2002 objavila EU–Nato deklaracijo o ESDP, ki omogoča sodelovanje med organizacijama na področju kriznega menedžmenta in preprečevanja konfliktov, še posebno na območju Balkana. Sklenitev sporazuma, imenovanega tudi sporazum Berlin plus, je omogočila Turčija, ki je, pod pritiskom Francije in Nemčije, umaknila dosedanje zadržke, potem ko so zahodnoevropski državniki na vrhu EU v Kopenhagenu potrdili, da bo vojaško sodelovanje do nadaljnega omejeno na članice EU, ki imajo partnerske sporazume z zvezo Nato; to je iz načrtov izključilo Ciper, Malto in Turčijo (EU-NATO Declaration on ESDP, 2002).

zavezništva. To je EU skupaj s Sporazumom o zaščiti informacij⁷⁴ omogočilo prevzem mirovne operacije v Makedoniji, organizaciji pa sta se dogovorili tudi za skupni pristop do Zahodnega Balkana.

Skupna deklaracija EU-Nato, ki je bila sprejeta na vrhu v Kopenhagnu 16. decembra 2002, je ugotovila, da gre za organizaciji, ki se s svojimi funkcijami na področju varnostne politike dopolnjujeta. Deklaracija temelji na načelih strateškega partnerstva, krepitvi medsebojnega sodelovanja, medsebojnih konzultacijah, dialogu in transparentnosti. Organizaciji sta se s skupno deklaracijo EU-Nato odločili za sodelovanje zato, ker podvajanje zmogljivosti in sredstev ni smiselno, hkrati pa je sodelovanje tudi cenejše. Zveza Nato naj bi tako zagotavljala kolektivno obrambo svojim članicam ter po potrebi tudi vojaško podporo (Sile zveze Nato za hitro posredovanje), EU pa naj bi, poleg obstoječih orodij nevojaškega značaja, razvijala tudi vojaške zmogljivosti in samostojno ali skupaj z zavezništvom vodila operacije za zagotovitev ali ohranitev miru in stabilnosti v Evropi (Evropske sile za hitro posredovanje). Namen oblikovanja vojaške sile EU je v izvajanju ti. Petersberških nalog⁷⁵, ki vključujejo humanitarne in reševalne naloge, mirovne naloge in naloge bojnih sil pri obvladovanju kriznih razmer, vključno z vzpostavljanjem miru.

Cilj partnerstva med zvezo Nato in EU je torej predvsem obvladovanje kriznih razmer. Na sestankih delovne skupine zveze Nato in EU razpravljajo o varnostnih vprašanjih, dostopu EU do sredstev in zmogljivosti zavezništva, o ciljih za zmogljivosti in o dogovorih za posvetovanje ter sodelovanje.

Vse dele deklaracije o ESDP povezuje okvirni sporazum v obliki izmenjave pisem med Generalnim sekretarjem EU in Generalnim sekretarjem zveze Nato z dne 17. marca 2003.

⁷⁴ Začasni varnostni sporazum med organizacijama sta zveza Nato in sekretariat Evropskega sveta osnovala že julija 2000 in s tem začasno uredila izmenjavo zaupnih informacij. V Atenah 14. marca 2003, po mesecih diplomatskih pogovorov, pa sta organizaciji podpisali veljavni Sporazum o zaščiti informacij. Sporazum je bil rezultat pogovorov med organizacijama o postopanju z zaupnimi informacijami. V njem so zapisani dogovorjeni skupni varnostni standardi, v skladu s katerimi naj bi potekala izmenjava vojaških dokumentov in zaupnih informacij med organizacijama. Na podlagi sporazuma je omogočeno tudi posvetovanje in sodelovanje med organizacijama na področju varnostnih vprašanj. Organizaciji sta s podpisom varnostnega sporazuma naredili ključni korak k razvoju strateškega partnerstva pri kriznem menedžmentu in preprečevanju konfliktov ter EU omogočili prevzem vojaške operacije v Makedoniji marca 2003.

⁷⁵ Petersberške naloge so bile opredeljene v Amsterdamski pogodbi z leta 1997.

Od tega dne je sporazum »Berlin Plus⁷⁶« veljaven in pomeni osnovo za praktično delo med EU in Natom. Obsega sklop sporazumov med zvezo Nato in Evropsko unijo na podlagi sklepov z vrha zveze Nato v Washingtonu in je osnova za praktično delo med EU in zavezništvom.

Sinergija med EU in zvezo Nato je bila najbolj opazna na Balkanu, kjer je EU postopoma prevzemala vodenje mirovnih misij, ki so zagotavljale stabilnost v tem delu Evrope. Tako so zunanji ministri EU so na sestanku v Bruslju, 18. marca 2003, odobrili načrte za prevzem mednarodne mirovne operacije v Makedoniji⁷⁷. Čete zveze Nato je v Makedoniji 31. marca 2003 nadomestilo 320 vojaških in 80 civilnih oseb iz članic EU, ki so bili v okviru operacije Zavezniška harmonija že na terenu. To je bila prva vojaška operacija, katere vodenje je prevzela EU v okviru svoje nastajajoče obrambne in varnostne politike in prva operacija, v kateri je dala zveza Nato EU na razpolago svoja sredstva. Kljub prevzemu operacije s strani EU je zveza Nato na območju Balkana še vedno prisotna, da lahko EU uporablja poveljniške in nadzorne strukture zveze Nato ter zmogljivosti na strateški, operativni in taktični ravni.

EU in zveza Nato sta se 29. julija 2003 dogovorili tudi za skupni strateški pristop k varnosti in stabilnosti na Zahodnem Balkanu. Dogovor je vključeval skupno vizijo o prihodnosti Zahodnega Balkana⁷⁸, ogrodje za okrepljen dialog⁷⁹, glavna področja za

⁷⁶ Sestavni deli sporazuma so:

- varnostni sporazum Nato-EU;
- zagotovitev dostopa EU do načrtovalnih zmogljivosti zveze Nato;
- razpoložljivost sredstev zveze Nato za operacije obvladovanja kriznih razmer pod vodstvom EU;
- postopki za sprostitev, spremljanje, vrnitev in odpoklic sredstev in zmogljivosti zveze Nato;
- naloge in pooblastila za namestnika vrhovnega poveljnika zavezniških sil za Evropo (angl. Deputy Supreme Allied Command Europe - DSACEUR) in možnosti za evropsko poveljstvo za zvezo Nato;
- dogovori o posvetovanju med EU in zvezo Nato v kontekstu uporabe sredstev in zmogljivosti zveze Nato v operacijah obvladovanja kriznih razmer pod vodstvom EU;
- dogovori o celovitih in medsebojno dopolnjujočih se zahtevah o zmogljivosti.

⁷⁷ Operacije zveze Nato v Makedoniji: operacija Nujna žetev (angl. Operation Essential Harvest) od 27.8.2001 do 26.9.2001, operacija Jantarna lisica (angl. Operation Amber Fox) od 27.9.2001 do 15.12.2002 in operacija Zavezniška harmonija (Allied Harmony) od 16.12.2002 do 31.3.2003.

⁷⁸ Vizija o prihodnosti Zahodnega Balkana je vključevala lastno vzdrževano stabilnost, temelječo na demokratičnih vladnih strukturah in delujočem svobodnem tržnem gospodarstvu, ki bi pripeljala do vključitve v evropske in evroatlantske strukture.

⁷⁹ V ogrodju za okrepljen dialog je opisano vedno tesnejše sodelovanje med obema organizacijama na področju Zahodnega Balkana in poudarjeno, da je regionalno sodelovanje ključni element stabilizacijskega

skupen pristop k varnosti in stabilnosti v regiji ter načine zagotavljanja tesnejšega sodelovanja⁸⁰. Glavna področja za skupen pristop k varnosti in stabilnosti v regiji v okviru dogovora za skupni strateški pristop k varnosti in stabilnosti na Zahodnem Balkanu vsebujejo preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje, reforme na obrambnem in varnostnem področju, okrepitev vladavine prava, varnost na meji, preprečevanje kakršnihkoli potencialnih terorističnih groženj, nadzor nad oborožitvijo in odstranitev ročnega strelnega orožja.

Ker danes teroristične skupine in kriminalne mreže delujejo mednarodno, uporabljajo komunikacije v realnem času, si izmenjujejo informacije in relativno svobodno potujejo, je stopnja, do katere lahko države in organizacije, kot sta zveza Nato in EU, izmenjujejo informacije, sodelujejo pri prestrežanju tovrstnih skupin in se vključujejo v boj proti terorizmu in organiziranemu kriminalu, ključnega pomena: »Zaradi groženj z bioterorističnimi napadi in pandemijami⁸¹ sta tako Nato kot EU trenutno zaposlena z dvigovanjem osveščenosti v državah članicah o tem, kako nujno in koristno bi bilo sodelovanje (Pop, 2007)«. EU išče nove načine, s katerimi bi države članice pripravila do sodelovanja, saj ima na razpolago zgolj omejena sredstva, zavržen pa je bil tudi predlog Evropske komisije o centralnem skladiščenju cepiv. Zveza Nato pa medtem dela na veččinah, ki so potrebne v takih okoliščinah in si prizadeva za vključevanje različnih medicinskih centrov s strokovnim znanjem v vaje obvladovanja kriznih razmer.

Za utrditev medsebojnega sodelovanja bi se tako zveza Nato kot Evropska unija morali osredotočiti na krepitev svojih ključnih zmogljivosti, povečanje interoperabilnosti in usklajevanje doktrine, načrtovanja, tehnologije, opreme in usposabljanja. Upošteva

in priključitvenega procesa, Partnerstva za mir in Pakta stabilnosti, poleg tega pa krepi povezanost med obema organizacijama.

⁸⁰ Sodelovanje na vseh nivojih in optimalno uporabljanje obstoječih posvetovalnih mehanizmov, po potrebi izmenjava dokumentov in informacij ter medsebojno obveščanje o varnostnih zadevah na Zahodnem Balkanu.

⁸¹ Za uspešno soočanje z bioterorističnimi napadi in pandemijami morata EU in zveza Nato bolj izkoristiti skupne informacije in strokovno znanje, dati več poudarka obvladovanju tveganj, povečati svoje znanje o reakcijah drugih kultur, izmenjevati najboljše nacionalne prakse na mednarodni ravni in doseči višjo raven pripravljenosti. Z institucionalnega vidika bi lahko tovrstno nujno usklajevanje vodila Evropski center za preprečevanje in nadzor bolezni ter Center za orožje za množično uničevanje zveze Nato (Pop, 2007).

izkušnje, pridobljene na Balkanu, in glede na to, da je novo območje delovanja globalno, bi se moralo sodelovanje med obema organizacijama dvigniti na novo raven.

Tudi Afganistan nudi priložnosti za tesnejše sodelovanje med EU in zvezo Nato. Država obupno potrebuje več policistov, sodnikov, inženirjev, humanitarnih delavcev, svetovalcev za razvoj in administratorjev. Vse to ima na voljo EU in ne mirovne sile zveze Nato. Novembra 2006 je Evropska komisija odobrila 10,6 milijona evrov za podporo pri zagotavljanju storitev in izboljšanega upravljanja s pomočjo ekip za obnovo provinc (PRT) pod vodstvom Nata. Poleg tega bi Natovo misijo v Afganistanu lahko podprla tudi civilna misija v okviru EVOP, ki bi se osredotočila na pomoč pri vzpostavljanju pravne države in na usposabljanje policije (Pop, 2007). Na podlagi takih in podobnih mnenj prevladuje občutek, da je med obema organizacijama še precej prostora za več dialoga, sodelovanja in usklajevanja.

8.2.2 Sodelovanje z OVSE

Nekdaj znana kot Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi (KVSE, angl. Conference for Security and Co-operation in Europe - CSCE), je bila organizacija OVSE sprva politični proces, ki je oblikoval temeljna načela vodenja mednarodnih zadev, z namenom obvladovanja kriznih razmer in preprečevanje konfliktov. OVSE⁸² se ukvarja z vrsto varnostnih vprašanj, od nadzora oborožitve, preventivne diplomacije, do ukrepov za graditev zaupanja in varnosti, s človekovimi pravicami, z demokratizacijo, z nadzorom volitev ter z ekonomsko in okoljsko varnostjo.

Delovanje OVSE temelji na posvetovalnem pristopu k varnosti, pri katerem je poudarek na konceptu t.i. kooperativne varnosti. Pomembno vlogo OVSE prevzema tudi na kriznih območjih, kjer si v misijah prizadevajo za preprečevanje ali reševanje konfliktov, za pospeševanje političnih dogovorov ter za krepitev civilne družbe in vladavine prava.

Glede možnosti zagotavljanja varnosti se OVSE razlikuje od organizacij, ki temeljijo na načelih kolektivne varnosti (OZN) ali kolektivne obrambe (Nato). OVSE pa je primeren za kompleksno nalogo preventive in boja zoper mednarodni terorizem in lahko služi kot

⁸² Danes organizacija vključuje 56 članic: vse evropske države, države Srednje Azije, Kanado in ZDA.

koristen vir pri pomoči usmerjanja prizadevanj držav članic in ostalih regionalnih organizacij na območju organizacije OVSE. Generalni sekretar Jan Kubis je na srečanju organizacije OVSE z regionalnimi in podregionalnimi organizacijami in Iniciativo za preprečitev in boj zoper terorizem ponudil, da lahko nova protiteroristična enota organizacije OVSE služi kot osrednja točka za regionalna prizadevanja v boju zoper terorizem, s čimer bi se dopolnjevalo globalno delo ZN (OSCE plays key role in fight against terrorism, 2002).

Na srečanju po 11. septembru, ki je bilo prvo take vrste in so se ga udeležile manjše regionalne organizacije in udeleženci iz jugovzhodne Evrope, Baltika, okolice Črnega morja, centralne Azije, ZN, EU in zveze Nato na najvišji ravni, je OVSE identificiral štiri področja, na katerih lahko ponudi posebno strokovnost: policija, varovanje meja, boj proti nelegalni trgovini in preprečevanje financiranja terorizma (OSCE plays key role in fight against terrorism, 2002). Ker pa OVSE ne razpolaga z učinkovitimi vojaškimi silami, tesno sodeluje z zvezo Nato.

Sodelovanje med zvezo Nato in OVSE zajema politično in operativno dimenzijo, kot je bilo vidno na primeru sodelovanja na območju Balkana. Da bi se kar najbolje soočili s sodobnimi kompleksnimi izzivi varnosti, je zveza Nato razvila sodelovanje z OVSE, ki vključuje področja preventive konfliktov, kriznega menedžmenta, postkonfliktno rekonstrukcijo, kot tudi razširitev dialoga na skupne interese, vključujoč terorizem (NATO – OSCE: Two organisations that complement one another, 2007).

S strokovnim znanjem s področja preprečevanja konfliktov, kriznega menedžmenta in zgodnjega opozarjanja, OVSE prispeva k mednarodnemu zoperstavljanju terorizmu. Večina uspešnih protiterorističnih ukrepov spada pod področja, kjer je bil OVSE že aktiven, kot npr. urjenje policije in nadzorovanje meja. Različni socialni, ekonomski in politični faktorji omogočajo pogoje, v katerih se teroristične skupine lažje rekrutirajo in dobijo podporo. Napreden pristop organizacije OVSE omogoča primerjalne prednosti v boju zoper terorizem, ki identificira in se spoprijema s temi faktorji s pomočjo vseh relevantnih instrumentov in struktur organizacije. Institucije organizacije OVSE, ki se aktivno zoperstavljajo terorizmu, so: protiteroristična enota, Forum za varnostno sodelovanje, Urad za demokratične institucije in človekove pravice ter Urad koordinatorja ekonomskih in okoljskih aktivnosti (Combating terrorism, 2008).

Po 11. septembru so se odnosi organizacije OVSE z zvezo Nato razširili, kar je odsevalo novo osredotočenost na agende, ki so jih postavile države udeleženke na svojih srečanjih Ministrskega sveta organizacije OVSE in držav članic zveze Nato na vrhu v Istanbulu. Uradno sporočilo srečanja v Istanbulu se glasi: »Nato in OVSE imata veliko komplementarnih odgovornosti in skupnih interesov, tako funkcionalno kot geografsko. Nato bo nadalje razvijal sodelovanje z OVSE na področjih kot so preprečitev konfliktov, krizni menedžment in postkonfliktna rehabilitacija«. To sodelovanje vključuje: boj zoper terorizem, nadzor in varovanje meja, razoroževanje, ukrepe za izgradnjo zaupanja in varnosti, regionalna področja in izmenjavo izkušenj glede sredozemskih dimenzij. Okvir za sodelovanje med zvezo Nato in OVSE predstavlja redna komunikacija med OVSE in zvezo Nato na različnih nivojih, vključujoč kvartalna delovna srečanja in udeležbo opazovalcev organizacije OVSE na vajah zveze Nato (Secretariat - External Co-operation: NATO, 2008).

Poleg tega pa je, odkar je misija organizacije OVSE prisotna na Kosovem (od julija 1999), ta razvila tesne povezave s KFOR, prav tako pa tesno sodelujeta tudi SFOR in misija organizacije OVSE v Bosni in Hercegovini pri implementaciji Daytonskega mirovnega sporazuma. Nadalje so bila skupna prizadevanja EU, zveze Nato in organizacije OVSE dobro vidna tudi pri preprečitvi krize in stabilizaciji na jugu Srbije v letih 2000 in 2001 ter v Makedoniji v letu 2001. Ta prizadevanja so tudi olajšala podpis Ohridskega okvirnega dogovora v avgustu 2001.

Decembra 2003 je organizacija OVSE tudi sprejela Strategijo za določitev groženj varnosti in stabilnosti v 21. stoletju. Ta dokument poziva k sodelovanju z ostalimi organizacijami in institucijami v stalno spreminjajočem se varnostnem okolju. V letih 2004 in 2005 je tako ISAF v Afganistanu skrbel za pomembno varnostno pomoč skupinam organizacije OVSE za podporo volitvam, kjer so nadzorovale predsedniške in parlamentarne volitve (Secretariat - External Co-operation: NATO, 2008).

8.2.3 Sodelovanje z OZN

Resolucije Varnostnega sveta ZN so podlaga za mandat operacijam zveze Nato na Balkanu⁸³, v Afganistanu in okvir za misijo v Iraku. V zadnjem času se je sodelovanje med zvezo Nato in ZN razvilo daleč preko njihovih dogovorov glede vzdrževanja miru in stabilnosti na kriznih območjih. Posvetovanja s specializiranimi telesi ZN sedaj pokrivajo široko področje, vključno z izrednim civilnim planiranjem, civilno-vojaškim sodelovanjem, bojem zoper trgovanju z ljudmi, boj proti minam in boj proti terorizmu (NATO's relations with the United Nations, 2007).

Operacija KFOR se je razvila na osnovi resolucije ZN 1244, operacija v Iraku pa na podlagi resolucije 1546 in na željo iraške začasne vlade. Sodelovanje med zvezo Nato in ZN igra ključno vlogo tudi v Afganistanu, saj je od 11. avgusta 2003 zavezništvo formalno prevzelo vodenje sil ISAF, ki so bile dotlej pod mandatom ZN in katerih prvotna naloga je bila varovati okolico Kabula. Naknadno je ISAF dobil dovoljenja v obliki več resolucij ZN, da se razširi na ostala področja in tako olajša razvoj ter rekonstrukcijo te države (How did it evolve?, 2007).

Tako kot zveza Nato je tudi OZN takoj po dogodkih 11. septembra najostreje obsodila teroristične napade in jih označila kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. V obliki resolucije 1368 je pozvala države k sodelovanju pri iskanju vseh, ki so bili odgovorni za napad in izrazila pripravljenost za boj proti vsem oblikam terorizma, v skladu s svojimi obveznostmi po Ustanovni listini OZN. Nadalje je OZN 28. septembra 2001 sprejela resolucijo 1373, v kateri je pozvala, naj vse države preprečijo in preganjajo financiranje terorističnih dejanj, naj ne nudijo podpore teroristom, naj ustavijo dobavo orožja terorističnim skupinam, naj poskrbijo, da pridejo pred sodišča vsi, ki so kakorkoli vpleteni v teroristična dejanja, naj sodelujejo pri medsebojni izmenjavi podatkov in

⁸³ Zveza Nato je do leta 1995 zagotavljala le omejeno podporo mirovnim silam UNPROFOR (angl. United Nations Protection Force), organiziranim v okviru ZN, še istega leta pa je z oblikovanjem sil IFOR prvič prevzela organiziranje in izvajanje celotne mirovne operacije na podlagi mandata Varnostnega sveta ZN. Podobno je zveza Nato prevzela tudi ključno vlogo v izvajanju operacij na Kosovu in v Makedoniji, ki jih je aprila leta 2002 prepustila Evropski uniji.

informacij ter naj sprejemajo konvencije s področja boja proti terorizmu. Nadalje je leta 2004 Varnostni svet OZN sprejel še štiri resolucije v povezavi s terorizmom⁸⁴.

Skupščina ZN je 8. septembra 2006 sprejela tudi Globalno protiteroristično strategijo (angl. Global Counter-Terrorism Strategy). To je prvič, da so se države članice dogovorile za vsestranski globalni strateški okvir boja proti terorizmu. Strategija v obliki resolucije in aneksa je instrument, katerega namen je povečati nacionalna, regionalna in mednarodna prizadevanja v boju zoper terorizem⁸⁵.

V ZN je bilo torej razvitih in sprejetih šestnajst splošnih instrumentov in protokolov, ki kriminalizirajo specifična teroristična dejanja, vključno z ugrabitvami, jemanjem talcev in jedrskim terorizmom. Skupaj z resolucijami Varnostnega sveta 1267 (sprejeta leta 1999), 1373 (z leta 2001), 1540 (z leta 2004), 1566 (z leta 2004) in 1624 (z leta 2005) te konvencije predstavljajo pravni okvir za multilateralno delovanje proti terorizmu na osnovi katerih zveza Nato sodeluje z OZN na tem področju (UNIS 2, 2006).

Boj proti terorizmu je prav tako kot pri zvezi Nato postal nerazdružljiv z mandatom Združenih narodov. Navsezadnje pa tudi sama Ustanovna listina ZN točno določa svoje

⁸⁴ Leta 2004 sprejete protiteroristične resolucije:

- resolucija 1530, ki obsoja kot teroristično dejanje bombni napad marca 2004 v Madridu;
- resolucija 1535, ki ustanavlja Izvršilni direktorat protiterorističnega odbora (angl. Counter-Terrorism Committee Executive Directorate - CTED) (Counter-Terrorism Committee, 2008);
- resolucija 1540, ki zahteva, da si vse države prizadevajo preprečevati širjenje orožja za množično uničevanje;
- resolucija 1526, katere namen je okrepiti sankcije proti posameznikom in skupinam, ki so povezane s Talibani in Al Kaido.

Poleg tega v okviru varnostnega sveta OZN delujejo naslednja protiteroristična telesa, ki koordinirajo delo in med seboj tesno sodelujejo: Protiteroristični odbor (angl. Counter-Terrorism Committee - CTC), Odbor za sankcije proti posameznikom in skupinam, ko so povezane s Talibani in Al Kaido (angl. Al-Qaida in Taliban Sanctions Committee) in Odbor 1540, ki je bil ustanovljen na podlagi aprila 2004 sprejete resolucije 1540, ki se nanaša na prepoved proliferacije orožja za množično uničevanje (United Nations Security Council Resolution 1540 (2004), 2007).

Odbor za sankcije proti posameznikom in skupinam, ko so povezane s Talibani in Al Kaido je bil ustanovljen oktobra 1999 v skladu z resolucijo 1267 z leta 1999. Režim sankcij je bil nadalje spremenjen in podkrepjen z naslednjimi resolucijami: 1333 (z leta 2000), 1390 (2002), 1455 (2003), 1526 (2004), 1617 (2005) in 1735 (2006), ki sedaj pokrivajo posamezna področja povezana z Al Kaido, Osamo bin Ladnom in/ali Talibani. Resolucije so bile sprejete v skladu s VII. poglavjem ustanovne listine OZN in od vseh članic zahtevajo sprejem ukrepov v povezavi z Al Kaido, Osamo bin Ladnom in/ali Talibani, kot to določa komite: zamrznitev vseh finančnih sredstev, prepoved tranzita, preprečevanje dobave, prodaje in transferja orožja ter sorodnih naprav, tehničnih nasvetov, pomoči ter vojaškega urjenja (Al-Qaida and Taliban Sanctions Committee, 1999).

⁸⁵ Strategija vsebuje konkretne ukrepe, ki vsebujejo navodila za preprečevanje in boj proti terorizmu, okrepitev posameznih in skupnih zmožnosti na tem področju ter za zaščito človekovih pravic in podporo vladavini prava v protiterorističnem delovanju. Sprejem strategije izpolnjuje obvezo, ki so jo sprejeli voditelji držav na srečanju septembra 2005 (United Nations General Assembly Adopts Global Counter-Terrorism Strategy, 2006).

namene, ki vključujejo ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, izvajanje skupnih ukrepov za preprečevanje groženj miru in agresije ter uveljavljanje človekovih pravic in gospodarskega razvoja. ZN zato nadaljuje s svojo pomočjo državam članicam pri protiterorističnem delovanju (UNIS 1, 2006).

9 VPLIV ZDA NA PROTITERORISTIČNO DELOVANJE ZVEZE NATO IN DILEME VOJNE PROTI TERORIZMU

V tem poglavju bom skušala ugotoviti ali obstaja vpliv ZDA na zvezo Nato in kako je protiteroristično delovanje ZDA vplivalo na mnenje javnosti in na delovanje zveze Nato, saj menim, da so odločitve ZDA, da se podajo v vojno zoper terorizem, pomembno vplivale tudi na spremenjeno dojetje varnostnega okolja, ob tem pa so se pojavile številne dileme takega delovanja.

Tradicionalni vpliv ZDA na delovanje Nata je zelo očitno prišel do izraza, ko so zaveznice Združenim državam takoj po 11. septembru ponudile podporo z aktiviranjem 5. člena Washingtonske pogodbe. Zaveznice pa kljub temu niso pristale na radikalno spremembo v varnostnem razmišljanju, ki se je v ZDA po terorističnih napadih 11. septembra že pričela spreminjati v doktrino: »Po 11. septembru se je stališče ZDA glede uporabe sile hitro razvijalo in vrhunec doseglo leta 2002 v Strategiji nacionalne varnosti, ki zagovarja preventivno vojno (Bennett, 2007)«. To stališče je šlo precej dlje od konsenza znotraj zveze Nato.

Razlog je v tem, da so (Shapiro v O'Hanlon, 2007) pogledi ZDA in Evrope na vojno proti terorizmu zelo različni. Za Američane predstavlja mednarodni terorizem največjo grožnjo nacionalni varnosti⁸⁶.

Da se pogled ZDA na terorizem in na primernost zoperstavljanja tej grožnji v marsičem razlikuje od pogleda drugih držav članic in tudi preostale mednarodne skupnosti, med

⁸⁶ Glede vprašanja zaznavanja ogroženosti na podlagi uradnih statistik velika večina Slovencev ocenjuje, da terorizem nevarno ogroža varnost v svetu, na prvo mesto prihodnjih nalog zveze Nato pa so anketiranci postavili boj proti terorizmu (Vegič, 2005: 89, 90).

drugim potrjujejo tudi dileme vojne zoper terorizem, ki jih izpostavlja veliko avtorjev, kot so npr. Jackson⁸⁷ in Junaid⁸⁸.

Glede povezave zveze Nato in ZDA v boju zoper mednarodni terorizem vidijo nekateri zvezo Nato podrejeno politiki ZDA (Junaid, 2005: 204), čeprav je v vseh uradnih dokumentih zveze Nato poudarek na soglasnem odločanju in skupnih iniciativah ter politikah. Tako Junaid meni: »Zveza Nato je pod nadzorom ZDA in od Nata lahko pričakujemo enako: napad na šibke države kot sta Irak in Afganistan, kar lahko povzroči še več terorističnih napadov, ekstremnega nasilja in konfliktnih situacij.«.

Svojo zaskrbljenost, da bi bila reakcija na teroristične napade na ZDA, brez razumne in široke politične debate, neprimerna, kar bi vodilo k celo večji teroristični aktivnosti, nevarnosti in globalni nestabilnosti, je izrazil tudi Jackson (2005: 188): »Na žalost niso upoštevali preteklih izkušenj s terorizmom in zato je »vojna proti terorizmu« - odgovor na začetne napade – le poslabšala situacijo. Do napak je prišlo zaradi nezadostne premišljenosti, premalo posvetovanj in odsotnosti širše debate.«.

Vojna proti terorizmu je sprva uživala podporo ameriške javnosti. Jackson zato (2005: 181) krivi retoriko za storjene napake: »Ponavljanje sporočil, ki simbolično generalizirajo, je spodbudilo ljudi, da so podprli vojno proti terorizmu in prezrli kršenje človekovih pravic. Vojna proti terorizmu, tako kot druge vrste političnega nasilja, ni naraven ali normalen odziv. Ta odziv je bil umetno povzročen, da bi bili ljudje, ki sicer niso nasilni, ki so tolerantni in spoštujejo človekove pravice, sokrivi ali celo željni sodelovati v tem masovnem projektu protiterorističnega nasilja.«. Todd (2006: XIV) pa krivi medije za problem povečevanja nevarnosti terorizma: »...senzacionalistična in selektivna osredotočenost medijev na terorizem in majhne konflikte zbuja vtis nenehnega stopnjevanja kaosa...«.

⁸⁷ Jackson (2005: 184) meni, da je problem v tem, da »neizogiben« boj proti terorizmu onemogoča jasno in kreativno razmišljanje o alternativnih strategijah in odgovorih na terorizem. Namesto tega boj proti terorizmu institucionalizira odgovor, ki se je že izkazal kot neproduktiven in škodljiv za demokratične institucije in vrednote. Terorizma se ne da poraziti le z uporabo sile in vojske, saj je potrebno vzpostaviti dialog, vzpodbujati debate in skleniti politični kompromis.

⁸⁸ Junaid (2005:204): »Izkoreninjenje terorizma z vojno je malo verjetno. Priznanje razmer in vzrokov za terorizem ter trud za njihovo odstranitev so bolj učinkoviti. To zahteva internacionalni konsenz in politično voljo.«

Nekateri levičarski kritiki imajo vojno zoper terorizem zgolj za »dimno zaveso« Busheve administracije, za katero se dejansko skrivajo prizadevanja za krepitev hegemonije ZDA na globalni ravni ter okrepljen nadzor nad strateško pomembnimi viri energije. V okviru zgornje dileme nekateri vidijo (Todd, 2006) povečevanje nevarnosti terorizma in nujnost boja kot izgovor za imperialistični pohod ZDA. Enako Junaid (2005: 205) meni, da so ZDA okupirale Irak, Todd (2006) pa, da je svetovna vojaška sila nasilno preventivno udarila vojaškega pritlikavca.

Tudi Soederberg (v Colas in Saul, 2006: 174) navaja, da je v nasprotju z retoriko, zakaj je vojna proti terorizmu nujna, postalo jasno, da naraščajoča skrb za varnost ZDA, leži v potrebi po stalni intervenciji v državah tretjega sveta, da bi zaščitila svoje interese, ne pa v poskusu širjenja demokracije, ekonomske rasti in svobode v najrevnejših regijah sveta. Enako Colas in Saull (2006: 20): »ZDA so napadle in okupirale Irak⁸⁹, da bi zaščitile svoje politične cilje.«, ki menita, da lahko pride do konca imperialistične epizode ZDA, saj Busheva doktrina spodkopava povojne strukture ameriškega imperija in zmanjšuje njeno globalno politično moč, kljub retoriki o nevarnosti terorizma.

Retoriko Busheve administracije krivi tudi George Soros (2006: XXVI): »Amerika je padla v roke ekstremnih ideologov, ki jih vodita podpredsednik Dick Cheney in sekretar za obrambo Donald Rumsfeld⁹⁰, ki menita, da lahko uspešno manipulirata z resnico... Glavni problem je napačna retorika vojne proti terorizmu, ki je naredila velikansko škodo ugledu ZDA, čeprav se vojno proti terorizmu še vedno priznava kot normalen odziv na 11. september.«

G. W. Busha in njegovo administracijo Todd (2005: XXIV) označuje kot grobarje ameriškega imperija. Meni, da je prava vojna Amerike povezana z gospodarstvom in ne s terorizmom.

George Soros pa gre v svojem razmišljanju še dlje (2006: XXIII): »V moji prejšnji knjigi⁹¹ sem za zmote, ki prevladujejo v politiki ZDA v zadnjih letih, krivil Bushevo administracijo. Vojno proti terorju in invazijo na Irak sem označil kot napake, ki bodo

⁸⁹ Mnoge države, med njimi tudi Rusija ne odobravajo prisotnosti ZDA v Iraku: »Ruski predsednik Vladimir Putin je v odgovorih državljanom na nacionalni televiziji in radiju okrcal politiko ZDA do Iraka in Irana ter zahteval datum umika iz Iraka (RTV Slovenija, 2007)«.

⁹⁰ Donald Rumsfeld je bil sekretar ZDA za obrambo do 18.12.2006.

⁹¹ Knjiga ima naslov »The Bubble of American Supremacy« in je izšla leta 2004.

popravljene po naslednjih volitvah... Toda Bush je bil ponovno izvoljen... Sedaj ugotavljam, da je Amerika postala t.i. »feel-good« družba, ki se ne želi zavedati neprijetne resničnosti. Zato lahko Busheva administracija tako zavaja ljudstvo.« A tudi ta zgodba se počasi bliža koncu, v času pred novimi predsedniškimi volitvami v ZDA in v času, ko predsednik Bush vztrajno izgublja svojo podporo, je vedno več Američanov proti nadaljevanju vojne proti terorizmu, predvsem v tej obliki in obsegu, ki je bil zastavljena s strani predsednika Busha.

Kljub temu, da globalna vojna zoper terorizem ni bila dobljena in nič ne kaže da bo, so od 11. septembra 2001 v boju zoper mednarodni terorizem aktivno sodelovali številni dejavniki, umrlo je veliko ljudi (ocena števila mrtvih Iračanov se giblje med 80.000 in 150.000, v Iraku pa je do sedaj umrlo že 4.000 ameriških vojakov (RTV SLO, 2008)) in bilo je porabljenega veliko denarja, predvsem iz proračuna ZDA. Ta sklep potrjujejo objavljene analize več varnostnih agencij ZDA, vključno z »US National Intelligence Estimate on trends in global terrorism« (Hutchings v Bebler, 2006: 39). Pereč problem, ki ga navaja Bebler pa je, da je zelo verjetno, da se je v tem času povečalo skupno število potencialnih mednarodnih teroristov na Bližnjem in Srednjem vzhodu, v južni in jugovzhodni Aziji, v Ruski federaciji, na Kitajskem in drugod: »Po ocenah ameriških varnostnih služb se je medtem skupno število bojnikov in podpornikov Al Kaide več kot podvojilo (do ravni približno 50.000) (Koch v Bebler:2006: 39)«. Bebler (2006: 39) navaja tudi: »Pogostost in smrtonosnost terorističnih napadov se v svetovnih seštevkih nista zmanjšali, ampak sta v nekaterih žariščih močno narasli. Irak je šele po ameriško-britanskem napadu in zasedbi postal žarišče domačega nedržavnega in tudi mednarodnega terorizma. Zajetje in aretacija nekdanjega diktatorja Sadama Huseina nista zmanjšali pogostosti terorističnih napadov v Iraku in deklarirani največji sovražnik ZDA Osama bin Laden je še vedno na prostosti. Vojna zoper terorizem, ki jo je leta 2001 razglasila Busheva administracija, je po vsem sodeč ustvarila več mednarodnih teroristov, kot jih je bilo pred tem«. Poleg tega je tudi skupna cena vojne zoper terorizem in številnih dejavnosti, ki jih prikazujejo kot integralni del te vojne, neprimerno višja od neposredne škode, ki jo je mednarodni terorizem povzročil (Bebler, 2006: 40). Ostri kritiki vojne zoper terorizem tudi poudarjajo visoko politično ceno v obliki številnih

kršitev človekovih pravic in omejevanja demokratičnih svoboščin pod pretvezo protiterorističnega boja⁹².

Na primeru delovanja ZDA se je izkazalo, da vojaški pristop k reševanju teroristične grožnje z vojaškimi napadi in obveščevalnimi ali policijskimi operacijami ni vedno najbolj učinkovit. Prav tako je v Afganistanu zveza Nato prišla do spoznanja, da morajo biti ukrepi za zagotavljanje stabilnosti po svoji naravi celoviti in obsegati politična, gospodarska pa tudi vojaška sredstva, saj preprečitev novih terorističnih napadov zahteva usklajeno delovanje obveščevalnih in policijskih služb več držav. O'Hanlon (2007) tako meni: »Okrepljeno sodelovanje med zaveznicami bi lahko izboljšalo domovinsko varnost na obeh straneh Atlantika«.

Združene države so po mnenju številnih zaveznic naredile večjo napako, ko v začetku operacij proti Al Kaidi in talibanskemu režimu v Afganistanu niso bolj izkoristile zveze Nato. To je spodkopalo zaupanje v zavezništvo in voditeljem držav še bolj otežilo zagotavljanje dodatne pomoči Združenim državam (Nelson, 2004). Po mnenju Todda (2006) je predvsem invazija na Irak vplivala na padec ugleda zveze Nato, ki navaja, da se je zato zveza Nato prvič v času od svojega nastanka, odločila, da njeni najvišji nacionalni interesi ne vključujejo sodelovanja z ZDA.

Kljub temu pa je tudi po 11. septembru v marsikateri odločitvi zveze čutiti močan vpliv ZDA. V vezi s tem nasprotniki zveze Nato, kot npr. Alkalaj (2002) menijo: »Nato po 11. septembru 2001 ni izgubil neodvisnosti - ker nikoli ni bil neodvisen. Od same ustanovitve je bil le podaljšana roka ZDA, predvsem kot politični debatni klub, ki je vedno in povsod podprl zunanjepolitične strategije, oblikovane v Washingtonu. Po 11. septembru 2001 se ni nič spremenilo.«, podobno pa meni tudi Paillard (2005): »Zadnjih 15 let je Nato bolj ali manj poskušal postati svetovna varnostna organizacija, čeprav se v glavnem še vedno osredotoča na varovanje interesov ZDA in njihovih evropskih partneric«.

Temu nasprotujejo trditve kot so (The U.S. & NATO: An Alliance of Purpose, 2004): »Kot je generalni sekretar zveze Nato Jaap de Hoop Scheffer rekel, je Nato prostor, kjer Severna Amerika in Evropa skupaj razpravljata o najbolj resnih političnih vprašanjih. Nato je organizacija, kjer se države, ki imajo iste vrednote, dogovorijo za skupna dejanja,

⁹² Jackson v zvezi s tem meni (2005: 183) »Amerika in VB diskriminirata in zlorabljata človekove pravice, kot da je to nekaj običajnega in neizogibnega v protiterorističnem delovanju, vključno z zlorabo, mučenjem in vojnimi zločini.«

poleg tega pa je tudi platforma za najbolj učinkovito vojaško podporo za obrambo naše varnosti, naših vrednot in naših interesov, kadarkoli je potrebno, skupaj.«, ki navajajo, da je zveza Nato multilateralna organizacija, z enim skupnim interesom, na podlagi skupnih vrednot. To pa v praksi težko vzdrži, saj je zveza Nato mednarodna organizacija, kjer ima vsaka država svoje interese. Tako elemente unilateralizma v zvezi Nato vidi nekdanji slovenski obrambni minister dr. Franci Demšar (2008), ki navaja: »Izdatki Evrope za varnost so primerljivi z izdatki ZDA, medtem ko je bojna usposobljenost ZDA bistveno višja od Evropske. Iz tega izhaja pomembna prednost ZDA v mednarodni skupnosti – ZDA imajo večjo vojaško moč, poleg tega pa je njena prednost tudi gospodarska, saj ima enoten sistem, ki ga EU šele vzpostavlja. Ta dva elementa sta glavna osnova unilateralizma ZDA, ki je bil še posebej izrazit v času predsedovanja Busha mlajšega. A v tem času se je svet temeljito spremenil in sicer je EU postala bolj povezana, večja, z jasnejšimi cilji in tudi Kitajska in Rusija sta postali pomembni gospodarski in vojaški velesili, tako da se več ali manj bližamo večcentričnemu multilateralnemu sistemu svetovne ureditve«.

Vežano na zgornje ambasador ZDA v zvezi Nato Burns (2004) meni: »ZDA ostajajo obvezane zvezi Nato in učinkovitemu multilateralizmu, da bi dosegli skupne evropske in ameriške vizije za varno, mirno, demokratično in uspešno prihodnost. Ta spoštovana multilateralna organizacija ostaja vitalen večkontinentalen most, ki povezuje ZDA in Kanado z demokracijami v Evropi.«. Kljub takim uradnim stališčem, pa se, kadar je govora o zvezi Nato, običajno stavki začenjajo z (Burns, 2004): »ZDA in njene zaveznice« iz česar bi bilo moč sklepati na večji vpliv ZDA v zvezi Nato, oz. da so druge članice le zaveznice ZDA v zvezi Nato. Drug primer iz katerega je moč sklepati na prevladujoč vpliv ZDA v zvezi Nato je (Burns, 2004): »ZDA predlaga cilje za Nato, ki jih zveza mora doseči...Transformacija Nata in dolgotrajne misije bodo uspešne le, če bodo evropske zaveznice namenile obrambi več denarja. ZDA bodo porabile 400 milijard Ameriških dolarjev za obrambo to leto, preostalih 25 zaveznic pa bo skupaj porabilo za ta namen manj kot polovico od tega!«.

Ko sem vprašanje, ali ima ZDA kaj večji vpliv na zvezo Nato kot ostale članice, zastavila ge. Ross, ki je atašejka za tisk pri misiji ZDA v zvezi Nato (Ross, 2008), je odgovorila, da imajo glasovi članic v zvezi Nato enako težo in da mora biti za vse odločitve dosežen

konsenz. To potrjuje uradno politiko, da imajo ZDA v zvezi Nato pri odločanju enako moč kot ostale članice.

Vendar pa je iz deleža proračuna, ki ga ZDA namenjajo v skupni proračun zveze Nato, lahko sklepati, da imajo ZDA v zavezništvu odločujočo vlogo. Tako so namreč ZDA v letu 2000 namenile zvezi Nato 301.698 milijonov Ameriških dolarjev, kar je predstavljalo 63,6% celotnega proračuna zveze (Defence Expenditures of NATO Countries (1980-2000), 2001), v letu 2006 pa so ZDA v proračun zveze Nato prispevale 70,3% od skupnega 761.600 milijonov Ameriških dolarjev (DEFENCE BUDGETS - NATO COMPARISON (2006 FIGURES), 2007). Poleg tega je tudi sam odstotek bruto domačega proizvoda (BDP), ki ga ZDA namenjajo za obrambo, precej višji, kot odstotek preostalih držav v zvezi Nato. Tako so ZDA v letu 2000 (Defence expenditures of NATO countries as % of gross domestic product (1980-2000), 2001) v proračun zveze Nato prispevale 3,0%, medtem ko so evropske zaveznice prispevale v povprečju 2,1%. Po enajstem septembru pa se je ta odstotek, ki ga ZDA namenjajo obrambi še povečal. Tako so v letu 2007 ZDA v Nato prispevale 671.566 milijonov Ameriških dolarjev (Ross, 2008), kar predstavlja skoraj 4,9% njihovega BDP, ki je bil 13.860 bilijonov Ameriških dolarjev (Rank Order - GDP (purchasing power parity), 2008).

Glede zgornjega se torej strinjam z Demšarjem (2008), ki pravi: »V zvezi Nato imajo ZDA ključno in še vedno najpomembnejšo vlogo.«, kar pojasnjuje z dejstvom, da so ZDA »glavni financer in vojaško najmočnejša država v zvezi Nato«.

Glede protiteroristične dejavnosti zveze Nato pa Alkalaj (2002) trdi: »Na zahtevo ameriškega predsednika je Nato poslušno aktiviral 5. člen zavezniške pogodbe in razglasil, da je vsak sovražnik ZDA tudi sovražnik vseh članic Nata.« in »Zagovorniki zveze Nato ponavljajo ameriško propagando, češ da je bil napad na ZDA 11. septembra 2001 kar napad na civilizacijo in da je torej vojna proti terorizmu pravzaprav le obramba«. Med drugimi tudi izjava izvršnega direktorja Inštituta za analizo globalne varnosti v Washingtonu, predstavlja tak primer označevanja napadov (Luft, 2005): »Teroristi džihada so odločeni zrušiti gospodarstva Zahoda«.

Vendar pa so glede tega, kaj se je v Natu dogajalo po 11. septembru, mnenja deljena. Demšar (2008) navaja: »Večina meni, da je bil prvi odziv – napad na Afganistan – prava poteza, na katero se je zveza Nato relativno enotno odzvala. Druga poteza – napad na

Irak, pa je povzročila najverjetneje največji razkol v zgodovini zavezništva in je med drugim postavila pod vprašaj tudi obstoj samega Nata. Napad na Irak je imel tudi številne posledice, kot so »padec« Blaira itd.« in »Napad na Irak je za mnoge vprašljiv iz stališča, kaj sploh ima skupnega z bojem proti terorizmu. V naslednjem obdobju (ko bo izvoljen nov ameriški predsednik) pa bo najbrž potekala temeljita diskusija o tem delovanju in bo prišlo do novih odločitev glede protiterorističnega delovanja, saj se sedaj ne sprejema nobenih novih odločitev in je vse v luči čakanja, kaj bodo prinesle letošnje volitve v ZDA«.

Z gotovostjo torej lahko trdim, da se je zveza Nato podala v boj zoper mednarodni terorizem zaradi odločitve, da se v ta boj podajo ZDA, čeprav je protiteroristično delovanje ZDA sprožilo marsikatero kritiko. Zato se zavezništvo, ki mora delovati na podlagi soglasja, s to grožnjo sooča na svojevrsten način, ki je kombinacija različnih pristopov. Vpliv ZDA na zvezo Nato v protiterorističnem delovanju pa je kljub temu večji, kot je vpliv zveze Nato na ZDA. To je tako, ker so se ZDA po 11. septembru kljub aktiviranju 5. člena odločile, da bodo pri izgonu talibanov in Al Kaide iz Afganistana⁹³ delovale zunaj okvirov Nata⁹⁴. To je jasno nakazal Richard Armitage (Bebler, 2006: 42), takratni namestnik ameriškega zunanjega ministra, ko je nekaj dni po napadih 11. septembra na sedežu zveze Nato izjavil: »Sem nisem prišel, da bi vas za kar koli prosil«.

⁹³ Kljub odločitvi Washingtona, da gre v Afganistan bolj ali manj sam, pa je 14 od 19 članic leta 2001 prispevalo svoje sile za izgon talibanov in Al Kaide.

⁹⁴ Odločitev ZDA, da se odreče podpori zveze Nato, je odražala mnenje ZDA o učinkovitosti zavezništva v času kosovske krize leta 1999, takratnih omejenih protiterorističnih zmogljivostih zveze Nato in željo, da se izognejo bodočim političnim težavam, saj si Washington ni želel zvezati rok z iskanjem konsenza v Severnoatlantskem svetu, v primeru bodočih vojaških posredovanj, kot je bil denimo napad na Irak. Poleg tega pa tudi, čeprav so ZDA priznale, da je Evropa v obdobju po hladni vojni prišla zelo daleč, zavezništvo vsekakor ni bilo programirano za izvajanje protiterorističnih operacij v srednji Aziji.

10 PRIHODNJI RAZVOJ ZVEZE NATO IN PRIPOROČILA ZA NADALJNJO DELOVANJE NA PROTITERORISTIČNEM PODROČJU

Glede prihodnjega razvoja zveze Nato menim, da se zavezništvo počasi nagiba k »Natu razpršenega orodja« - kombinaciji mlačnega vodstva ZDA v Natu, srednje povezane Evrope in velikih razlik pri zaznavanju groženj⁹⁵, kljub temu da je vpliv ZDA v zvezi Nato še vedno zelo močan in zveza Nato pod vplivom ZDA zaznava grožnjo terorizma drugače ter se zato tudi podaja v boj zoper terorizem. EU pa je pri tem dejanju bolj zadržana, ker je odnos njenih članic do terorizma pred 11. septembrom zelo različen⁹⁶.

Za oblikovanje priporočil za nadaljnjo delovanje Nata na protiterorističnem področju, Nelson (2004) meni, da je potrebno najprej razmisliti o tem, kje je mesto Nata v obsežnem boju proti terorizmu, tako s strukturnega⁹⁷ kot tudi funkcionalnega⁹⁸ vidika.

⁹⁵ Možni scenariji razvoja zveze Nato do leta 2025 (Stephan De Spiegeleire in Rem Korteweg, 2006):

- Nato »močnega orodja« (močno vodstvo ZDA v Natu, močno skupaj opredeljeno zaznavanje varnosti in relativno šibka in razdrobljena Evropa);
- Nato »skupnega partnerstva« (kombinacija močnega sodelovanja ZDA v Natu, povezane/močne Evrope in skupnega zaznavanja groženj);
- Nato »razpršenega orodja« (kombinacija mlačnega vodstva ZDA v Natu, srednje povezane Evrope in velikih razlik pri zaznavanju groženj);
- Nato »vračanja k ESDI« (kombinacija precej povezane Evrope, omejene ameriške zavezanosti Natu in nizke stopnje skupnega zaznavanja groženj);
- Nato »kluba starih prijateljev« (kombinacija popolne nezavezanosti ZDA Natu, razdrobljene ali povezane Evrope in skupnega ali različnega zaznavanja groženj).

⁹⁶ Vlade vplivnih zahodnih demokratičnih držav zelo dolgo niso imele in še danes nimajo enotnega odnosa do terorizma. Pri ocenjevanju terorističnih pojavov so zato uporabljale dvojna in celo trojna merila. Stališča zahodnih vlad so se gibala v razponu od toleriranja domačih protikomunističnih ekstremistov, ki so redno ali občasno uporabljali teror, odobravanja državnega ali poldržavnega desničarskega terorizma zahodnih avtoritarnih režimov (med članicami zveze Nato so Portugalska, Grčija in Turčija doživele obdobja diktatur) ter v prozahodnih avtoritarnih režimih v Latinski Ameriki, Afriki, Aziji in na Bližnjem Vzhodu, vse do občasnega naročanja svojim varnostnim službam, da uporabljajo terorizmu sorodne metode (npr. francoski bombni napad na plovilo Greenpeacea na Novi Zelandiji, atentati, ugrabitve itd.). Nekatere zahodne vlade so tajno ponudile tudi finančno, logistično pomoč, dovoljevale in pospeševale dobave sodobnih komunikacijskih in eksplozivnih sredstev, izstrelkov in drugega orožja organizacijam in gibanjem, ki so se bojevala zoper levičarske režime v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji, pa čeprav so le-ti uporabljali tudi metode bombnih napadov in umorov. Med najbolj razvpitimi koristniki posredne zahodne podpore sta bila Osama bin Laden in njegova skupina islamističnih skrajnežev v Afganistanu in Pakistanu (Bebler, 2006: 28, 29).

⁹⁷ Strukturni vidik: glavno odgovornost za boj proti terorizmu nosijo posamezne države, saj je terorizem lokalni pojav; večina sodelovanja med vladami mora potekati na dvostranski ravni, še posebej med organi pregona in obveščevalnimi službami.

Da bi zveza Nato uspešno izvajala svoje poslanstvo pri zagotavljanju varnosti svojih članic in na širšem mednarodnem okolju v prihodnje, Grizold (2006) navaja tri področja, ki so že nekaj časa predmet razprav med članicami. Prvo področje se nanaša na vedno večjo potrebo po sodelovanju z drugimi mednarodnimi akterji na operativnem področju, tudi že na stopnji priprav in načrtovanja delovanja⁹⁹. Drugo pomembno področje je širjenje partnerstva in sodelovanja z državami v evroatlantskem območju in zunaj njega¹⁰⁰. Tretje predlagano področje pa so institucionalni odnosi med zvezo Nato in EU na področju razvijanja zmogljivosti¹⁰¹.

Čeprav politične smernice zveze Nato pravijo, da je bolj zaželeno odvracati ali preprečevati teroristična dejanja kot pa se ukvarjati z njihovimi posledicami, pa ni nobenih trdnih podlag za preventivne vojaške operacije zavezništva. Tako je za vsako

⁹⁸ Funkcionalni vidik: Zveza Nato je boj proti terorizmu določila kot izjemno pomembno prednostno nalogo in oblikovala konsenz o naravi problema ter o ustreznem odzivanju. Zaradi teh in podobnih prizadevanj drugih institucij danes ni več sprejemljivo, da neka država dopušča delovanje teroristov, ki jih včasih opravičuje kot »borce za svobodo«, v zameno za to, da teroristi ne povzročajo težav na njenem ozemlju.

⁹⁹ Stopnja priprav je neločljivo povezana s poskusi, da bi okrepili politično vlogo zveze Nato kot glavnega foruma za strateško raven razprav: »Če naj zavezništvo zadrži svoj vpliv na širše strateško okolje, mora vzdrževati svoje vojaške zmogljivosti, a razviti tudi močnejšo politično identiteto (Rühle v Grizold, 2006)«. Ker zveza Nato na območjih konfliktov vedno bolj sodeluje z drugimi akterji, bi stalna institucionalna razprava odpravila nekaj neznanih parametrov in dala odločevalcem večjo gotovost.

¹⁰⁰ Zdaj je partnerskih držav dvajset (Albanija, Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belorusija, Finska, Gruzija, Hrvaška, Irska, Kazahstan, Kirgizija, Moldavija, Makedonija, Rusija, Švedska, Švica, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina, Uzbekistan), pri čemer se o nekaterih (med njimi sta Hrvaška in Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija) zdaj razpravlja kot o možnih kandidatkah za članstvo (Grizold, 2006). V zadnjem času pa so v središču pozornosti države Sredozemskega dialoga (Egipt, Izrael, Mavretanija, Maroko, Tunizija, Jordanija in Alžirija) in članice Istanbulske pobude za sodelovanje (Bahrajn, Kuvajt, Oman, Katar, Savdska Arabija in Združeni arabski emirati, vse članice Zalivskega sveta za sodelovanje), kot del poskusa, da bi povečali varnost in stabilnost v regiji s pomočjo sodelovanja na področju obrambe. Posebno pozornost posvečajo reformi obrambe, obrambnemu proračunu, načrtovanju obrambe in civilno-vojaškemu razmerjem, spodbujajo sodelovanje med vojskami, sodelovanje v izbranih vajah ter s tem povezanim šolanjem in urjenjem.

¹⁰¹ Obe organizaciji imata 19 skupnih članic, vendar celotnih možnosti za sodelovanje ne izrabita zaradi političnih nesoglasij glede osnovnega cilja obeh organizacij na področju varnostne politike in obrambe. Medtem ko nekatere članice nimajo težav s spremembo v zaznavanju varnosti znotraj zveze Nato in z njegovo vedno večjo vlogo, ki presega strogo vojaške vidike, bi si druge države članice želele, da ostane zavezništvo omejeno le na te: »Nato in EU morata zato razviti strateško partnerstvo, ki bo preseglo zgolj sodelovanje na Balkanu in zajelo celotni razpon modernih varnostnih izzivov (Rühle v Grizold, 2006)«. To ne bi pomenilo samo, da bi EU lahko uporabila vojaške zmogljivosti zveze Nato, kakor velja zdaj na podlagi Berlinskega sporazuma, ampak tudi, da bi zveza Nato lahko uporabil civilne zmogljivosti EU, ki so potrebne pri boju zoper terorizem, še posebno na stopnji stabilizacije in obnove po konfliktu (Grizold, 2006).

neposredno operacijo zavezništva proti teroristom ali tistim, ki jih ščitijo, potrebna predhodna privolitev vseh držav članic. Zveza Nato je torej najbolj primerna za vlogo koordinatorja skozi daljše časovno obdobje, na primer pri preventivnih ukrepih, obvladovanju posledic, operacijah za povečevanje stabilnosti, nadzoru nad zračnimi in pomorskimi potmi ter krepitvi nacionalnih zmogljivosti šibkejših članic. Zavezništvo lahko tako igra ključno vlogo pri oblikovanju strategij, doktrin, zgodnjem opozarjanju in usposabljanju za boj proti terorizmu za primere, ko bi bila potrebna uporaba vojaške sile. S tem v vezi Rafael L. Bardají meni (2006): »Zavezništvo bi moralo v boju proti današnji teroristični grožnji igrati podobno vlogo, kot jo je igralo v času hladne vojne proti sovjetski grožnji.«, drugi pa so mnenja, da zveza Nato nima ustreznih vzvodov za uspešen boj zoper mednarodni terorizem: »Zavezništvo ne more igrati osrednje vloge v boju zoper terorizem, lahko pa konstruktivno pripomore (Bebler, 2004/2005: 159).« in »Na tem področju je lahko EU veliko bolj uspešna, saj Nato nima ustreznih vzvodov za to, da postane resnično učinkovita protiteroristična organizacija (Keohane, 2006)«.

Zavedati pa se je potrebno tudi, da je zavezništvo ranljivo, ker je veliko in odprto družbo enostavno nemogoče ubraniti pred vsemi mogočimi vrstami terorizma. Nekaterih posebnih ukrepov (kot so izredno strogi varnostni ukrepi v okolici jedrskih elektrarn) ni mogoče razširiti na vse morebitne tarče napadov. Zelo pomembno je zavarovati objekte, kjer bi morebitni teroristični napadi povzročili veliko število žrtev, intenzivno pa se je potrebno posvetiti tudi preprečevanju napadov, ki bi sicer povzročili malo žrtev, a bi ustvarili ogromne gospodarske pretrese. Kljub določenemu napredku nekatere pomanjkljivosti tako še ostajajo, npr. ranljivost za biološki napad. Vendar pa z osredotočanjem na najhujše možne napade članice zveze Nato lahko določijo prednostne naloge in dosežejo nadaljnji napredek pri svoji zaščiti¹⁰² (O'Hanlon, 2007).

¹⁰² Predlogi za zaščito pred terorističnimi napadi (D'Arcy, O'Hanlon, Orszag, Shapiro in Steinberg v O'Hanlon, 2007):

- oblikovanje spodbud za zasebni sektor, da se bo bolj učinkovito zaščetil, kar zlasti velja za kemično industrijo in visoke gradnje;
- razvoj boljšega in strožjega varnostnega sistema za tovarne kontejnerje;
- obsežna razširitev pregledov tovora na letalih;
- oblikovanje nacionalnih standardov za vozniška dovoljenja in potne liste z biometričnimi podatki,
- spodbujanje policije v večjih mestih, da ustanovi namenske celice za boj proti terorizmu, kot je to storil New York;

Glede omejitev sposobnosti za protiteroristično delovanje se pridružujem mnenju prof. Beblerja (2006: 35), ki navaja, da je med objektivnimi potrebami učinkovitega boja zoper mednarodni terorizem ter organiziranostjo mednarodne skupnosti zelo velik razkorak¹⁰³. Ovire zveze Nato, ki omogočajo ta razkorak so (Bebler, 2006: 36, 37): sestava članic¹⁰⁴, ustroj in organizacijske značilnosti¹⁰⁵, miselnost¹⁰⁶ in omejena sredstva ter zmogljivosti, kar se nanaša na omejeno uporabo vojaške sile za učinkovit boj zoper terorizem. Tako Wilkinson (v Bebler, 2006:40) meni: »Prevelik poudarek na vojaških operacijah ter groba množična uporaba težke oborožitve na območjih s civilnim prebivalstvom sta huda strateška zmeta«.

Osebo menim enako kot Bebler (2006: 41), da bi v boju zoper terorizem morale glavno vlogo imeti civilne strukture (obveščevalne službe, pravosodni organi, carinske in diplomatske službe, civilna zaščita in službe za reševanje, zdravstvena služba itd.), policijske sile (obmejna in finančna policija) in polvojaške (orožniške enote in obalna straža) strukture. Za bolj učinkovito delovanje mednarodne skupnosti zoper to grožnjo bi bila tudi potrebna drugačna, tej nalogi bolj prilagojena organiziranost tako na globalni ravni kot na ravni suverenih držav.

-
- prehod na naslednji korak pri uporabi informacijske tehnologije v boju proti terorizmu z oblikovanjem iskalnih zmogljivosti, s katerimi bi lahko iskali povezave po različnih policijskih in obveščevalnih podatkovnih bazah;
 - proučitev, kako članice Nata lahko razvijejo zmogljivosti za hitro proizvodnjo cepiv in protistrupov.

¹⁰³ Članek se nanaša na značilnosti zveze Nato in Evropske unije.

¹⁰⁴ Poglavitna merila za sprejem v članstvo (zemljepisna, politična in ekonomska) so irelevantna z vidika učinkovitega protiterorističnega boja. Tudi ključni členi Washingtonskega sporazuma niso prilagojeni tej nalogi, saj se v svojem delovanju sodobne mednarodne teroristične organizacije ne ozirajo na državne in regionalne meje. Operacije zveze Nato zunaj območja, določenega v 6. členu Washingtonskega sporazuma, t.i. »out-of-area«, so na pravno šibkih temeljih, kadar gre za delovanje v oddaljenih azijskih in afriških državah, ki ne ogrožajo nobene članice. To še posebej velja za preventivne vojaške operacije, za katere v zavezništvu ni dogovorjenih postopkov.

¹⁰⁵ Zveza Nato ima več kot tristo različnih pomožnih teles, ki uporabljajo zapletene postopke obravnavanja in sprejemanja odločitev. Zato mu manjka potrebna hitrost ob sprejemanju odločitev in njihovem izvajanju.

¹⁰⁶ Zavezništvo se še vedno ni povsem poslovilo od miselnosti iz časov hladne vojne, kar mu otežuje, da bi se učinkovito soočilo z izzivom sodobnega mednarodnega terorizma (Bensahel v Bebler, 2006: 36).

Za učinkovit boj zoper sodobni, tehnološko razvit mednarodni terorizem bi bile tako potrebne radikalne spremembe v sestavi državnih varnostnih struktur: morali bi povezati pravosodne in policijske strukture na svetovni ravni, organizirati sodelovanje na področjih financ, civilnega letalstva, znotraj zasebnega sektorja gospodarstva ter med njim in javnim sektorjem. Vezano na zgornje pa Bebler (2006: 42) meni: »Glede na to, da bi omenjene prilagoditve terjale radikalne posege v strukturo sedanjih državnih varnostnih sistemov in oboroženih sil, bi bilo nestvarno pričakovati, da bo do njih prišlo v doglednem času. Zaradi systemske in institucionalne inercije ter številnih interesov, ki bi jih take spremembe prizadele, lahko pričakujemo le delno in postopno prilagajanje varnostnih sistemov pojavu novih varnostnih groženj, vključno z mednarodnim terorizmom«.

Ne glede na to, pa lahko Nato, Evropska unija, Združeni narodi in OVSE igrajo pomembne koordinacijske in integracijske vloge pri podpiranju primarnih prizadevanj za boj proti terorizmu. Ključ do uspeha je usklajevanje teh prizadevanj in izogibanje nepotrebnemu podvajanju. Menim, da je za učinkovit boj najbolj pomembna izmenjava informacij o teroristih, znanja in izkušenj med vsemi akterji, ki delujejo na tem področju. V primeru odločitve za protiteroristično operacijo, bi torej moralo biti najprej organizirano posvetovanje, širša razprava in izmenjava vseh obstoječih informacij, ki bi bile kakorkoli v povezavi z nameravanim delovanjem, slediti pa bi ji morala skupna operacija, ki bi vsebovala celovit razpon nalog, vključujoč specializirana telesa za posamezna področja. Ob temu pa menim tudi, da bi se mednarodna skupnost morala osredotočiti predvsem na nevojaške instrumente zoperstavljanja tej grožnji, saj se je že izkazalo da prevladujoči vojaški instrumenti niso prinesli pričakovanega učinka. Najpomembnejše je torej usklajeno protiteroristično delovanje na podlagi konsenza, ki bi ga povezovala močna koordinacija. Zveza Nato bi torej morala še bolj poglobiti svoje sodelovanje na protiterorističnem (in ostalih) področjih in tako bi lahko tudi prevzela nalogo koordinatorja protiterorističnih aktivnosti in postala osrednji forum za izmenjavo mnenj in informacij.

11 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Terorizem predstavlja v sodobnem svetu eno izmed ključnih groženj nacionalni in mednarodni varnosti. Prelomnica v zaznavanju teroristične grožnje, ki jo predstavlja 11. september 2001, je zelo pomembno vplivala tudi na zvezo Nato. Po 11. septembru je zveza Nato dosegla konsenz o resni naravi te grožnje in o dejstvu, da terorizem ne pozna meja in zoperstavljanje terorizmu postavlja med svoje prioritete.

Mednarodni terorizem se postopoma pričenja obravnavati kot celota, medtem ko se je v preteklosti obravnaval kot vrsto nepovezanih nacionalnih pojavov. Poleg tega pa je razlog, da se zveza Nato s terorizmom do 11. septembra pravzaprav ni ukvarjala, treba iskati v sami Severnoatlantski pogodbi, ki je kot edino grožnjo miru in varnosti omenja le oborožen napad. Identificiranje groženj v Severnoatlantski pogodbi je odraz takratnega razmišljanja, saj je zveza Nato leta 1949 nastala zaradi bojazni pred sovjetsko vojaško grožnjo. Šele na Washingtonskem vrhu leta 1999 je bil terorizem prepoznani kot resna grožnja miru, varnosti in stabilnosti. V strateškem konceptu iz leta 1999 je zapisano, da lahko varnost zavezništva ogrozijo grožnje širšega obsega kot so: terorizem, sabotaze, organizirani kriminal, pomanjkanje naravnih bogastev in nekontrolirano gibanje velikega števila prebivalstva, predvsem kot posledica oboroženih konfliktov. Tako so od Washingtonskega vrha dalje članice zveze Nato na srečanjih obsojale terorizem v vseh oblikah in izražale zaskrbljenost nad njegovimi pojavi.

Prelomnico v zaznavanju teroristične grožnje pa so za zvezo Nato in celotno mednarodno skupnost pomenili napadi 11. septembra 2001. Takoj 12. septembra je bila prvič sprejeta odločitev o aktiviranju 5. člena Washingtonske pogodbe, ki obvezuje vse države članice, da obravnavajo napad na katerokoli izmed njih kot napad na vse in določa, da so v primeru napada vse članice dolžne priskočiti na pomoč napadeni državi, vključno z uporabo oborožene sile.

Po 11. septembru 2001 je zveza Nato začela terorizem obravnavati kot eno največjih groženj 21. stoletja. 4. oktobra 2001 so zaveznice v okviru izvajanja 5. člena Washingtonske pogodbe sprejele osem ukrepov za boj proti terorizmu, ki so med drugim vključevali tudi odločitev o pripravljenosti za aktiviranje operacije Active Endeavour

(traja od oktobra 2001 dalje) in operacije Eagle Assist (trajala je od oktobra 2001 do maja 2002).

Na vrhu v Pragi leta 2002 je bila nadalje posebna pozornost namenjena izboljšanju zmogljivosti (angl. Prague Capabilities Commitment – PCC) in reformi poveljniške strukture. Poleg tega je bila potrjena odločitev o ustanovitvi Sil za hitro posredovanje (angl. NATO Response Force - NRF), potrjen pa je bil tudi Vojaški koncept obrambe proti terorizmu.

Nadalje je bila na vrhu v Istanbulu junija 2004 sprejeta podpora Programu za obrambo proti terorizmu in povečan paket meril za boj zoper terorizem, za okrepitev prispevka zveze v boju proti terorizmu. Tudi na vrhu v Rigi novembra 2006 so med prioritetami za naslednjih 15 let izpostavili boj zoper terorizem in podprli Celovite politične usmeritve, ki med drugim opisujejo grožnje terorizma in širjenja orožja za množično uničevanje. Poleg tega je Partnerski akcijski načrt proti terorizmu vsako leto revidiran.

Zveza Nato je svoja protiteroristična prizadevanja tudi operativno podprl in sicer najprej z operacijo Eagle Assist in operacijo Active Endeavour. Sledila je operacija v Afganistanu - ISAF, ko je zveza Nato aprila 2003 prevzela odgovornost za varovanje prestolnice Kabul, kasneje pa se je razširila tudi na širše področje. Nadalje je bila, na prošnjo prehodnega iraškega ministrskega predsednika, na vrhu v Istanbulu sprejeta odločitev, da bo Nato v skladu z resolucijo OZN 1546 ponudil pomoč pri urjenju iraških varnostnih sil (angl. Nato Training Mission – Iraq oz. NTM – I). Poleg tega pa so tudi operacije, ki jih je zveza Nato v času po 11. septembru izvajala na območju Balkana dobile dodatno protiteroristično vlogo.

Ker pa je sodobni terorizem transnacionalna grožnja, je poglobljeno meddržavno in mednarodno sodelovanje postalo nujno potrebno. Tako je zveza Nato poglobila svoje sodelovanje s tretjimi državami (z Rusijo, z Ukrajino, z državami Sredozemskega dialoga in z drugimi) ter z ostalimi mednarodnimi organizacijami, med katerimi je poudarek na sodelovanju z EU, OZN in OVSE. Sodelovanje je pogoj za učinkovito protiteroristično delovanje, kljub temu, pa je težko doseči konsenz glede vseh odločitev. Zato so se ZDA odločile, da bodo svojo protiteroristično aktivnost pričele izvajati zunaj okvirov zveze Nato. Zaradi različnih razlogov so se ZDA podale v vojno zoper terorizem in čeprav je

bil prvi odziv javnosti naklonilen, je napad na Irak sprožil številne polemike in dileme, ki so razklale svetovno javnost in tudi zvezo Nato.

Prvo hipotezo, ki se glasi: »Preoblikovanje zveze Nato je bilo nujno za utemeljitev relevantnosti njenega obstoja in za prilagoditev grožnjam v sodobnem varnostnem okolju, kot je mednarodni terorizem.«, potrjujem, saj se je kljub pomislekom zveza Nato odločila, da bo nadaljevala s svojim delovanjem in da se bo v ta namen novemu okolju ustrezno prilagodila. In čeprav je postala beseda »preoblikovanje« moderna šele v zadnjih letih, se Nato sooča s potrebo po »preoblikovanju« že vse od razpada Sovjetske zveze. Vse odtlej je zavezništvo vedno znova poslušalo svarila, da če se ne bo znalo prilagoditi, bo tvegalo tako svoj pomen kot tudi svojo sposobnost obstoja. Po koncu hladne vojne, ko je izginila nevarnost, zaradi katere je bila zveza Nato ustanovljena, se je torej pričelo preoblikovanje, ki je po terorističnih napadih 11. septembra postalo še posebej intenzivno, saj se je izkazalo, da je zveza Nato nepripravljena na zoperstavljanje sodobnim varnostnim izzivom. Kljub mnogim spremembam pa ima notranji ustroj zveze Nato še vedno značilnosti iz obdobja hladne vojne, kar se, med drugim, kaže v prevelikem številu in dejavnostih odborov in pododborov, ki bi jih lahko v tako zelo spremenjenem varnostnem okolju močno zmanjšali, na drugi strani pa bi bilo potrebno okrepiti organe, ki bi se bolj intenzivno ukvarjali s sodobnimi varnostnimi izzivi, vključno s terorizmom. Osebnostno menim, da je preoblikovanje zveze Nato dolgotrajen proces, ki mora potekati ves čas njenega obstoja, da bo zavezništvo ostalo relevantno v spreminjajočem se varnostnem okolju.

Drugo hipotezo: »Od 11. septembra 2001 je bil skorajda sleherni vidik dela znotraj Nata obravnavan tudi v luči teroristične grožnje, saj je le-ta vplivala na oblikovanje politik, konceptov, zmogljivosti in partnerstev.« lahko sprejemem, saj so že, dan po napadih 11. septembra države članice, skupaj z državami partnericami, obsodile napade in ZDA obljubile pomoč v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe. Kasnejši ukrepi zavezništva so neposredno ali posredno povezani z bojem proti terorizmu. Med neposredne lahko štejemo sprejem osmih ukrepov v boju zoper terorizem leta 2002 in posledično uporabo sredstev zveze Nato v protiterorističnem boju v operacijah Eagle Assist in Active Endeavour ter odločitve, sprejete na vrhu v Pragi: ustanovitev Sil za

hitro posredovanje, preoblikovanje vojaških poveljstev, Praške zaveze za doseganje zmogljivosti in obramba pred novimi grožnjami. Boj proti terorizmu je tudi ena od najpomembnejših tem v odnosih znotraj Evroatlantskega partnerskega sveta in v odnosih z Rusijo, Ukrajino, državami Sredozemskega dialoga, EU, OZN in OVSE. Posredno je teroristični napad 11. septembra 2001 vplival tudi na odločitev zavezništva, da prestopi svoje območje delovanja in prevzame mirovno operacijo v Afganistanu ter pomaga pri urejanju razmer v Iraku.

Tretjo hipotezo: »Operacije zveze Nato so se po 11. septembru razširile tudi izven območja članic in prevzele nove naloge, med drugim tudi boj zoper mednarodni terorizem.« le delno potrjujem, saj je zavezništvo začelo delovati izven svojega območja že leta 1995 z operacijo Načrtna sila na Balkanu, res pa je, da je zavezništvo z operacijami po 11. septembru daleč preseglo meje svojega delovanja tudi na območja, ki ne ogrožajo neposredno ozemlja držav članic.

Mojo trditev potrjujejo dejstva, da je bil premik od pristopa, ki je temeljil na grožnji (iz obdobja hladne vojne), do pristopa na podlagi učinkov (z nestatičnimi silami, ki jih je mogoče uporabiti in ohranjati) postopen, sprožil pa ga je večinoma nov razvoj sil kot odziv na nove vrste groženj in konfliktov. Tako je operacija Načrtna sila (angl. Deliberate Force) v Bosni in Hercegovini leta 1995 pomenila tudi pričetek delovanja »zunaj območja«. Operacija Načrtna sila je bila tako začetek novega obdobja za zvezo Nato in je vzpostavila temelje za veliko večji razpon operacij po 11. septembru 2001, ki ne sodijo v 5. člen Severnoatlantske pogodbe in presegajo vzdrževanje lastne kolektivne obrambe, kot so boj proti mednarodnemu terorizmu, preprečevanje širjenja orožja za množično uničevanje, prispevanje k demokratizaciji širšega Bližnjega vzhoda, usposabljanje iraških varnostnih sil in podpiranje operacij Afriške unije za ohranjanje miru v Darfurju.

Četrto hipotezo: »Uspešnost Nata v protiterorističnem delovanju in tudi pri zagotavljanju varnosti svojih članic ter stabilnosti v širšem mednarodnem okolju je v veliki meri odvisna od sodelovanja zveze z državami nečlanicami in drugimi mednarodnimi organizacijami.« lahko prav tako sprejemem, saj se je izkazalo, da je poglobljeno sodelovanje najpomembnejši instrument za zoperstavljanje sodobnemu mednarodnemu terorizmu, katerega nujnost je še posebej izpostavljena pri operativnem delovanju, npr. v Iraku, v Afganistanu, v Sredozemlju itd. Sodelovanje pa je tudi nepogrešljivo na področju

preprečevanja terorističnih aktivnosti in na področju zmanjšanja ranljivosti držav za teroristične napade.

Uspešno soočenje z mednarodnim terorizmom je torej mogoče le z združevanjem številnih pristopov in sredstev, boj proti terorizmu pa zahteva sodelovanje obveščevalnih, političnih in vojaških struktur, meddržavno, mednarodno in regijsko sodelovanje ter tesnejše sodelovanje na makroekonomskem, finančnem in socialnem področju. Kljub dosedanemu napredku v sodelovanju na protiterorističnem področju, pa je še veliko prostora za več dialoga in usklajevanja. Še bolj poglobljeno sodelovanje zveze Nato s tretjimi državami in z drugimi mednarodnimi organizacijami bi omogočilo učinkovitejšo izrabo virov in specializacijo posameznih držav ali organizacij za posamezna področja. Pri vsem tem sodelovanju pa se pojavi potreba po učinkoviti koordinaciji vseh aktivnosti in o tem bi lahko zveza Nato premislila kot o svoji bodoči nalogi.

Zadnjo hipotezo, ki se glasi: »Na protiteroristično delovanje zveze Nato so v veliki meri vplivale tudi odločitve ZDA, da se podajo v vojno zoper terorizem«, lahko skoraj v celoti podprem, saj obstaja tradicionalni vpliv ZDA na zvezo Nato, ki izhaja iz dejstva, da so ZDA vojaško najmočnejša država v zvezi Nato in da evropske zaveznice skupaj namenjajo obrambi manj kot polovico denarja, kot ga za ta namen porabijo ZDA. Kljub temu, ta vpliv na protiteroristično delovanje zveze Nato ni odločilen, ker imajo mnoge druge članice na terorizem drugačen pogled. ZDA se v boju proti terorizmu poslužujejo drugačnih metod in so šle veliko dlje kot je bila zveza Nato pripravljena iti – v vojno proti terorizmu. Zato zveza Nato, kjer se odločitve sprejemajo na podlagi konsenza, ni sledil ZDA pri tako radikalnih odločitvah, je pa sprejela vrsto obvez in odločitev, ter svoja protiteroristična prizadevanja tudi operativno podprla. Zveza Nato se je torej odločila, da se bo poslužila bolj zmerne pristopa, zaradi ogromnih razlik v dojemanju teroristične grožnje med ZDA in ostalimi članicami Nata in mnogih kritik na račun vojne zoper terorizem.

Čeprav menim, da je zveza Nato naredila nekaj pomembnih korakov v smeri učinkovitega zoperstavljanja mednarodni teroristični grožnji, magistrsko delo zaključujem z mnenjem, da visoka prilagodljivost mednarodne teroristične grožnje zahteva pomembne dolgoročne in neomajne napore na socialnem, ekonomskem, zakonodajnem, sodnem in ostalih področjih, saj imajo vojaška sredstva lahko le omejene, kratkoročne ali celo negativne učinke. Številnim mednarodnim mehanizmom zoperstavljanja terorističnemu ogrožanju se pridružuje tudi zveza Nato, ki je v boju zoper terorizem lahko koristna in lahko kot »čezatlantski most« veliko doprinese. Vendar pa kljub vsemu temu, sodobnega mednarodnega terorizma, zaradi njegove kompleksne, transnacionalne in značilno asimetrične narave in svojih lastnih omejitev, brez sodelovanja z ostalimi državami in organizacijami, ne more uspešno omejiti. Zveza Nato torej lahko največ prispeva tako, da deluje kot osrednja točka za izmenjavo informacij in zmogljivosti, kjer lahko posamezne zaveznice zveze Nato, tretje države in druge mednarodne organizacije predstavijo in usklajujejo svoje specializirane prispevke.

12 LITERATURA

12.1 PISNI VIRI

SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE:

1. Bebler, Anton ur. (2005): *Sodobno vojaštvo in družba*. FDV, Ljubljana.
2. Chomsky, Noam (2006): *Prevlada ali preživetje*. Sanje, Ljubljana.
3. Chomsky, Noam (2005): *911 / Enajsti september*. Sanje, Ljubljana.
4. Clarke, Richard A. (2004): *Against all enemies : inside America's war on Terror*. : Free Press, New York.
5. Colás, Alejandro ur., Richard Saull ur. (2006): *The war on terror and the American 'empire' after the Cold War*. Routledge, London, New York.
6. Coker, Christopher (2002): *Globalisation and insecurity in the twenty-first century: NATO and the management of risk*. Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies, Oxford, New York.
7. Fallaci, Oriana (2005): *Apokalipsa*. Učila International, Tržič.
8. Fossati, Marco (2005): *Terorizem in teroristi*. Sophia, Ljubljana.
9. Frost, Robin M. (2005): *Nuclear terrorism after 9/11*. Routledge, New York.
10. Grizold, Anton, Bogomil Ferfila (2000): *Varnostne politike vesil*. FDV, Ljubljana.
11. Grizold, Anton ur. (2003): *Security and Cooperation in Southeastern Europe*. FDV, Ljubljana.
12. Grizold, Anton, Lidija Čehulić (2006): *Međunarodna sigurnost i NATO u novom svjetskom poretku*. Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
13. Hough, Peter (2004): *Understanding global security*. Routledge, London, New York.
14. Jackson, Richard (2005): *Writing the war on terrorism : language, politics and counter-terrorism*. Manchester University Press, Manchester, New York.

15. Jacoby, Wade (2004): *The enlargement of the European Union and NATO: ordering from the menu in Central Europe*. Cambridge University Press, Cambridge, New York.
16. James, Paul (2006): *Globalism, nationalism, tribalism : bringing theory back in*. Sage, London.
17. Junaid, Shahwar (2005): *Terrorism and global power systems*. Oxford University Press, Oxford, New York.
18. Laqueur, Walter (2004): *No end to war : terrorism in the twenty-first Century*. Continuum, New York, London.
19. Kaplan S. Lawrence (2004): *NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance*. Praeger, Westport.
20. Malik, Aftab Ahmad ur. (2005): *With god on our side : politics & theology of the war on terrorism*. 2nd ed., Amal, Bristol.
21. Mazlish, Bruce ur., Akira Iriye ur. (2005): *The global history reader*. Routledge, New York, London.
22. Meyssan, Thierry (2003): *Velika laž : 11. september*. Orbis, Ljubljana.
23. Moens, Alexander ur., Lenard J. Cohen ur., Allen Gregory Sens ur. (2003): *NATO and European security : alliance politics from the end of the Cold War to the age of terrorism*. Praeger, Westport (Conn.), London.
24. Moore, Michael (2004): *The official Fahrenheit 9/11 reader*. Penguin, London.
25. NATO (2001): *Priročnik o zvezi NATO*. NATO, Bruselj.
26. NATO 1 (2004): *NATO v 21. stoletju*. NATO, Bruselj.
27. NATO 2 (2004): *Preoblikovani NATO*. NATO, Bruselj.
28. NATO 3 (2004): *Enhancing security and extending stability through NATO enlargement*. Bruselj, NATO, Brussels.
29. NATO 1 (2006): *NATO Response Force*. NATO, Bruselj.
30. NATO 2 (2006): *Active Endeavour*. NATO, Bruselj.
31. NATO 3 (2006): *Response to terrorism*. NATO, Bruselj.
32. NATO 4 (2006): *NATO handbook*. NATO, Brussels.
33. Pettiford, Lloyd, David Harding (2005): *Terorizem : nova svetovna vojna*. Mladinska knjiga, Ljubljana.

34. Prezelj, Iztok (2004): Sistem kriznega menedžmenta v sodobni državi: doktorska disertacija. Grizold, Anton – mentor, Ljubljana.
35. Prezelj, Iztok (2005): Nacionalni sistemi kriznega menedžmenta. FDV, Ljubljana.
36. Primorac, Igor ur. (2005): Terorizem : filozofska vprašanja. 1. izd., Krtina, Ljubljana.
37. Pugh, Michael Charles ur., Waheguru Pal Singh Sidhu ur. (2004): The United Nations & regional security : Europe and beyond. Boulder, Lynne Rienner Publishers.
38. Ross, Daniel Joseph (2004): Violent democracy. Cambridge University Press, Cambridge, New York.
39. Rupel, Dimitrij (2004): Prevzem zgodbe o uspehu. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
40. Sarat, Austin ur. (2005): Dissent in dangerous times. University of Michigan Press, Ann Arbor.
41. Saverieux, Paul (2007): Celovite politične usmeritve: pregled. Revija Nato (2007): Pogled na Rigo.
42. Silke, Andrew ur., Bruce Hoffman (2004): Research on terrorism : trends, achievements. F. Cass, London, Portland.
43. Soros, George (2006): The age of fallibility : the consequences of the war on terror. 1st ed., Weidenfeld & Nicolson, London.
44. Stephen, Eric ur. (2005): Planetary politics : human rights, terror, and global society. Rowman & Littlefield, Lanham.
45. Steven, Graeme C. S., Rohan Gunaratna, Rohan (2004): Counterterrorism : a reference handbook. ABC-CLIO, Santa Barbara (Calif.), Denver, Oxford.
46. Stevenson, Jonathan (2004): Counter-terrorism : containment and beyond. Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies Oxford.
47. Svete, Uroš (2005): Varnost v informacijski družbi. FDV, Ljubljana.
48. Tardy, Thierry ur. (2005): Peace operations after 11 September 2001. F. Cass, London, New York.
49. Todd, Emmanuel (2006): Po imperiju : zlom ameriškega reda. Pasadena, Ljubljana.

50. Trapans, Jan Arveds (2003): Severnoatlantsko zavezništvo včeraj in danes. Združenje Atlantski svet, Ljubljana.
51. Thackrah, J. R. (2004): Dictionary of terrorism. 2nd ed., Routledge, London, New York.
52. Vegič, Vinko (2002): Širitev funkcij NATA in varnost partnerskih držav - študija primera Slovenije : doktorska disertacija. Grizold, Anton – mentor, Ljubljana.

ČLANKI V REVIJAH OZIROMA ZBORNIKIH:

53. Arsič, Stanko (2007): Novo preučevanje prioritet. V: Revija Obramba. Let. 39, št. 3 (mar. 2007), str. 62-64.
54. Bebler, Anton (2003): "The War on Terrorism" and NATO. Inter-University Seminar on Armed Forces and Society, Biennial International Conference, 24–26 October 2003, Chicago, Illinois, USA.
55. Bebler, Anton (2004-2005): NATO and transnational terrorism. V: Perceptions, letn. 9, št. 4 (zima 2004-2005), str. 159-175.
56. Bebler, Anton (2005): International organizations in the struggle against transnational terrorism. V: Vojaškošolski zbornik, št. 4, (dec. 2005), str. 13-30.
57. Bebler, Anton (2006): EU, NATO in sodobni mednarodni terorizem. V: Marjan Malešič (ur.): Varnost v postmoderni družbi, 25-45. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
58. Cronin, Andrey Kurth (2004): Behind the Curve: Globalization and International Terrorism, V: New Global Dangers: Changing Dimensions of International Security, The MIT press, str. 449-476, 2004;
59. Dakič Prelec, Drago (2007): Kritika »nove« strategije za Irak. V: Revija Obramba. Let. 39, št. 3 (mar. 2007), str. 10.
60. Dakič Prelec, Drago (2007): Afganistan in Nato. V: Revija Obramba. Let. 39, št. 3 (mar. 2007), str. 14.
61. Dakič Prelec, Drago (2007): Jedrske podmornice razreda Barracuda: nova generacija. V: Revija Obramba. Let. 39, št. 2 (feb. 2007), str. 42-44.

62. Grizold, Anton (2006): Rekonceptualizacija Natovega preoblikovanja: naslednji krog. V: Marjan Malešič (ur.): Varnost v postmoderni družbi, 13-23. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
63. Prezelj, Iztok (2002): Kompleksno ogrožanje varnosti in nastajanje kompleksnih kriz: analiza primera terorističnih napadov na Svetovni trgovinski center v New Yorku in Pentagon. V: Marjan Malešič (ur.): Nacionalna in mednarodna varnost, 59-76. Ljubljana Fakulteta za družbene vede.
64. Prezelj, Iztok (2004): Nacionalni sistemi kriznega upravljanja v državah EU in Nata. V: Slovenska vojska - letn.12, št. 18 (12. nov. 2004), str. 26-27.
65. Prezelj, Iztok (2006): Teroristično ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti. V: Varstvoslovje, letn. 8, št. 1, marec 2006, str. 18-30.
66. Prezelj, Iztok (2006): Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije. V: Ujma, št. 20, str. 177-181.
67. Šket Jarm, Valerija (2006): V Portorožu Nato potrdil širitev ISAF na ves Afganistan. V: Slovenska vojska - letn.14, št. 15 (13. okt. 2006), str. 4-6.
68. Vegič, Vinko (2003): Mirovne operacije. V: Slovenska vojska, let. XI/13, 11.julij 2003, str. 8-11.
69. Vegič, Vinko (2005): Terorizem in ukrepi zoper terorizem: pogled slovenske javnosti. V: Vojaškošolski zbornik, št. 4 (dec. 2005), str. 83-95.
70. Vegič, Vinko (2005): Vloga in funkcije Nata po koncu hladne vojne. V: Sodobno vojaštvo in družba. NUK, Ljubljana, str: 181-199.

12.2 INTERNETNI VIRI

71. Ad hoc working group on terrorist threat to the Euro-Atlantic area - NRC(TER), 2007. Dostopno na http://www.nato-russia.council.info/htm/EN/structures_9.shtml (12.2.2008).
72. Alkalaj, Mišo (2002): Slovenska politika in Nato: You Rang M'Lord. Dostopno na <http://www.mladina.si/teknik/200208/clanek/nnnp/index.print.html-l2> (24.5.2008).

73. Al-Qaida and Taliban Sanctions Committee, 15. oktober 1999. Dostopno na <http://www.un.org/sc/committees/1267/index.shtml> (12.2.2008).
74. Bell, Robert (2005): Sizif in NRF. V: Revija Nato: Natovo nadaljnje preoblikovanje, jesen 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/slovene/art4.html> (12.2.2008).
75. Bell, Robert (2006): Rezultati Natovega preoblikovanja. V: Revija Nato: Proučevanje Natovega preoblikovanja, pomlad 2005. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue1/slovene/art3.html> (12.2.2008).
76. Bardaji, L. Rafael (2006): Naj bo domovinska varnost ena temeljnih nalog Nata? V: Revija Nato: Aktiviranje 5. člena: pet let kasneje, poletje 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/slovene/debate.html> (12.2.2008).
77. Bennett, Christopher (2007): Recenzija: Nato in uporaba sile. V: Revija Nato: Pogled na Rigo, pomlad 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/book.html> (12.2.2008).
78. Billingsle, Marshall (2004): Vojaške zadeve: Boj proti terorizmu s pomočjo tehnologije. V: Revija Nato: Tolmačenje Carigrada, jesen 2004. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/slovene/military.html> (12.2.2008).
79. Breznik, Maja (2007): Evropska unija v boju proti terorizmu. Dostopno na <http://www.indexprohibitorum.si/vox-populi/evropska-unija-v-boju-proti-terorizmu> (18.2.2008).
80. Buckley, Edgar (2006): Aktiviranje 5. člena. V: Revija Nato: Aktiviranje 5. člena: pet let kasneje, poletje 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/slovene/art2.html> (12.2.2008).
81. Bush policies stoke terrorism threat: Missteps allow Al-Qaida to regroup, weaken international cooperation, 19. julij 2007. V: San Jose Mercury News (CA). Dostopno na <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=11&hid=14&sid=42c89b9a-f9b1-4b4f-826d-c4b5b4c16f97%40SRCSM2> (12.2.2008).
82. Burns, Nicholas (2004): NATO Remains Our Essential Alliance. Dostopno na <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0604/ijpe/burns.htm> (24.5.2008).

83. Cesaretti, Roberto (2005): Boj proti terorizmu v Sredozemlju. V: Revija Nato: Boj proti terorizmu, jesen 2005. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/art4.html> (12.2.2008).
84. Comprehensive Political Guidance, Endorsed by NATO Heads of State and Government on 29 November 2006, 29. november 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/basicxt/b061129e.htm> (12.2.2008).
85. Council of Europe Treaty (2005): Council of Europe Convencion on the prevention of Terrorism, Warsaw, 16.V.2005. Dostopno na <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Word/196.doc> (28.4.2008).
86. Counter-Terrorism Committee, 11.februar 2008. Dostopno na <http://www.un.org/sc/ctc/> (12.2.2008).
87. De Mora-Figueroa, Dagmar (2005): Natov odgovor na terorizem. V: Revija Nato: Boj proti terorizmu, jesen 2005. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/art1.html> (12.2.2008).
88. De Spiegeleire, Stephan in Rem Korteweg (2006): Bodoče zveze Nato. V: Revija Nato: Operacije: stare in nove, poletje 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/slovene/contents.html> (12.2.2008).
89. Defence Expenditures of NATO Countries (1980-2000). Dostopno na <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb090803.htm> (26.5.2008).
90. Defence expenditures of NATO countries as % of gross domestic product (1980-2000)). Dostopno na <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb090804.htm> (26.5.2008).
91. Defence Budgets - NATO Comparison (2006 figures). Dostopno na <http://www.armedforces.co.uk/mod/listings/10012.html#DEFENCE%20BUDGET%20-%20NATO%20COMPARISON> (26.5.2008).
92. Deklaracija s praškega vrha, 21. november 2002. Dostopno na <http://nato.gov.si/slo/nato/vrhunsko-zasedanje-praga/vrh-praga/deklaracija/> (12.2.2008).
93. Drnovšek: Odločitev je pravilna, 12.1.2006. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3067706 (12.2.2008).

94. Enhancing cooperation with Russia and Ukraine, 16. oktober 2006. Dostopno na http://www.nato.int/science/responding_to_nato_priorities/enhancing.htm (12.2.2008).
95. EU-NATO Declaration on ESDP, 16. december 2002. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> (12.2.2008).
96. Final press conference with NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer, 7.12.2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s071207j.html>.
97. Fritch, Paul (2007): Partnerstvo med Natom in Rusijo: več kot se zdi na prvi pogled. V: Revija Nato: Operacije stare in nove, poletje 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/slovene/analysis1.html> (12.2.2008).
98. Gorka, L. v. Sebestyén (2006): Širši kontekst aktiviranja. V: Revija Nato: Aktiviranje 5. člena: pet let kasneje, poletje 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/slovene/art1.html> (12.2.2008).
99. Hanlon, Michael (2007): Skupen načrt za domovinsko varnost. V: Revija Nato: Pogled na Rigo, pomlad 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/analysis.html> (12.2.2008).
100. How did it evolve?, 30. April 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/un/evolution.html> (13.2.2008).
101. Hrihori M. Perepelicia (2007): Nato in Ukrajina: na razpotju. V: Revija Nato: Operacij: stare in nove, poletje 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/slovene/art2.html> (12.2.2008).
102. Irak (NTM-I), 11. februar 2008. Dostopno na http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/nato/operacije_nato/irak/ (12.2.2008).
103. International Security Assistance Force (ISAF), 6. februar 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/isaf/index.html> (12.2.2008).
104. Kelin, Andrei (2005): Sodelovanje med Natom in Rusijo v boju proti terorizmu. V: Revija Nato: Natov odgovor na terorizem, jesen 2005. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/art2.html> (14.2.2008).
105. Keohane, Daniel (2006): Naj bo domovinska varnost ena temeljnih nalog Nata? V: Revija Nato: Aktiviranje 5. člena: pet let kasneje, poletje 2006.

- Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/slovene/debate.html> (12.2.2008).
106. Komisija Nato- Ukrajina, 11.februar 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-ukraine/index.html> (12.2.2008).
107. Lokovšek, Dimitrij (2007): Analiza varnostnih razmer v Iraku v letu 2006: specialistično delo. Dostopno na http://dk.fdv.uni-lj.si/specialistica/pdfs/spec_Lokovsek-Dimitrij.PDF (12.2.2008).
108. Luft, Gal (2005): Izmenjava mnenj- Pogled na Rigo: Bi moral Nato igrati večjo vlogo pri energetske varnosti? Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/debate.html> (24.5.2008).
109. NATO and the fight against terrorism, 23. januar 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/terrorism/index.html> (12.2.2008).
110. NATO (2008): KFOR. Dostopno na <http://www.nato.int/kfor/>(12.2.2008).
111. NATO must help to sustain U.S.'s major victory against terrorism
Newsday, (Melville, NY), 16. februar 2007. Dostopno na <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=9&sid=42c89b9a-f9b1-4b4f-826d-c4b5b4c16f97%40SRCSM2> (14.2.2008).
112. NATO's Mediterranean Dialogue (4.2.2008) dostopno na <http://www.nato.int/med-dial/home.htm> (12.2.2008)
113. NATO Mediterranean Dialogue (18 maj 2007), Dostopno na <http://www.nato.int/med-dial/summary.htm> (12.2.2008)
114. NATO and Russia launch Afghanistan counter-narcotics training, 2005.
Dostopno na http://www.nato-russia-council.info/HTM/EN/news_16.shtml (22.2.2008)
115. NATO-Ukraine : A Distinctive Partnership (Junij, 2007) Dostopno na <http://www.nato.int/docu/nato-ukraine/nato-ukraine2007-e.pdf> (12.2.2008).
116. NATO Response Force declared fully operational, 29. november 2006.
Dostopno na <http://www.nato.int/docu/update/2006/11-november/e1129c.htm> (12.2.2008).

117. NATO sets priorities for new capabilities for next 15 years, 29. november 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/update/2006/11-november/e1129b.htm> (12.2.2008).
118. Nelson, C. Richard (2004): Analiza: Širjenje vloge Nata v boju proti terorizmu. V: Revija Nato: Tolmačenje Carigrada, jesen 2004. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/slovene/analysis.html> (12.2.2008).
119. NATO's relations with the United Nations, 16. oktober 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/un/index.html> (13.2.2008).
120. NATO – OSCE: Two organisations that complement one another, 19. November 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-osce/index.html>.
121. NATO-Russia Action Plan on Terrorism, 9 december 2004. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/basicxt/b041209a-e.htm> (11.2.2008).
122. Nato-Rusia relations, 12. februarja 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-russia/index.html> (12.2.2008).
123. NATO-Russia Council, 6.februar 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nrc/index.html> (12.2.2008).
124. NATO seeks new allies, vows to fight global terrorism, 4. februar 2006. V: News Agency, Qatar, Arabia 2000. Dostopno na <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=7&hid=9&sid=42c89b9a-f9b1-4b4f-826d-c4b5b4c16f97%40SRCSM2> (12.2.2008).
125. NATO-Mediterranen counter-terrorism cooperation, 8. april 2006. V: News Agency, Qatar, Arabia 2000. Dostopno na <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=9&sid=42c89b9a-f9b1-4b4f-826d-c4b5b4c16f97%40SRCSM2> (12.2.2008).
126. NATO's Mediterranean Dialogue, 4. februar 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/med-dial/home.htm> (12.2.2008).
127. NATO (2003): NATO's military concept for defence against terrorism, oktober 2003. Dostopno na <http://www.nato.int/ims/docu/terrorism-annex.htm> (16.2.2008).
128. NATO (2002): Prague Summit Declaration. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> (28.4.2008).

129. NATO (2004): Istanbul Summit Communiqué.
130. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm> (28.4.2008).
131. NATO (2007): Fotoreportaža: številke in obrazi novih varnostnih groženj. V: Revija NATO: Rastoče nevarnosti: pojav novih in razvoj obstoječih varnostnih groženj, zima 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue4/slovene/photo.html> (12.2.2008).
132. NATO must help to sustain U.S.'s major victory against terrorism. Newsday, 16. februar 2007. V: Melville, NY. Dostopno na <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=9&sid=42c89b9a-f9b1-4b4f-826d-c4b5b4c16f97%40SRCSM2> (12.2.2008).
133. OSCE plays key role in fight against terrorism, 6 September 2002. Dostopno na <http://www.osce.org/item/6950.html>.
134. OSCE: Combating terrorism, 2008. Dostopno na <http://www.osce.org/activities/13032.html> (14.2.2008).
135. Operacija Active Endeavour (OAE), 2008. Dostopno na http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/nato/operacije_nato/oea/ (13.2.2008).
136. Operation Active Endeavour, 15. junij 2007. dostopno na http://www.afsouth.nato.int/JFCN_Operations/ActiveEndeavour/Endeavour.htm (14.2.2008).
137. Operation Enduring Freedom – Afghanistan, 7. marec 2005. Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom.htm> (13.2.2008).
138. Paillard, Christoph (2005): Izmenjava mnenj- Pogled na Rigo: Bi moral Nato igrati večjo vlogo pri energetske varnosti? Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/debate.html> (24.5.2008).
139. Partnership Action Plan against Terrorism, 22. november 2002. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/basicxt/b021122e.htm> (11.2.2008).
140. Perepelicia, M. Hrihori (2007): Nato in Ukrajina: na razpotju. V: Revija Nato: Operacije stare in nove, poletje 2007. Dostopno na:
141. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/slovene/art2.html> (12.2.2008).

142. Prezelj, Iztok (2004): Domovinska varnost in terorizem. V: Slovenska vojska - letn.12, št. 20 (17. dec. 2004), str. 28-30. Dostopno na: http://www.mors.si/mors/tiskovno_sredisce/publicistika_mors/index.htm (12.2.2008).
143. Ponsard, Lionel (2005): Je prišel čas za posodobitev Strateškega koncepta Nata?. V: Revija Nato: Boj proti terorizmu, jesen 2005. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/debate.html> (12.2.2008).
144. Pop, Adrian (2007): Nato in Evropska unija: sodelovanje in varnost. V: Revija Nato: Partnerstva: stara in nova, poletje 2007. Dostopno na: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/slovene/art6.html>
145. Prague Summit Statement on Iraq, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-133e.htm> (11.2.2008).
146. Protiteroristični ukrepi Združenih narodov, september 2006. Dostopno na <http://www.unis.unvienna.org/unis/sl/pressrels/2006/unisinf166.html> (12.2.2008).
147. Putin zahteva natančen datum umika iz Iraka, 18. oktober 2007. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=155142 (11.2.2008).
148. Rank Order - GDP (purchasing power parity). Dostopno na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html> (26.5.2008).
149. Revija Nato (jesen 2005): Boj proti terorizmu. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/main.htm> (12.2.2008).
150. Revija Nato (pomlad 2005): Proučevanje Natovega preoblikovanja. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue1/slovene/main.htm> (12.2.2008).
151. Revija Nato (poletje 2006): Aktiviranje 5. člena: pet let kasneje. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/slovene/main.htm> (12.2.2008).

152. Revija Nato (jesen 2006): NATO's continuing transformation. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/english/main.htm> (12.2.2008).
153. Revija Nato (winter 2006): Road to Riga. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/english/summaries.html> (12.2.2008).
154. Revija Nato (poletje 2007): Operacij: stare in nove. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/slovene/main.html> (12.2.2008).
155. Revija Nato (pomlad 2007): Pogled na Rigo. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/main.htm> (12.2.2008).
156. Revija Nato (poletje 2006): Hikmet Çetin: naš človek v Kabulu. V: Revija Nato: Aktiviranje 5. člena: pet let kasneje. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/slovene/interview.html> (12.2.2008).
157. Riga Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council, 29. november 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm> (12.2.2008).
158. Riga Summit Guide, 13. novembra 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/comm/2006/0611-riga/presskit.pdf> (14.11.2006).
159. Richards, David (2007): Trdni temelji. V: Revija Nato: Pogled na Rigo, pomlad 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/art1.html> (12.2.2008).
160. RTV SLO (2008): Zrcalo tedna, 23.3.2008. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rtvoddaje&op=web&func=read&c_id=22081 (23.3.2008).
161. Russian Federation Ship to Join Operation ACTIVE ENDEAVOUR, 15 September 2006. Dostopno na http://www.nato-russia-council.info/HTM/EN/news_12.shtml (22.2.2008).
162. Saverieux, Paul (2007): Celovite politične usmeritve: pregled. V: Revija Nato: Pogled na Rigo, pomlad 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/art2.html> (12.2.2008).

163. Second Ukrainian ship supports Operation Active Endeavour, 24. november 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/update/2007/11-november/e1124a.html> (22.2.2008).
164. Secretariat - External Co-operation: NATO, 2008. Dostopno na <http://www.osce.org/ec/13065.html> (12.2.2008).
165. Speckhard, Daniel (2004): Pomoč pri stabilizaciji Iraka. V: Revija Nato: Tolmačenje Carigrada, jesen 2004. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/slovene/art2.html> (12.2.2008).
166. Sredozemski dialog in Istanbulska pobuda o sodelovanju, 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/med-dial/home.htm> (22.2.2008).
167. State Department: Lani več kot 22.000 žrtev terorizma, 3.4.2008. Dostopno na http://www.planet.si/portal/site/planet/template.RAW/?;jsessionid=IoVr1JOzKDY25VnT6KepSbmngzEALmwPtJl17qy0R5UwvUzz1FYY!265342109?javax.portlet.tpst=6d739e1ce36e1c3afd0c011074a038a0_ws_RW&javax.portlet.prp_6d739e1ce36e1c3afd0c011074a038a0_viewID=PRINT_VIEW&javax.portlet.begCacheToken=token&javax.portlet.endCacheToken=token&opts=O7ma0gAAAAH%2FAAAA AAAAAAAAAAAoAAAAyAAAAAAAAAwAAAAM%3D&newsId=8484950 (3.4.2008).
168. Statement by the Secretary General on the conclusion of Operation Eagle Assist (30. april 2002). Dostopno na <http://www.nato.int/docu/update/2002/04-april/e0430a.htm> (22.2.2008).
169. Steinhäusler, Friedrich (2007): Teroristične grožnje državam Nata. V: Revija Nato: Pogled na Rigo, Pomlad 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/art4.html> (12.2.2008).
170. Stephenson, Patrick (2006): Imperij na zahtevo. V: Revija Nato: Natovo nadaljnje preoblikovanje, jesen 2006. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/slovene/special2.html>.
171. Svet Nato-Rusija, 2008. Dostopno na http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/nato/partnerstva/rusija/ (22.2.2008).

172. Šošarić, Eduard (2006): Sabor ne zna da HV ratuje uz bok Amerikancima, 28. november 2006. Dostopno na <http://www.mvpei.hr/nato.aspx?mh=220&mv=1563&id=2439> (14.2.2008).
173. Teroristi ne počivajo, 1.5.2007. Dostopno na <http://24ur.com/novice/svet/teroristi-ne-pocivajo.html> (13.2.2008).
174. The Alliance's Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council, 8. november 1991. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/basic/txt/b911108a.htm> (11.2.2008).
175. The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm> (11.2.2008).
176. The Euro-Atlantic Partnership Council, 29.4.2008. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/eapc/index.html> (24.4.2008).
177. The NATO Response Force: At the centre of NATO transformation, 22. januar 2008. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nrf/index.html> (12.2.2008).
178. The U.S. & NATO: An Alliance of Purpose, Junij 2004. Dostopno na <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0604/ijpe/ijpe0604.htm> (24.4.2008).
179. Ukrainian border security and WMD terrorism, 8-12. Oktober 2007. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/update/2007/10-october/e1008b.html> (12.2.2008).
180. United Nations General Assembly Adopts Global Counter-Terrorism Strategy, 2006. Dostopno na <http://www.un.org/terrorism/strategy-counter-terrorism.html> (15.2.2008).
181. UN Action to Counter Terrorism, 2008. Dostopno na <http://www.un.org/terrorism/> (12.2.2008).
182. United against Terrorism, Julij 2007. Dostopno na http://www.oas.org/key%5Fissues/eng/KeyIssue_Detail.asp?kis_sec=10 (12.2.2008).

183. United Nations Security Council Resolution 1540 (2004), 2007. Dostopno na <http://www.un.org/sc/1540/> (12.2.2008).
184. United States Department of State Office of the Coordinator for Counterterrorism (2006): Country Reports on Terrorism 2005, april 2006. Dostopno na
185. <http://www.state.gov/documents/organization/65464.pdf> (15.2.2008).
186. Van Ham, Peter (2005): Težave z rastjo. V: Revija Nato: Boj proti terorizmu, jesen 2005. Dostopno na
187. <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/analysis.html> (12.2.2008).
188. Yost, S. David (2007): Analiza: Krepitev sodelovanja Nata z mednarodnimi rganizacijami. V: Revija Nato: Vojaško-civilna ločnica: Ohranjanje miru in druge aloge, jesen 2007. Dostopno na
189. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/slovene/analysis2.html>
188. Yost, S. David (2005): Je prišel čas za posodobitev Strateškega koncepta Nata? V: Revija Nato: Boj proti terorizmu, jesen 2005. Dostopno na
189. <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/debate.html> (12.2.2008).
189. Working Lunch with NATO and Mediterranean Dialogue Foreign Ministers, 7. december 2007. Dostopno na
190. <http://www.nato.int/docu/update/2007/12-december/e1207c.html> (12.2.2008).
190. Zadovoljni s povabilom, 29. november 2006. Dostopno na
191. http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3085055&show_media=16150591 (12.2.2008).
191. ZDA zahtevajo vojaške okrepitve, 1. februar 2008. Dostopno na
192. http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3116383&show_media=60094025 (14.2.2008).
192. 5th high level meeting between UN and regional organizations: Nato's contribution to the fight aganist terrorism, 29.-30. julij 2003. Dostopno na
193. http://www.un.org/sc/etc/sm2003/nato_contribution.doc (13.2.2008).
193. 2003 MEDITERRANEAN DIALOGUE WORK PROGRAMME, 2003 dostopno na <http://www.nato.int/med-dial/2003/mdwp-2003.pdf> (18.3.2008).

194. 2004 DRAFT MEDITERRANEAN DIALOGUE WORK PROGRAMME, 2004. Dostopno na <http://www.nato.int/med-dial/2004/MDWP04.pdf> (18.3.2008).
195. 2005 MEDITERRANEAN DIALOGUE WORK PROGRAMME, 2005. Dostopno na <http://www.nato.int/med-dial/2005/MDWP05.pdf> (18.3.2008).

12.3 DRUGO

196. Intervju: »Vpliv ZDA na zvezo Nato« z dr. Demšar Francijem, obrambnim ministrom RS v obdobju 4.2.1999 do 7.6.2000, sedaj direktorjem Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS. Ljubljana, 23.5.2008.
197. Intervju: »Vpliv ZDA na zvezo Nato« z Ross Rebecca, atašejko za tisk pri misiji ZDA v Natu. Po elektronski pošti, 4.6.2008.
198. Predavanje: »Kibernetske vojne, kibernetški terorizem in kibernetški kriminal« Marcusa Ranuma, t.i. nostradamusa varnosti IT, na dogodku IDC IT Security Roadshow, Ljubljana, 21.2.2008.

13 PRILOGE

13.1 SEZNAM KRATIC

ACE Allied Commander Europe (slov. Poveljstvo zavezniških sil za Evropo)

ANČ Akcijski načrt za članstvo (angl. Partnership Action Plan - PAP).

ANVS Afganistanske narodne varnostne sile

ARRC ACE Rapid Reaction Corps (slov. Korpus ACE za hitro posredovanje)

AWACS Airborne Warning and Control System (slov. Letala za zgodnje opozarjanje in nadzor zračnega prostora)

CEP Civil Emergency Planning (slov. Civilno krizno načrtovanje),

CFE Conventional Forces in Europe Treaty (slov. Sporazum o konvencionalnih silah v Evropi)

CFSP Common Foreign & Security Policy (slov. Skupno zunanjo in varnostno politiko – SZVP)

CJTFs Combined Joint Task Forces (slov. Skupne združene namenske sile)

CPU Celovite politične usmeritve (angl. Comprehensive Political Guidance)

CNAD Conference of National Armaments Directors (slov. Konferenci nacionalnih direktorjev za oborožitev)

CSBM Confidence- and Security Building Measures (slov. Ukrepi za izgrajevanje zaupanja)

CSCE Conference for Security and Co-operation in Europe (slov. Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi - KVSE)

CTED Counter-Terrorism Committee Executive Directorate (slov. Izvršilni direktorat protiterorističnega odbora)

DAT Defence Against Terrorism (slov. Obramba pred terorizmom)

DPC Defence Planning Committee (slov. Odbor za obrambno načrtovanje)

EAPC Euro-Atlantic Partnership Council (slov. Evroatlantski partnerski svet)

ESDI European Security and Defence Identity (slov. Evropska varnostna in obrambna identiteta - EVOI)

ESDP European Security and Defence Policy (slov. Evropska varnostna in obrambna politika - EVOP)

EUROCONTROL European Organisation for the Safety of Air Navigation (slov. Evropska organizacija za varnost zračne plovbe)

IAEA International Atomic Energy Agency (slov. Mednarodna agencija za jedrsko energijo)

IATA International Air Transport Association (slov. Mednarodno združenje letalskih prevoznikov)

ICAO International Civil Aviation Organization (slov. Mednarodna organizacija civilnega letalstva)

IFOR Implementation Force (slov. Sile za uresničitev)

JBK Jedrsko, bakteriološko in kemično (orožje) (angl. Nuclear, Bacteriological and Chemical - NBC)

JCMB Joint Coordination and Monitoring Board (slov. Skupni odbor za usklajevanje in spremljanje)

KBRJ Kemično, biološko, radiološko in/ali jedrsko (orožje) (angl. Chemical, biological, radiological and nuclear – CBRN)

KFOR Kosovo Force (slov. Sile za Kosovo)

MANPADS MAN-Portable Air Defence Systems (slov. Prenosni sistemi zračne obrambe)

MC Military Centre (slov. Vojaški odbor)

MNSTC – I Multi-National Security Transition Command – Iraq (slov. Mednarodno varnostno poveljstvo Irak)

NAC North Atlantic Council (slov. Severnoatlantski svet)

NAEWF NATO Airborne Early Warning Force (slov. Sile zveze NATO za zgodnje opozatjanje iz zraka)

NATO North Atlantic Treaty Organisation (slov. Organizacija severnoatlantskega sporazuma)

NFR Nato Response Force (slov. Sile za hitro posedovanje)

NRC Nato-Russia Council (slov. Svet Nato-Rusija)

NTM – I Nato Training Mission - Iraq (slov. Natova misija za usposabljanje v Iraku)

NUC NATO-Ukraine Commission (slov. Komisija Nata in Ukrajine)

OHCHR Office of the High Commissioner for Human Rights (slov. Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice)

OMU Orožje za množično uničevanje (angl. Weapons of Mass Destruction - WDM)

OVSE Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (angl. Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE)

OZN Organizacija združenih narodov (angl. United Nations – UN)

PARP Planning and Review Process (slov. Procesu načrtovanja in ocenjevanja)

PCC Prague Capabilities Commitment (slov. Praške zaveze za doseganje zmogljivosti)

PfP Partnership for Peace (slov. Partnerstvo za mir – PzM)

PJC (Nato-Russia) Permanent Joint Council (slov. Stalni skupni svet (Nato-Rusija))

SACEUR Supreme Allied Commander Europe (slov. Vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo)

SAR Search and Rescue (slov. Iskanje in reševanje)

SFOR Stabilisation Force (slov. Stabilizacijske sile)

SHAPE Supreme Headquarters Allied Powers Europe (slov. Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi)

SIKON NTM –I Kontingent Slovenske vojske, ki sodeluje pri Natovi mednarodni vojaški operaciji NTM-I (angl. Slovenian contingent participating in the NTM-I mission)

UNDP United Nations Development Plan (slov. Program Združenih narodov za razvoj)

UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (slov. Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)

UNPROFOR United Nations Protection Force (slov. Zaščitne sile ZN)

WHO World Health Organization (slov. Svetovna zdravstvena organizacija)